

การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทวนเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่ออนวิทยาลัย
อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

A STUDY OF THE GRATEFULNESS BEHAVIORS POSSESSED BY THE
MIDDLE SCHOOL TOWARDS THEIR PARENTS OF MAE ON SCHOOL,
MAE ON DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

พระรังสรรค์ ปณณวฑูโฒ (ธนูสิทธิ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธานุสา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย
อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

พระรังสรรค์ ปณฺวฑุโฒ (ธนุสิทธิ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิเป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of the Gratefulness Behaviors Possessed by the
Middle School towards Their Parents of Mae on School
Mae On District, Chiang Mai Province

Phra Rangsana Paññāvuddho (Thanusith)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for Degree of
Master of Art
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่
- ผู้วิจัย** : พระรังสรรค์ ปญญาวุฒโฒ (ธนูสิทธิ์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูสุนทรสังฆพินิต, ดร., พธ.บ.(ศาสนา), M.A.(Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
 - : ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์, ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ และ ๓) เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนทั้งหมด ๒๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลจากการวิจัย พบว่า

แนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา พบว่า ความกตัญญูทเวที่ เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็น

เหตุให้เกิดความสุขุม รอบคอบ และความรับผิดชอบในหน้าที่ ความกตัญญูนั้นควรแสดงออกทั้งแก่ มนุษย์และวัตถุสิ่งของ เช่น ถนนหนทาง บ้านที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อมอื่นๆ เป็นต้น

ความเชื่อและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความเชื่อและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ปรากฏว่า นักเรียน มีความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา โดยรวม เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความกตัญญู ทเวที่เป็นเครื่องหมายของคนดี ในระดับมากที่สุด แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตัวเองเป็น ความกตัญญูอย่างหนึ่ง ในระดับน้อยมาก ส่วนพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อ มารดาบิดาของนักเรียนนั้น อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ๆ ด้วย เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง การถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูอาจารย์ และสิ่งแวดล้อม

สำหรับการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องกตัญญูทเวที่ต่อ มารดาบิดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียน แม่อนวิทาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางใน การปลูกฝังความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การ เข้าวัดทำบุญตักบาตร ฟังธรรม และเผยแพร่พระพุทธศาสนา รองลงมาเป็นคนดีกตัญญูต่อมารดาบิดา และผู้มีพระคุณ และการสวดมนต์ไหว้พระฟังธรรมเป็นการรักษาพระธรรมวินัย ส่วนแนวทางในการ ปลูกฝังพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ช่วยมารดาบิดาทำงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ รองลงมาทดแทนพระคุณบิดามารดา ทำให้มารดาบิดา ภูมิใจ และมีความสุข ไม่ทำให้ท่านเสียใจ

Thesis Title : A Study of the Gratefulness Behaviors Possessed by the Middle School towards Their Parents of Mae on School, Mae On District, Chiang Mai Province

Researcher : Phra Rangsan Paññāvuddho (Thanusith)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisor

: Ven. Dr. Phrakru Sunthornsanghapinit, B.A. (Religions), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Dr. Phisit Kotsupho, Pali IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : March 18, 2017

Abstract

The thesis entitled “A Study of the Gratefulness Behaviors Possessed by the Middle School towards Their Parents of Mae On School, Mae On District, Chiang Mai Province” consists of 3 objectives as 1) to study the concepts and doctrines of the gratefulness in Buddhism, 2) to explore the beliefs and behavioral expression of the gratefulness of junior high school students towards their parents of Mae On School, Mae On District, Chiang Mai Province and 3) to propose the right approach for cultivating the virtues of the gratefulness of junior high school students towards their parents of that School. This is conducted by the survey research method. The sampling group of this research specifies 200 junior high school students of Mae On School, Mae On District, Chiang Mai Province. The tool used in this research was a rating scale questionnaire. The collected data were subsequently analyzed by frequency, percentage, mean, and standard derivation. From the study, it can be found that:

For the concepts and doctrines of the gratefulness in Buddhism, it can be said that the gratefulness is an important virtue for humanity and the basic virtue of human, making human relationships. It also is a cause of responsibility for humanity, making prudence and responsibility in duty. Consequently, it can break selfishness,

the main enemy of goodness. Therefore, the gratitude should be expressed to both human beings and objects such as roads, residential houses, other environments, etc.

The beliefs and behavioral expression of the gratefulness of junior high school students towards their parents of Mae On School, Mae On District, Chaing Mai Province can be mentioned that most students have the beliefs of gratefulness as a sign of good people at the highest level. In contrast, they have the beliefs of gratefulness as a self-worth at very low level. The behaviors of self-practice of the gratefulness towards their parents are at the highest level. This may be due to other complications, such as parenting, the transfer of knowledge from the teachers and close environments.

Last, the right approach for cultivating the virtues of the gratefulness of junior high school students towards their parents of that School can be seen that most students have comments, suggestions, and guidelines for cultivating beliefs of the gratitude in Buddhism from the high level to the low level as follows: going to the temple for making merit, listening to Dharma and propagating Buddhism, and next being grateful to their parents and benefactors, chanting and listening to the teachings which are maintaining disciplines. The guidelines for cultivating the virtues of the gratefulness of the students towards their parents are from the high level to the low level as follows: helping mothers and fathers work more with the willingness, and next repaying the parents by ways of making them proud and happy, and not making them sad.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทวดเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เพราะความเมตตาของคณะกรรมการที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่าน คือ พระครูสุนทรสังฆพินิต,ดร. ประธานกรรมการ และ ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ กรรมการ ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา ปรับปรุงแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จตามแนวทางที่ถูกต้อง จึงขอขอบคุณในเมตตาจิตของคณะกรรมการทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้บริหาร - คณาจารย์ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ให้ความเมตตาดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการศึกษา และทำการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ รศ.ดร.สนิท สัตโยภาส รศ.อุเทน ปัญญา ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ อาจารย์ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยได้ให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลประกอบการศึกษาและวิจัยได้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณอาจารย์สาคร สมहनุน ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย ตำบลออนกลาง อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์และเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าวิจัยอย่างเต็มความสามารถ และขอขอบคุณนักเรียนโรงเรียนแม่อนวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือ ในการตอบแบบสอบถาม

ขอบุญกุศลอันเกิดจากการทำวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และขอบุญกุศลอันเกิดจากความตั้งใจในการทำวิทยานิพนธ์ จงบังเกิดมีแก่บิดา มารดา คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และที่ล่วงลับไปแล้ว トラบสิ้นกาลนาน

พระรังสรรค์ ปณณวฑุโฒ (ธนูสิทธิ์)

๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม	๖
๒.๒ ความมกัตัญญกตเวทิตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านความมกัตัญญกตเวทิต่อมารดาบิดาของนักเรียน	๒๔
๒.๔ หลักธรรมความมกัตัญญ	๓๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๘
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๑

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
๔.๑ ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๔
๔.๒ ตอนที่ ๒ ระดับความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวทึในพระพุทศาสนา	๖๖
๔.๓ ตอนที่ ๓ ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดา	๖๘
๔.๔ ตอนที่ ๔ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่	๗๒
๔.๕ ตอนที่ ๕ วิเคราะห์ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝัง ความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนโรงเรียน แม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่	๘๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๓
๕.๒ อภิปรายผล	๘๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๘
บรรณานุกรม	๙๐
ภาคผนวก	๙๕
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย	๙๖
ภาคผนวก ข. แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัย	๙๙
ภาคผนวก ค. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย	๑๐๒
ภาคผนวก ง. แบบสอบถาม	๑๐๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙) โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อและหน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๖๗ หน้าที่ ๒๑๒. ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕๒/๑๔๗ หมายถึง สุตตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทปาฐะ เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๕๒ หน้า ๑๔๗.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(บาลี)	=	สุตตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาต ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตุตค.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สัตตกนิบาต ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)
ส.นิ.อ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมความกตัญญูทเวที สอนให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่ของตนเอง เริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ในครอบครัว ต่อสมาชิกในครอบครัว เช่น หน้าที่ของมารดาบิดา หน้าที่ของบุตรธิดา หน้าที่ของนักเรียน เมื่อมนุษย์ทุกคนปฏิบัติตามหลักความกตัญญูแล้ว จะก่อให้เกิดความจิตใจ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมนั้น ๆ มีความสุขและร่มเย็นตลอดไป เป็นเหตุให้เกิดความรักเคารพ ความเมตตา ความศรัทธาต่อกัน มีความกตัญญูต่อมารดาบิดา ครูอาจารย์ผู้มีพระคุณ ทำให้ไม่เกิดช่องว่างระหว่างลูกกับพ่อแม่ มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ดี ซึ่งส่งผลให้เห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่จะต้อง ตอบแทนพระคุณ คุณของมารดาบิดา ความกตัญญูทเวที “ใคร่มีความดีแก่เรา แม่เพียงเล็กน้อย เรามองเห็น เราต้องหาโอกาส ที่จะทำให้ชัดเจนขึ้นว่า คนนี้เขามีความดี ความกตัญญู เราต้องพยายามทำให้ความดีชัดขึ้น นี่คือกตัญญูทเวทีตา โดยมากเราพูดถึงในลักษณะ พ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์นั้น เป็นสิ่งที่เราจำเป็นต้องมีอย่างชัดเจน แนนอนถ้าขาดความกตัญญูทเวทีตาธรรมต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ไปเสียแล้วข้ออื่นก็พากันเลวหมด”^๑ ความกตัญญูแทรกอยู่ในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย จนเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย จวบจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ซึ่งถ้าหากว่านักเรียนได้รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความรัก ความอบอุ่น ที่มารดาบิดามีต่อตนนั้น ทำให้รู้ถึงคุณค่าของความกตัญญูทเวที คนดีใหญ่ที่ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ใคร่มีความดีแก่เราแม่เพียงเล็กน้อยเราต้องหาโอกาสตอบแทนพระคุณ บุญคุณ จะต้องทดแทน ตอบแทนคุณมารดาบิดาผู้ใหญ่เลือดเนื้อชีวิตและจิตวิญญาณ

ปัจจุบันเยาวชนและนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยสนใจไม่ใส่ใจในการเรียน ขาดความรับผิดชอบต่อการเรียน การงาน ขาดความกตัญญูต่อมารดาบิดาไม่เชื่อฟังคำสอนของมารดาบิดาและครูอาจารย์ ตลอดจนมีพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น โต้เถียง พูดจาไม่เพราะ พูดจាក้าวร้าว ไม่ให้เกียรติ ไม่สนใจความรู้สึกมารดาบิดา ติดเพื่อน เชื่อเพื่อน จนขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ขาดความรับผิดชอบต่อการเรียน การงานที่ได้รับมอบหมาย หลีกเลี่ยงการทำงาน การชวยงาน ทั้งที่บ้านและสวนรวม ตลอดจน ขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง ขาดความมีน้ำใจ ตลอดจนถึงการแสดงออกถึง

^๑ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), สมุดบันทึกความเป็นครูดี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

ความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ มารดาบิดา ครูอาจารย์ ขาดความรับผิดชอบต่อบ้านเรือน ซึ่งถือได้ว่า บุคคลที่กลาวมานั้น ขาดความกตัญญูต่อตนเองด้วย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธคนไทยนับถือพระพุทธศาสนามายาวนาน พฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนไทยได้อาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลาและเป็นเบ้าหล่อหลอมจิตใจ กิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ระดับชาติสู่ชุมชนระดับบรากลุ่มมักจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องของเสมอ เป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญและส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งกล่าวได้ว่าชีวิตคนไทยมีความผูกพันและอิงอาศัยพระพุทธศาสนามาตลอดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ได้ฝังลึกลงในจิตใจและวิถีชีวิตการดำรงชีพของคนไทยก็ว่าได้เป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยใจคอพื้นจิตของคนไทยมาโดยตลอดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณ ยอมรับนำตัวเองไปสู่หนทางแห่งความสุข ทั้งความกตัญญูรู้คุณ ต่อมารดาบิดา ผู้ให้กำเนิด ซึ่งเป็นพระพรหมของลูก เป็นเทวดา เป็นบูรพาจารย์ เป็นพระอรหันต์ของลูก ตลอดจนมีความกตัญญูต่อสัตว์และสิ่งแวดล้อม ที่ช่วยใ้มนุษย์สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสมดุล “ความกตัญญู^๒ หมายถึง ความตระหนักรู้ในคุณของคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม” “กตเวทิตี^๓ คือการตอบแทนคุณ ความเป็นผู้สนองคุณท่าน” ความกตัญญู เป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง “ความกตัญญู เป็นมงคลอันสูงสุด สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ชื่อว่าเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก คือ มารดาบิดา เป็นต้น สัตบุรุษเป็นคนกตัญญูกตเวทิตี ระบุบุญคุณที่บุคคลอื่นกระทำกับตนแล้วกระทำการตอบแทนโดยไม่เห็นแก่ตัว ยอมแสวงหาโอกาสตอบแทนบุคคลผู้มีคุณ จึงเป็นบุคคลที่เกิดมาเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่บุคคลทั้งหลาย มีมารดาบิดา เป็นต้น ความเป็นผู้สนองคุณท่าน กตัญญูกตเวทิตี ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น” “บุคคลที่มีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สำนึกในบุญคุณ และคิดตอบแทนคุณคน ช่วยเกื้อกูลสังคมส่วนรวม ด้วยความเมตตากรุณา การกระทำเช่นนี้ย่อมนำมาความสุขความเจริญและสิริมงคลมาสู่ชีวิตตนเอง คนที่ขาดความกตัญญู ย่อมไม่นานคบหา เป็นสาเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติทั้งหลายทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตีมารดาบิดาของนักเรียน ตลอดจนถึงความเชื่อและการปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตีของนักเรียนนั้นเป็นแนวทางใน

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๗.

^๔ดูรายละเอียดใน งบ. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๔๒/๖๖-๖๗.

การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่จะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา และครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างยิ่ง ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสังคมหน่วยแรกที่มนุษย์จะต้องเจอ ตั้งแต่ เกิด เติบโต จนกระทั่งตาย^๕ “การวางพื้นฐานของมนุษย์ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางร่างกาย ทางความคิดสติปัญญา ทางอารมณ์และทางสังคม”^๖ จะมาจากการอบรมของครอบครัว บุคคลสำคัญที่จะทำให้งานเกิดชีวิต หรือกำหนดชีวิตของนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนนั้น ก็คือ มารดาบิดา ครอบครัวไทยในอดีต จะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ หรือเรียกวาครอบครัวขยาย ในครอบครัวจะประกอบด้วยสมาชิกระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา มารดาบิดาและลูกหลาน ครอบครัวลักษณะนี้จะอยู่รวมกันอย่างอบอุ่น ในขณะที่เดียวกันเด็ก จะได้เรียนรู้ วัฒนธรรม ของครอบครัว การประพฤติปฏิบัติตนต่อกันของสมาชิกในครอบครัว การอบรมนิสัย ลักษณะอย่างนี้เป็นสิ่งที่เด็กจะได้รับแต่เยาว์วัย ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่นอนตัดงาย ไม่แกดัดยาก” ปัญหาการประพฤติปฏิบัติตน หรือมารยาทต่าง ๆ ของเยาวชนที่เกิดขึ้น จึงได้รับการแก้ไขจากมารดาบิดาและครอบครัว

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทีซึ่งเป็นคุณธรรมของคนดี เป็นผู้ ที่ได้รับการฝึกฝนตนมาดี สามารถยกจิตใจให้สูงส่ง ซึ่งมีใจจะเกิดขึ้นกับทุกคนได้ ผู้ที่ประพฤติตนถูกต้อง ชีวิตมีแต่ความเจริญ และยังมีความสุขมาใหญ่ที่มีความกตัญญู ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงส่ง ประกอบด้วยคุณธรรมอันดี และเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นได้นั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการยกย่องชมเชย วาเป็นผู้ที่ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต และมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน ซึ่งอยู่ในวัยเยาว์ กำลังจะก้าวเข้าสู่วัยรุ่นและเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เป็นอนาคตของชาติบ้านเมืองและสังคมต่อไปในภาคหน้า และเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาและผู้มีพระคุณ ตามแนวพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในจิตสำนึกของนักเรียน เหตุที่เลือกนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากอยากทราบนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่าง วัยเด็กกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่นนั้น เป็นวัยที่ต้องปรับตัวระหว่างความเป็นเด็กไปสู่วัยรุ่นและมีพฤติกรรมที่ติดเพื่อน เชื้อเพื่อนรักเพื่อน จนบางครั้งมีพฤติกรรมที่ผิดอื่น ตลอดจนก้าวร้าวต่อมารดาบิดา ไม่เชื่อฟังคำตักเตือนสั่งสอนของมารดาบิดา จนทำให้ตนเองเดือดร้อน ผู้ให้กำเนิดต้องทุกข์ใจนั้น มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูอยู่ในระดับใด และยังมีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทีของนักเรียน ช่วงของ

^๕ สุพัตรา สุภาพ, **สังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

^๖ ศรีธรรม ณะภูมิ, **พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕), หน้า ๔๕.

วัยก่อนวัยรุ่น กล่าวคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ จึงทำการวิจัยเป็นกรณีศึกษาเพื่อการวิจัยครั้งต่อ ๆ ไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทวดเวทีในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๓ เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ มีความเชื่อและมีความกตัญญูทวดเวที ที่ปฏิบัติต่อมารดาบิดา อยู่ในระดับใด

๑.๓.๒ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดา เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ จะมีแนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาหรือไม่อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา จำแนกออกเป็น ๒ ดังนี้

๑) ความเชื่อเรื่องกตัญญูทวดเวทีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ทำการศึกษาในการทำการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับ ม.๑-ม.๓ จำนวน ๓ ชั้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน ๒๐๐ คน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะใช้ประชากรทั้งหมด

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัด เชียงใหม่

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่ ๑ กันยายน ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๘

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การแสดงออกเชิงพฤติกรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติต่อมารดาบิดาด้วยใจ เคารพ รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตอบแทนผู้มีพระคุณ

๑.๕.๒ กตัญญูทเวที หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแก่ตนแล้วตอบแทน

๑.๕.๓ ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที หมายถึง ความเชื่อว่าความกตัญญู เป็นเครื่องหมายของคนดี แสดงได้กับเฉพาะมนุษย์เท่านั้น เป็นสามัญสำนึกที่ต้องแสดงออกด้วยใจ เคารพ เชื่อว่าการเลี้ยงดูมารดาบิดาเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติ มีความเคารพและเห็นคุณค่าในตนเองและเชื่อว่าผู้ที่ไม่กตัญญูต่อมารดาบิดา คงยากที่จะมีความกตัญญูต่อผู้อื่น การเลี้ยงดูมารดาบิดา ถ้าปราศจากความเคารพ ก็ไม่ต่างอะไรกับเลี้ยงสัตว์เลี้ยง เชื่อวามารดาบิดา เป็นพระใน บาน เป็นเหมือนพระพรหม เทวดาองค์แรก ครูอาจารย์คนแรก พระอรหันต์ของลูก

๑.๕.๔ การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา หมายถึง พฤติกรรม ต่อมารดาบิดา ประกอบด้วย ทานเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงทานตอบ ช่วยทำางานของท่าน ดำรงวงศ์ ตระกูล ปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

๑.๕.๕ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนตั้งแต่ ม.๑-๓ จำนวน ๓ ชั้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน ๒๑๕ คน

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงแนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาใน พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖.๒ ได้ทราบระดับการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวทีต่อมารดา บิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๓ ได้แนวทางที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการแสดงออกเชิงพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวที ตอมารดาบิดาของนักเรียน ผู้ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการวางรากฐานชีวิตของนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

๑) ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายพฤติกรรม ไว้ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน^๑ ให้ความหมาย พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกลาเมนีโอ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า พฤติกรรม (Behavior)^๒ เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่าง ๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม”

ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจ ต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ตีความ และประเมินค่า เป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม” พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจริงหรือจริยาตามลักษณะความประพฤติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพจิต หรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือ รากจิต โทสจิต โมหจิต สัทธาจิต พุทธิจิต วิตกจิตในทางจิตวิทยาตะวันตกทั่ว ๆ ไปเรียกลักษณะทั่ว ๆ ไปของบุคคลว่าบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งรวมหมายถึงคุณสมบัติภายในและพฤติกรรมเฉพาะบุคคลโดยรวม^๓

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๑.

^๒ เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเจริญทรัพย์ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๓ Gordon Allport , The Person in Psychology, (Boston : Beacon Press, 1968), p. 568.

เพียเจท (Piaget)^๕ ให้ความหมายพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง ลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์การรวมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคม ในเรื่องความสนใจและอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์รวมกันในรูปแบบของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ์

อริสโตเติล (Aristotle)^๕ นักปรัชญาชาวกรีกผู้ยิ่งใหญ่เคยกล่าวไว้ก่อนคริสต์ศักราชว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เพราะมนุษย์ชอบรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เป็นพวก มีการรวมกลุ่มปะทะสังสรรค์ปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) การกระทำหรือกิริยาอาการที่มนุษย์แสดงออกในแต่ละวัน จึงมีรูปแบบต่าง ๆ และแตกต่างกันออกไป เป็นธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปที่จะแสดงกิริยาอาการหรือการกระทำต่าง ๆ ออกมาทั้งในรูปแบบพฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ที่สามารถสังเกตได้ และพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) อันได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ การคิด การจำ และอารมณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

โคลเบอร์ก (Kohlberg)^๖ กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกที่มีพื้นฐานมาจากความยุติธรรม คือการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกันอยู่โดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล ซึ่งคนส่วนใหญ่รับไว้ในทุก ๆ สถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรม จึงเป็นการเคารพในสิทธิขอเรียกร้องของผู้อื่นอย่างเสมอภาค และโคลเบอร์ก^๗ เชื่อว่า “ในการวัดขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น จะต้องใช้เหตุผลเชิงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น”

ซานเดนท (Zanden)^๘ กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรมว่า มุมมองและคุณค่าที่เกิดขึ้นโดยวิธีใช้แนวทางของศาสนาและสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล

^๕ Piaget, *The Moral Judgment of Child*, (London : Routledge & Kegan Raul, 1960), p. 1.

^๕ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *มนุษย์กับสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๕๑๔.

^๖ Kohlberg, L. “Stages and Sequence: The Cognitive Developmental Approach to Socialization”, *Handbook of Socialization Theory and Research*, (Chicago : Rand McNaily and Company, 1969), p. 391.

^๗ Kohlberg, L. “Development of Moral Character and Moral Ideology”, in *Review of Child Development Research*, (Connecticut: Printers, Inc. , 1976), p. 32.

^๘ James W. Vander Zanden, *Sociology the Core*, 3rd ed., (New York: McGraw-Hill Inc., 1986), p 75.

สมโภชน เอี่ยมสุภาชิต^๙ กล่าวถึงพฤติกรรมว่า การกระทำของบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกในการตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ไดยีน นับได้อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัยหรือเป็นปรนัย ไม่มีการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น เกิดได้ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย เช่น การร้องไห้ การคิด การกิน การอ่านหนังสือ การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

พรรณราย ทรัพย์ะประภา^{๑๐} ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) คือการกระทำใด ๆ ก็ตามซึ่งสามารถสังเกตเห็นโดยบุคคลอื่น หรือโดยการใช้เครื่องมือ พฤติกรรมมิได้หมายความเฉพาะแต่เพียงการแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำหรือกิจกรรมภายในความรู้สึกของบุคคลด้วย

ประสาน-ทิพวรรณ หอมพูล^{๑๑} ให้ความหมายของคำว่า พฤติกรรม ไว้ดังนี้

๑. หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งทางดีและทางไม่ดี เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เสียใจ การออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผลจากกระบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การตั้งใจ การเรียนรู้ การจำ การลืม และความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น

๒. หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ของบุคคลที่ปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมของบุคคลเหล่านั้นออกมาในรูปของการกระทำ หรือการแสดงออกของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ภายใต้กลไกของความรู้สึกนึกคิดของตนเอง มนุษย์ทุกคนจะมีกระบวนการของพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทุกคนจะมีความต้องการและมีสาเหตุตั้งใจเป็นของตนเองอยู่ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง สิ่งที่ปรากฏออกมา นั้นเป็นพฤติกรรมของมนุษย์

กันยา สุวรรณแสง^{๑๒} ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม คือ กิริยา อากา ร บทบาท ลีลา ทาทา การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส ทางใดทางหนึ่งใน ๕ ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส เป็นต้น

^๙ สมโภชน เอี่ยมสุภาชิต, การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๑๐} พรรณราย ทรัพย์ะประภา , จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๑๑} ประสาน-ทิพวรรณ หอมพูล, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: พิธิษฐการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๑๒} กันยา สุวรรณแสง, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

สงวน สิทธิลิขสิทธิ์^{๑๓} ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง การกระทำหรือกิริยาที่ปรากฏออกมาทางร่างกาย ทางกล้ามเนื้อ ทางสมอง ทางอารมณ์ และทางความรู้สึกนึกคิด ซึ่งโดยปกติมนุษย์และสัตว์ยอมแสดงออกมาให้เป็นที่สังเกตเห็นได้ชัด และเห็นไม่ได้ชัด ซึ่งขึ้นอยู่กับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากหรือน้อยเป็นสำคัญ

สร้อยตระกูล (ติวยานนท) อรรถมานะ^{๑๔} ได้อธิบายความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออกของบุคคล (Action) ทั้งนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย (Inaction) นอกจากนั้นการตัดสินใจที่รู้สึกได้ของบุคคล กลุ่มหรือองค์กร หรือการกระทำที่ซ่อนเร้นแต่พร้อมที่จะแสดงออก อาทิ การมีความคิดริเริ่ม ก็นับเป็นกรกระทำเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “พฤติกรรม” จึงรวมถึงสิ่งที่บุคคล กลุ่มหรือองค์กรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย (Overt behavior) และยังรวมถึงพฤติกรรมที่ยังไม่แสดงออกหรือพฤติกรรมซ่อนเร้น (Covert behavior)

ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการภายในอื่น ๆ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังรวมถึงการงดเว้นการกระทำ หรือการไม่แสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจอีกด้วย ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออก การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ การกระทำหรืออาการกิริยาต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา ทางกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องดีงาม อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้า

๒) ความสำคัญของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของพฤติกรรมไว้ ดังนี้ ชัยพร วิชาวุธ^{๑๕} อ้างถึงโคลเบอร์ก (Kohlberg) ที่ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการทางพฤติกรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น จะกระโดดข้ามขั้นไม่ได้ พฤติกรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรอง มีการใช้ข้อมูลในการจัดระเบียบ และพัฒนาการความคิดของตนเองใหม่ ทำให้เกิดการพัฒนาคอนสตรัคชันความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม จนเกิดพฤติกรรมใหม่ขึ้นทดแทนที่พฤติกรรมเก่า และพฤติกรรมใหม่จัดอยู่ในขั้นสูงกว่า

^{๑๓} สงวน สิทธิลิขสิทธิ์และคณะ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑.

^{๑๔} สร้อยตระกูล (ติวยานนท) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๕} ชัยพร วิชาวุธ, แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒-๔๓.

เพียเจท^{๑๖} ได้ศึกษาพฤติกรรมของเด็ก และได้อธิบายว่า พฤติกรรมจะแฝงอยู่ในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทุกชนิด และในการเล่นเกมต่าง ๆ ของเด็กจะต้องมีกฎเกณฑ์ที่เป็นระบบซับซ้อน แอบแฝง อยู่ในเกมส์ โดยให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของการเล่นเกมของเด็ก

ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก^{๑๗} ได้กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการทางพฤติกรรมของเพียเจทไว้ว่า “พัฒนาการของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาด ในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์ และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล จึงขึ้นอยู่กับการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์”

สุดใจ บุญอารีย์^{๑๘} กล่าวไว้ดังนี้ ปัจจัยด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางการใช้เหตุผลหรือมีพฤติกรรม ดังนี้

๑. ระดับอายุ ระดับอายุกับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลนั้นมีความเกี่ยวข้องกันอยู่บ้าง ผู้มีอายุแตกต่างกันมีผลทำให้พัฒนาการแตกต่างกัน แต่ไม่ใช่เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นอนตายตัว ทั้งนี้เพราะแต่ละคนจะมีพัฒนาการในอัตราส่วนที่แตกต่างกัน

๒. ระดับสติปัญญา ระดับสติปัญญากับความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจปัญหา มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

๓. ความแตกต่างระหว่างเพศ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ให้ทัศนะว่าความแตกต่างระหว่างเพศ ก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่มีผลต่อพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลของคน ซึ่ง ฟรอยด์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เพศชายมีพัฒนาการสูงกว่าเพศหญิง และหากมีการทำผิดเกิดขึ้น เพศหญิงมักจะเกิดความสำนึกผิด แต่เพศชายมักจะเกิดความกลัว จากทฤษฎีผู้วิจัยสรุปความสำคัญของพฤติกรรมได้ดังนี้ มนุษย์เป็นคนหนักแน่นมั่นคง มีความขยัน อดทน ต่อสู้เพื่อเอาชนะความทุกข์ความเดือดร้อนได้ด้วยปัญญา โดยใช้เหตุผลของตน เป็นที่พึ่งของตนเองได้

๓) ระดับของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงระดับของพฤติกรรม ดังนี้ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย^{๑๙} กล่าวว่า การพัฒนาพฤติกรรม จะต้องพัฒนาไปตามระดับขั้นตอน เพราะระดับการศึกษาของเด็กจะมีอิทธิพล

^{๑๖} Piaget, Jean, *The Moral Judgment of Child*, (New York: Collier Book, 1962), p. 14.

^{๑๗} ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๓๙-๔๐.

^{๑๘} สุดใจ บุญอารีย์, *การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาการหนังสือ กรมวิชาการ, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒-๗๓.

^{๑๙} พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย, *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๗-๑๓.

ต่อระดับพฤติกรรม ซึ่งมีพัฒนาการไปตามระดับสติปัญญา ดวงเดือน พันธุมนาวิ^{๒๐} อ่างถึง โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลกับระดับอายุ โดยอาศัยแนวคิดของเพียเจท ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น ๖ ชั้น เรียงเหตุผลตามระดับอายุของผู้ใช้เหตุผล ซึ่งพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรม ทั้ง ๖ ถูกจัด เป็น ๓ ระดับ ดังนี้ พฤติกรรมระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่ตนพอใจโดยปราศจากความคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น พฤติกรรมระดับตามเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการกระทำตามเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายหรือหลักศาสนา แต่ยังคงมีการควบคุมจากภายนอก พฤติกรรมระดับเหนือเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการตัดสินใจข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการคิดตรึกตรองด้วยตนเองเสียก่อน จึงตัดสินใจ แล้วแต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่า

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ได้รับอิทธิพลจากสังคมด้วย บุคคลที่เกิดมาในสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณีในสังคมของตน เพื่อให้มีความสุขและเป็นที่ยอมรับในสังคม

๒.๒ ความกตัญญูทเวที่ตามหลักพระพุทธศาสนา

๑) ความหมายของความกตัญญูทเวที่

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมาย ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๒๑} ได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่า รู้อุปการะคุณที่ท่านทำไว้, (ผู้)รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กันกับ กตเวทิตา และได้ให้ความหมายของคำว่า กตเวทิตา (ผู้)สนองคุณท่าน เป็นคำคู่กันกับกตัญญู

พุทธทาสภิกขุ^{๒๒} ได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่า การระลึกถึงและยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่า กตัญญูตา (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า กตเวทิตา (กตเวทิตา) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่าคนกตัญญู คนที่ทำตอบแทน เรียกว่าคนกตเวทิตา

กตัญญูทเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนปรากฏ นี้เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอย่างดี และอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย

^{๒๐} ดวงเดือน พันธุมนาวิ, *จริยธรรมของเยาวชนไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๑*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์ ส.น., ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, *กตัญญูทเวทิตาเป็นบรมโพธิธรรมไทรของโลก*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

พระเทพวิสุทธิเมธี^{๒๓} กล่าวถึงคำว่ากตัญญูกตเวทิตะ เป็นคำที่มาด้วยกัน เมื่อกล่าวถึงความกตัญญู ก็ต้องกล่าวถึงกตเวทิตะไปโดยปริยาย เพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม ๒ ข้อนี้นี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกตัญญูก็คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทิตะ คือ พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๔} ได้ให้ความหมายของคำว่ากตัญญูกตเวทิตะ ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความเป็นคนกตัญญูกตเวทิตะ และได้ให้ความหมายของคำว่า กตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทนแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ กตัญญูรู้คุณท่าน กตเวทิตะ ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า กตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง การรู้คุณของผู้อื่น หรือสิ่งอื่นที่กระทำประโยชน์แล้วแก่ตน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แล้วจดจำและตระหนักในพระคุณนั้น หาโอกาสประกาศและตอบแทนพระคุณ โดยไม่ได้คิดว่าเป็นการใช้หนี้บุญคุณโดยตีราคาเหมือนอย่างการซื้อขายสิ่งของ กตัญญูกตเวทิตะ แบ่งเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ กตัญญู คือ บุคคลผู้รู้คุณท่าน กตเวทิตะ คือ บุคคลผู้ตอบแทนหรือสนองคุณผู้มีพระคุณ ในที่นี้ได้กล่าวถึงนักเรียนที่ต้องตอบแทนบุญคุณมารดาบิดา ผู้มีพระคุณ

ดังนั้น กตัญญูกตเวทิตะจึงเป็นคุณธรรมที่มนุษย์ต้องมีและถ้าใครมีสิ่งนี้แล้ว ชีวิตของคนนั้นก็จะมีรอย กตัญญูอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีกตเวทิตะด้วย ความกตัญญูจึงต้องไปถึงกตเวทิตะ คือต้องมีการกระทำด้วย

๒) ความสำคัญของความกตัญญูกตเวทิตะ

ในพระไตรปิฎกโดยยกย่องคนกตัญญู ไว้ดังนี้

๑. เป็นสัตว์บุรุษ ไฉน คนดี มีคุณธรรม เป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา เพราะความกตัญญูกตเวทิตะเป็นภูมิของสัตว์บุรุษ

๒. เป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทิตะ ต้องฝึกฝนตนมาดี สามารถยกจิตใจของตนให้สูงส่งได้ ซึ่งมีใจจะเกิดขึ้นกับคนทุกคนได้

๓. ประสบแต่ความสุข เนื่องจากประพฤติตนถูกต้อง ชีวิตจึงมีแต่ความเจริญ และยังนำความสุขมาให้แก่บุคคลอื่น ๆ ด้วย

^{๒๓} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปญฺญานันทิกขุ), กตัญญูกตเวทิตะ เป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

๔. ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เพราะเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ประกอบด้วยคุณธรรมอันดี และเป็นแบบอย่างแก่คนอื่น ๆ ได้ จึงสมควรได้รับการยกย่องชมเชย

๕. ประพฤติสิ่งที่เป็นอุตมมงคลแกชีวิต เพราะความกตัญญูเป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิด สวัสดิมงคลแกชีวิต เป็นอุตมมงคลในชีวิต ดังพุทธพจนกล่าวไว้ “สาธุ สาธุ สารีบุตร เธอเป็นคนกตัญญู เธอจงให้พรหมณเฒານี้บวชเถิด เขาก็เป็นปุชฌีบุคคล”^{๒๕} “สัตบุรุษเป็นคนกตัญญู เป็นคนกตเวที ความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวที สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญความเป็นคนกตัญญูและความเป็นคนกตเวทีทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ”^{๒๖} คนกตัญญูกตเวที มีปัญญา มีกัลยาณมิตร และมีความรักดี มั่นคง ช่วยทำกิจของมิตรผู้ตกยากโดยเต็มใจ บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ ผู้ใดประกอบด้วย คุณธรรมทั้งปวงเหล่านี้ คือเป็นผู้มีศรัทธา อ่อนโยน แจกทานด้วยดี รู้ความประสงค ศิริยอมไม่ละคน เช่นนั้น ผู้สงเคราะห์มีวาจาอ่อนหวานสละสลวย^{๒๗}

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของความกตัญญูกตเวที ไว้ดังนี้

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๒๘} ได้กล่าวถึงความกตัญญูไว้ว่า การตระหนักถึง พระคุณ ของมารดาบิดา และหน้าที่สำคัญของมารดาบิดาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้เห็นว่า มารดา บิดาเป็นปุชฌีบุคคลของลูก กล่าวคือ ทานเป็นพระพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอรหันต์ของลูก จึงควร แก่การกราบไหว้ เคารพบูชาของลูกตลอดกาล มารดาบิดา คือบุคคลที่ควรเคารพภักูซาอย่างสูงสุด มารดาบิดาเป็นเหมือนพระพรหมของลูก เพราะประกอบด้วยคุณธรรมที่สำคัญอันเรียกว่า พรหมวิหาร ธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มารดาบิดาจัดเป็นบูรพาจารย์ คือครูอาจารย์ คนแรกที่คอยแนะนำสั่งสอนให้ความรู้แก่ลูก นอกจากนี้ มารดาบิดายังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญอีก ๕ ประการ คือ

- ๑) ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว
- ๒) ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- ๔) เป็นธุระในเรื่องจะมีคูครองที่สมควร
- ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

ผู้ที่เป็นลูกนั้น ก็ต้องตั้งอยู่ในความกตัญญูกตเวทีโดยพึงเคารพมารดาบิดา ผู้เป็นเสมือน ทิศเบื้องหน้า โดยการปฏิบัติดังนี้

^{๒๕} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๒๑/๒๘๒.

^{๒๖} ดุราลละเยียดโน องทุก. (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^{๒๗} ดุราลละเยียดโน ขุ.ชา. ทุก. (ไทย) ๒๗/๗๗-๗๘/๖๐๘.

^{๒๘} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), **คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

- ๑) ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ
- ๒) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์สกุล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเพนทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ทาน

อำนาจ จันเงิน^{๒๙} กล่าวไวว่าความกตัญญูทเวที เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุขุม รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบโดยลำดับ

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)^{๓๐} กล่าวถึงความสำคัญของความกตัญญูไว้ว่า คนในสมัยโบราณเขามองเห็นการณโกลวอะไรจะเกิดขึ้น เขาจึงย่ำสอนกันมากในเรื่องนี้และถือว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญและมีความจำเป็นแก่สังคม นักปราชญ์ในอินเดีย ได้เขียนสอดแทรกความกตัญญูไว้ในวรรณกรรมทุกเรื่อง เพื่อสอนใจเยาวชน ทางด้านวรรณคดีในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ชาดกต่าง ๆ เป็นนิทานสอนใจที่แฝงไว้ด้วยความกตัญญูทเวทีเกือบทุกเรื่อง เพื่อสอนให้ลูกมีความกตัญญูทเวทีต่อบิดามารดา ไม่ประทุษร้ายพ่อแม่ ไม่ทำอะไรให้พ่อแม่เข้าใจ เจ็บไข้ดูแลรักษา ช่วยเหลือกิจการเมื่อพ่อแม่ต้องการ ในประเทศจีน ไคแก่ ขงจื้อ ได้เขียนหลักปฏิบัติเกี่ยวกับความกตัญญูใหญ่ปฏิบัติต่อพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สอนให้บุคคลรู้จักเคารพนบนอบนับถือผู้มีพระคุณ

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต)^{๓๑} กล่าวถึงความกตัญญูว่า ความกตัญญูนั้นไม่มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ความรู้คุณของวัตถุสิ่งของก็เป็นกตัญญู ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง บ้านที่พักอาศัย ธรรมชาติแวดล้อมที่เราอยู่ ทุกสิ่งล้วนมีบุญคุณ จึงมีภาษิตว่า “นิमितต์ สาธุรูปาน กตัญญูทเวทิตา” แปลว่า ความรู้คุณและประกาศตอบแทนคุณนั้นให้ปรากฏเป็นเครื่องหมายของคนดี

จากที่นักวิชาการได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า ความกตัญญูทเวทีเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสัญลักษณ์ของคนดี เป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม และเป็นคุณธรรมค้ำจุนครอบครัวสังคมและโลก เป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบ ต่อความเป็นมนุษย์

^{๒๙}อำนาจ จันเงิน, “การพัฒนาความกตัญญูทเวทีตามแนวคิดพระวรวงศ์เธอ (ทองน้อย กิตติทินโน)”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (ภาควิชาสารัตถบัณฑิตศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๘.

^{๓๐}พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), *กตัญญูทเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

^{๓๑}พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), *ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

๓) ประเภทของความกตัญญู

จากการศึกษาพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงประเภทของความกตัญญู ดังนี้

๑. ความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นพระบรมศาสดา พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนา ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาเป็นเวลานาน เพื่อการชนเหล่าสรรพสัตว์ออกจากสังสารวัฏ เมื่อครั้งที่พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณใหม่ ๆ ทรงมีพระทัยโน้มไปเพื่อความเป็นผู้ชวนชวนน้อย แต่เพราะทรงอาศัยความเอ็นดูในเหล่าสรรพสัตว์ พระองค์จึงทรงเริ่มประกาศพระศาสนาด้วยทรงมุ่งประโยชน์สุขแก่โลกแก่ไวเนนนิกรที่จะได้พ้นจากทุกข์ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจตลอดเวลา ๔๕ พรรษา โดยการนำหลักศีลธรรมที่ทรงค้นพบประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้และปฏิบัติตาม เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข ดังนั้น พระองค์จึงทรงเป็นผู้มีอุปการคุณ ทรงเป็นปูชนียบุคคลของพุทธบริษัทในฐานะทรงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และทรงตั้งพระศาสนาประกาศศีลธรรมบัญญัติพระวินัยให้พวงชน พลโลก เวณสิ่งควรเวณและประพฤตีสั่งควรประพฤติ

พระพุทธองค์ทรงเป็นพระบรมครู ทรงเป็นมนุษย์ที่มีสังขารร่างกายประกอบด้วยสิ่งที่เป็นนามกับรูป เหมือนมนุษย์ทั่วไป แต่ทรงเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดเป็นสวนพระองค์ ทรงฝกฝนพระองค์เองจนสามารถกระทำการสิ่งเหลือวิสัยที่สามัญชนจะกระทำได้

๒. ความกตัญญูต่อพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นรัตนะอย่างหนึ่ง ในสิ่งเคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชน กล่าวคือ เป็นหนึ่งในพระไตรรัตนหรือแก้ว ๓ ประการ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นผู้สืบทอดพระศาสนา เป็นศาสนทายาท และเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

พระสงฆ์ คือ ชุมชนอันประเสริฐ ซึ่งเกิดจากท่านผู้รู้ผู้ดำเนินตามอย่างพระพุทธเจ้ามาอยู่รวมกัน เป็นแหล่งที่ดำรงรักษาศรัทธาและเป็นแหล่งแห่งกัลยาณมิตร ที่จะช่วยเกื้อหนุนให้ผู้ศึกษาเจริญงอกงามขึ้นไปในชีวิตอันประเสริฐ จนสามารถเข้าถึงธรรมตามอย่างพระพุทธเจ้า

การแสดงความกตัญญูต่อพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ยอมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ ได้แก่

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖. บอกรหัสสวรรค์ให้^{๓๒}

ดังนั้น พุทธศาสนิกชนเมื่อระลึกคุณ ไฉไลหลอต่อพระสงฆ อุปถัมภพระสงฆตามควรแก่กรณี บูชาด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา โดยการแสดงความกตัญญูในพระสงฆ ด้วยความเป็นผู้มี ความเคารพในพระสงฆ คือ ตระหนักถึงคุณงามความดีของพระสงฆ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้สืบอายุ พระพุทธศาสนา มีความยำเกรงอ่อนน้อม กราบไหว้บูชาเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน

๓. ความกตัญญูต่อบิดามารดา

มังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงมารดาบิดาไว้ว่า “สตรีที่ยังบุตรให้เกิดชื่อว่ามารดา บุรุษผู้ยัง บุตรให้เกิดชื่อว่าบิดา บรรดามารดาบิดาเหล่านั้น มารดานั้นเป็นผู้ที่ทำการที่ทำไดยาก”^{๓๓} มารดา หมายถึง หญิงที่เป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร บิดา หมายถึง ชายผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องมารดาบิดาไว้ในฐานะต่าง ๆ อันเป็นฐานะสำคัญ^{๓๔} ดังจะกล่าวต่อไป

พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงความกตัญญูต่อมารดาบิดา ไว้ดังนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่าผู้มีพรหม บุตรของ สกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่าผู้มีบุรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดา ในเรือนตน สกุลนั้นชื่อ คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่า บุรพาจารย์นี้ เป็นชื่อของ บิดามารดา คำว่า อาหุไนยบุคคลนี้เป็นชื่อของบิดามารดา ขอนั้นเพราะเหตุไร

เพราะบิดามารดามีอุปการะมากบำรุงเลี้ยงแสดงโลกนี้แก่บุตร บิดามารดาผู้อนุเคราะห์ ประชา ท่านเรียกว่าพรหม บุรพาจารย์ และอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะเหตุนี้บัณฑิตพึง นมัสการและสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ่า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้า เพราะการปรนนิบัติบิดามารดานั้นบัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้ว ยอมบันเทิงในสวรรค์^{๓๕}

ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบูชาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่าผู้มีพรหม บุตร ของสกุลใดบูชาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้น ชื่อว่ามีบุรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบูชา มารดา บิดาภายในเรือนตน สกุลนั้น ชื่อว่ามีบุรพาเทพ บุตรของสกุลใดบูชาบิดาภายใน เรือนตน สกุลนั้น ชื่อว่ามีอาหุไนยบุคคลว่า “พรหม” นี้เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า “บุรพาจารย์” นี้เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า “บุรพาเทพ” นี้เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า “อาหุไนยบุคคล” นี้เป็นชื่อของมารดา บิดา ขอนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะ

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๓๓} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๐๙-๒๑๒.

^{๓๔} ตูรายละเอียดใน อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๓๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

มากบำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตร มารดา บิดาผู้อนุเคราะห์ประชา และอาหุไนยบุคคลของ บุตรทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงนมัสการ และสักการะมารดา บิดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำและการชำระเท้า^{๓๖}

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของความกตัญญูทเวทที่ไว้ดังนี้

สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ ธมมธโร)^{๓๗} ได้กล่าวไว้ดังนี้

๑) ความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณ (บุพการี) คือ บิดา มารดา อาจารย์อุปชฌาย และ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒) ความกตัญญูต่อสิ่งที่มีบุญคุณ (บุญ) ในฐานะที่มนุษย์เป็นสวณยอยสวณหนึ่งของ ธรรมชาติ มนุษย์จึงควรมีความกตัญญูทเวทที่เป็นอย่างยิ่ง ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รวมโลกเดียวกัน เพราะความกตัญญูทเวทที่เป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยูรอดและเป็นคุณธรรมที่ สร้างความรักความผูกพันในมนุษย์

ทศพร ศรีคำ^{๓๘} ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพุทธศาสนิกชนผู้เป็นศาสนทายาทรู้ว่า พระสัมมาสัม พุทธเจ้า ได้ทรงทำอุปการะแก่เวไนยนิกร ด้วยทรงมีพระมหากรุณา แสดงธรรมสั่งสอนโปรดให้พ้น ความทุกข์ให้ได้รับประโยชน์สุขตามภูมิชั้นแห่งเวไนยนิกร พุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ฝ่าย พุทธศาสนิกชนเมื่อระลึกบุญคุณไม่ลบลูตต่อพระพุทธานุภาพ อุปถัมภ์พระพุทธานุภาพตามสมควรแก่ กรณี บูชาด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ดำรงรักษาสืบต่อพระพุทธานุภาพ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความ กตัญญูทเวทที่ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระพุทธานุภาพ

วุฒิพงศ ภาวะพิงค^{๓๙} ได้กล่าวไว้ว่า ความกตัญญูรู้คุณคือผู้มีปัญญา โย เว กตัญญู กตเวท ีโร ผู้ใดมีปัญญาเป็นคนกตัญญูทเวทที่ ผู้ที่มีปัญญาจะมีความกตัญญูรู้คุณ กตัญญูรู้คุณยิ่งทำให้เกิด ปัญญา ดังองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อพระบิดาพระมารดา โดยทรงมีพุทธานุภาพ ใหญ่พระนางมหาปชาบดี พระมารดาเลี้ยงได้บวชเป็นภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธานุภาพ หลังจากเคย ทูลขออนุญาตมาหลายครั้ง และพระพุทธร่องคยังเสด็จไปธรรมเทศนาแก่พระมารดา คือพระนาง สิริมหามายาซึ่งสวรรคตไปแล้วและได้เกิดเป็นเทวดาอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต นับว่าพระพุทธร่องคทรงเป็นผู้ ที่มีปัญญาอย่างเยี่ยมยอดที่สุดในเหลามนุษย์และเทวดาและทรงกตัญญูรู้คุณยิ่ง

^{๓๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๓/๑๐๗.

^{๓๗} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ ธมมธโร), มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๕๐.

^{๓๘} ทศพร ศรีคำ, อยากเป็นพระพุทธร่องค ปฐมภาค : ภาค ๑ ภาคต้นกำเนิดพระพุทธร่องค, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทดวงกมลสมัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖-๗.

^{๓๙} วุฒิพงศ ภาวะพิงค, พลาณภาพแห่งความกตัญญู, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

สรุปได้ว่า ความกตัญญูทศเวทีนั้นประกอบไปด้วย ๑. ความกตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ บิณฑบาต ครุอาจารย์ และญาติ ๒. ความกตัญญูต่อสถาบัน ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ๓. ความกตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ดิรัจฉาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย สุนัข และ ๔. ความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผู้ใดมีปัญญาเป็นคนกตัญญูทศเวที ผู้ที่มีปัญญาจะมีความกตัญญูรู้คุณ กตัญญูรู้คุณยิ่งทำให้เกิดปัญญา

๔) ลักษณะของคนมีความกตัญญู

พระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าไตรปิฎกของคณิกตัญญูไวว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขาตรูเธอทั้งหลายได้เห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ที่มาอาศัยอยู่หรือเห็นพระพุทธเจ้าข้าภิกษุทั้งหลาย ความกตัญญูทศเวทีบางอย่างยังมีในสุนัขจิ้งจอกแก่นั้น แต่ความกตัญญูทศเวทีบางอย่างไม่มีในภิกษุบางรูป ผู้ปฏิญาณว่าเป็นศากยบุตรในภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้กตัญญูทศเวที และอุปการะแม่เพียงเล็กน้อยที่บุคคลอื่นกระทำในเราทั้งหลายจักไม่เสื่อมสูญไปเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้^{๕๐}

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของคนมีความกตัญญูทศเวทีไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๕๑} กล่าวถึงลักษณะของคนมีความกตัญญูทศเวทีไว้ว่า อากาโรที่แสดงออกต่อผู้มีพระคุณ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ประกาศคุณทาน คือการประกาศว่าผู้มีพระคุณของเราดีอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ จะต้องกล่าวสรรเสริญ ยกย่องพ่อแม่ให้คนอื่นฟังว่าทานดีกับเราอย่างไร ที่คนนิยมทำกันมากคือเขียนประวัติประกาศคุณของพ่อแม่ ในหนังสืองานศพ วิธีนี้แม่จะเข้าใจได้แต่มิใช่วิธีที่ดีที่สุด วิธีประกาศคุณพ่อแม่ที่ดีที่สุดคือประกาศที่ตัวเอง คนเราทุกคนคือตัวแทนของพ่อแม่ตนทั้งนั้น เพราะเลือดของตนเป็นเลือดเนื้อเดียวกับพ่อแม่ ตลอดจนนิสัยใจคอและคุณประพฤติก็นับได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากท่าน ฉะนั้น ความประพฤติกของเราเองนี้แหละจะเป็นตัวประกาศคุณทานหรือประจานทานอย่างโจ่งแจ้งที่สุด ไม่ว่าเราจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

๒. ตอบแทนคุณทานคือเมื่อรู้ว่าทานมีคุณหรือมีอุปการะต้องตอบแทน เช่น ผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ บุตรธิดาสามารถตอบแทนได้ดังนี้

- ๑) ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ
- ๒) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์ตระกูล

^{๕๐} ตูราละเอียดใน ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๓๔/๓๒๓-๓๒๔.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), คุณบิณฑบาตสุตพรรณนามหาศาล, หน้า ๕๗.

๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความпенทายาท

๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่านการรู่คุณผู้มีอุปการะแถตนหรือแถสวรวม เมื่อรู่แลวก็ประกาศให้ผู้อื่นได้รับทราบและตอบแทนทาน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของ ด้วยการชวยเหลือ ด้วยกำลังและด้วยความเคารพ

พระเทพวิสุทธิเมธิ (ปญญานันตภิกขุ)^{๔๒} ยกยอองคนกตัญญูวา เราจะดูคนไม่ต้องไปดูแหวนที่สวมนิ้ว สายสร้อยห้อยคอ รถยนต์ สิ่งเหล่านั้นเปนเปลือกทั้งนั้น แถดูวาเขามีคุณธรรม คือมีความกตัญญูกตเวทิตนขนาดไหน เขาปฏิบัติตอพ่อแม่ ปู่ยา ตายาย เครือญาติอยางไร คนดียอม มีความหนักแน่น อดทน ให้การดูแลบารุงรักษาบิดามารดาให้อยูเปนสุข เพราะพ่อแม่เปนพระประจำบ้าน เปนเทวดาประจำบ้าน ไม่ต้องไปกราบไหวเทวดาที่ไหนกราบไหวบิดามารดาก็พอแลว การเคารพกราบไหวพ่อแม่เปนมงคลชีวิต

ปน มุฑกัณฑ^{๔๓} กลาวถึงลักษณะของคนมีความกตัญญู ไว ๒ ลักษณะ ไตแ

๑. กตัญญูชั้นสามัญ เปนการรู่อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้แถตน จะยอมรับรองวาใครมีคุณก็ตอเมื่อเขาทำอะไรให้กับตนเท่านั้น เช่น ยอมรับวาบิดามารดามีพระคุณเพราะไตเลี้ยงดูเรามา ยอมรับวาครูอาจารย์มีพระคุณ เพราะไตอบรมสั่งสอนศิลปวิทยาการ ยอมรับวาญาติพี่น้อง มีบุญคุณเพราะทานเหล่านั้นเคยให้ขาวให้น้ำรับประทาน รวมความวากตัญญูอยางสามัญทั่วไป หมายถึงรู่อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้เรา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวทิต คือ การตอบแทนคุณ

๒. กตัญญูชั้นสัตบุรุษ เปนความกตัญญูชั้นสูง หมายถึง การรู่จักคุณธรรมความดี อันมีอยู่ในตัวบุคคลอื่น ใครมีความดีก็รู่วาเขาเปนคนดี ไมวาจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตาม ไมยึดเอาตัวเองออกเปนเครื่องวัดความดีของคนอื่น เปนการตัดสินความดีด้วยความดีและรู่จนกระทั่งวาธรรมทั้งหลายมีคุณคาวางไร และพยายามถายทอดคุณลักษณะที่ดั้นนั้นมาใส่ตัวเรา เพื่อจะได้ทำความดี เปนแบบอยางที่ดีเหมือนเขา

จากทฤษฎีผู้วิจัยสรุปไตว่าลักษณะของความกตัญญูกตเวทิตนั้นตองเปนคนดี คนดียอมมีความกตัญญูกตเวทิต เปนผู้ที่หนักแน่น อดทน ให้การดูแลบารุงรักษาบิดามารดาให้อยูเปนสุข ความกตัญญูเปนเรื่องเกี่ยวกับการทดแทนบุญคุณที่บุคคลอื่นทำดีกับตนเอง ลักษณะสำคัญของความกตัญญูกตเวทิต คือเปนคนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการคู่กัน หากไม่มีกตัญญู กตเวทิตก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือหากมีเฉพาะกตัญญูแตไม่มีกตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทิตก็ไม่สมบูรณ์ ไม่เกิดการกระทำตอบแทนคุณที่เปนรูปธรรม และความกตัญญูกตเวทิตที่สมบูรณ์ตองเปนสัมมาทิฐิต คือถูกตองตามทำนองคลองธรรมไม่

^{๔๒} พระเทพวิสุทธิเมธิ (ปญญานันตภิกขุ), กตัญญูกตเวทิต เปนเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๔๓} ปน มุฑกัณฑ, มงคลชีวิต ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑๗-๑๒๐.

ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ไม่ขัดระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงามของสังคม ผู้ปฏิบัติตนอยู่ในความกตัญญูยอมตั้งอยู่ในภูมิของสัตบุรุษคนดี เป็นผู้มีความกตัญญูของสรรพสิ่งเหมือนแก้วอันประเสริฐ

๕) ประโยชน์ของความกตัญญู

มังคลัตถที่ปนี ไตกลาวไววา “ผู้กตัญญูทเวทิตอมารดาบิดาเป็นแม่อันพระศาสดา ทรงสรรเสริญ ย่อมบรรลุประโยชน์ตน”^{๔๔}

กตัญญูทเวทิตอมารดาบิดาเป็นการก่อให้เกิดผลแก่ตนเองและบุคคลที่อยู่รอบข้างโดยเฉพาะบุตรธิดาที่จะได้รับการปลูกฝังคุณธรรมความดีเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตตนเองนั้น มารดาบิดาซึ่งถือว่าเป็นผู้มีคุณอันยิ่งใหญ่เหนือแผ่นดิน เมื่อผู้ใดได้สนองตอบคุณทานยอมได้รับผลเกินประมาณ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการกตัญญูทเวทิตอมารดาบิดาซึ่งเป็นผลที่จะได้เห็นในปัจจุบันในโลกนี้ ในโลกหน้าและประโยชน์อย่างยิ่งที่เป็นสาระที่แท้จริงของชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. ประโยชน์ในโลกนี้ ทัศนคติอันมีกตัญญู ประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ระดับต้นสามารถเห็นผลได้ใน ปัจจุบันหรือเป็นประโยชน์ขั้นตาเห็น เป็นประโยชน์ที่มุ่งหวังในชีวิตเพื่อตอบสนองการดำรงชีพ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ หรือทรัพย์สมบัติ ฐานะ เกียรติ ชีวิตคูครองที่เป็นสุข การได้มาหรือแสวงหามาด้วยความชอบธรรม เป็นประโยชน์ในปัจจุบันที่สามารถมองเห็น ทำให้วิถีชีวิตมีความสุข เป็นวิถีชีวิตที่มีคุณภาพเกิดประโยชน์แก่สังคม ทำให้สังคมปราศจากปัญหาความวุ่นวาย เป็นประโยชน์ในปัจจุบันที่สามารถมองเห็น

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๕} ไตกลาวถึงประโยชน์ในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

๑. มีสุขภาพดี มีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ ดำรงชีพอยู่ด้วยความสุข
๒. มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
๓. มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
๔. ครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าถือ

ทั้ง ๔ นี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรมและใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น เพราะฉะนั้น บุตรผู้เป็นสัตตบุรุษ ผู้สงบ เป็นกตัญญูทเวทิต บุคคลเมื่อระลึกถึงคุณทานที่ทำไว้ต่อเราจน จึงเลี้ยมมารดาบิดา ช่วยทำกิจของท่าน เชื่อฟังโอวาท ตอบสนองพระคุณท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการี บุตรผู้มีศรัทธาสมบุรณด้วยศีลยอมเป็นที่สรรเสริญ

^{๔๔} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถที่ปนี แปล เล่ม ๒, หน้า ๒๐๘.

^{๔๕} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

ในสุวรรณสามชาดก กล่าวไว้ว่า “บุคคลใดเลี้ยงดูมารดาและบิดาโดยธรรม แม่เทวดาก็เหี่ยวयरักษาบุคคลผู้เลี้ยงดูมารดาและบิดานั้น แม้นักปราชญ์ทั้งหลายยอมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ บุคคลนั้นละโลกนี้ไปแล้วยอมบันเทงในสวรรค์”^{๔๖}

ในมาตุโปสกสูตร มาตุโปสกพราหมณ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัย พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูล พระพุทธเจ้าไว้ว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์แสวงหาภิกษาโดยธรรม ได้มาแล้วก็เลี้ยงมารดาและบิดา ข้าพระองค์ทำเช่นนี้ ชื่อว่าทำกิจที่ควรทำหรือไม่”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ขอบยั้งนัก พราหมณ ทานทำดังนี้ชื่อว่าได้ทำกิจที่ควรทำแท้ ด้วยว่าผู้ใดแสวงหาภิกษาโดยธรรมได้มาแล้วก็เลี้ยงมารดาและบิดา ผู้นั้นยอมประสบบุญเป็นอันมาก”^{๔๗}

๒. ประโยชน์ในโลกหนา สัมปรายิกัตถะ^{๔๘} ประโยชน์ในเบื้องต้นหรือประโยชน์ที่ล้ำเลิศ ยิ่งกว่าเปประโยชน์ ขึ้นเลยตาเห็น จะมองเห็นกันเฉพาะหน้าหรือผิวเผินในภายนอก เกี่ยวด้วยชีวิต ด่านในหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสูงขึ้นไป เป็นความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ด้วยศรัทธามีหลักใจเป็นความภูมิใจในชีวิตสะอาดที่ใดประพุดิแต่การสุจริต เป็นความอิมใจในชีวิต มีคุณค่าที่ใดเสียสละทำประโยชน์ เป็นความแกล้วกล้ามั่นใจที่มีปัญญาแก้ปัญหาำชีวิตได้เป็นความโลงจิตมั่นใจว่าได้ทำกรรมดีมีทุนประกันภพใหม่ เป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว เป็นความเจริญองงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรม มีความสงบสุขทางใจ ตลอดจนคุณวิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต คือ ฌาน สมาบัติ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีพรหม บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพเทพ บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีอาหุไนยบุคคล

ภิกษุทั้งหลาย คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า บูรพเทพนี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า บูรพาจารย์ นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่าอาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของมารดาบิดาของนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยงมารดาบิดา

^{๔๖} ชุ.ชา.สตตก. (ไทย) ๒๘/๔๐๘-๔๐๙/๒๔๔.

^{๔๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๐๕/๒๔๗.

^{๔๘} พระครูศรีนคัมพิทักษ์ และคณะ, หนังสือสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น แพล, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๓-๒๐๔.

พระพุทธเจ้าโคตรัสเนื้อความดังกล่าว สรุปลงได้ว่า

มารดาบิดาผู้นุเคราะห์ประชา ทานเรียกวาพรหม บุรพเทพ บุรพาจารย์และอาหุไนยบุคคลของบุตรทั้งหลาย^{๔๙}

ในอุบาสกผู้เลี้ยงดูมารดา ที่ไม่เชื่อคำยุยงของภรรยาไลมารดาของตนออกจากบ้าน กลับไปให้ภรรยาไปสู่สกุลเดิม และต่อมาได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเชตวันฟังธรรมแล้วบรรลุนิโรธอาบัน ผู้ที่เลี้ยงมารดาบิดาย่อมประสบสัมปรายิกัตถะประโยชน์เบื้องต้น เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้วไปเกิดโลกสวรรค์หรือพรหมโลกทีเดียว

๓. ประโยชน์สูงสุด ประมัตถะ^{๕๐} ประโยชน์อย่างยิ่งยวดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต ถือว่า เป็นจุดหมายอันสูงสุดในชีวิต เป็นประโยชน์ระดับโลกุตตรธรรม เป็นความสุขของพระอรหันต์บุคคล อันมิใช่วิสัยของปุถุชน ไม่วุ่นไหวไปตามความผันผวนปรวนแปรต่าง ๆ ไม่ผิดหวัง เศร้าบ่คับคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่น ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย รูปร่างสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หลุดพ้นจากกองกิเลสทั้งปวง ดับทุกข์ ดับอวิชชา ดับตัณหา และอุปาทานความยึดมั่นโดยสิ้นเชิง ในเรื่องภิกษุผู้เลี้ยงมารดา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “การเลี้ยงมารดาบิดาเป็นวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย” แล้วทรงประกาศสังฆธรรม เมื่อจบสังฆธรรมภิกษุผู้เลี้ยงมารดาบิดานั้นบรรลุนิโรธอาบัน^{๕๑}

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของความกตัญญูคือการที่บุตรกตัญญูต่อมารดาบิดาด้วยการเลี้ยงดูร่างกายและจิตใจนั้น จะส่งผลให้บุตรบรรลุนิโรธอาบัน ๓ ประการ ได้แก่ ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้าและประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นปัจจัยส่งผลให้ได้รับ มรรค ผล นิพพาน การนอนน้อมเคารพมารดาบิดามีพระคุณอย่างสูง ผู้ซึ่งใดให้ชีวิต อบรมเลี้ยงดูจนมีสติปัญญา สามารถรักษาตนอยู่เป็นสุขมาจนทุกวันนี้ พระคุณอันยิ่งใหญ่ไม่อาจทดแทนได้หมดและในบางครั้งบุตรธิดายังได้เคยทำความผิดพลาด พลั้งผลอ แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อันเป็นเหตุนำความทุกข์ความเดือดร้อนมาให้มารดาบิดา ซึ่งเป็นบาปอย่างยิ่งนั้น โอกาสนี้จึงขอกราบแทบเทามารดาบิดาขอโหสิกรรม ขอไต่โปรดยกโทษให้กับการกระทำที่ใดกระทำไปทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจเจตนาและไม่เจตนา จำได้และจำไม่ได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ต่อมารดาบิดาทุกภพทุกชาติภูมิ อยาได้เป็นบาปเป็นเวรเป็นกรรมแก่ลูกต่อไปเลย โปรดโหสิกรรมให้ลูกด้วยเทอญ

^{๔๙} ชุ.อิติ.(ไทย) ๒๕/๑๐๖/๔๘๖.

^{๕๐} พระครูศรีนันทมพิทักษ์ และคณะ, หนังสือสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น แปล, หน้า ๒๐๔-๒๐๕.

^{๕๑} พระสิริมงคลจารย์, มงคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒, หน้า ๒๐๗.

นักวิชาการไดกลาวถึงประโยชน์ของความกตัญญูไวดังนี้

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปญญานันทภิกขุ)^{๕๒} กลาวถึง การสร้างจิตใจของบุตรหลานให้มีคุณธรรม เป็นเครื่องประดับประคองจิตใจ วิธีเลี้ยงดูอบรมบุตรหลานของมารดาบิดาใหม่มีความกตัญญู กตเวทิตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางอบรมสั่งสอนสำหรับพ่อแม่และผู้ปกครองที่มีเด็ก ๆ ในความดูแลใหม่ชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข โดยทานปญญานันทภิกขุ ไต่หาทัศนะไว้อย่างน่าสนใจในหลาย ๆ เรื่อง เช่น เรื่องการปลูกนิสัยที่ดีสำหรับลูก ความกตัญญูกตเวทิตเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ความกตัญญูกตเวทิต คุณธรรมที่ขาดเสียไม่ได้และแนวทางสร้างความกตัญญูกตเวทิต เป็นตน อันแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทิตว่าเป็นคุณธรรมช่วยประดับประคองหรือช่วยค้ำจุนชีวิตและสังคมให้อยูรวมกันได้อย่างปกติสุข

โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปลมันนและคณะ^{๕๓} กลาวว่า บุตรธิดามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมารดาบิดามากเท่าไร ก็จะมีความรู้สึกรักผูกพันมีความเคารพเชื่อฟัง ยิ่งสภาพครอบครัวขยายที่มีคนทุกวัยอยู่รวมกัน บุตรธิดาเห็นการปฏิบัติต่อ ปู่ย่า ตายาย ด้วยดีของมารดาบิดา ย่อมจะได้รับการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของมารดาบิดา ย่อมจะมีจิตสำนึกในความกตัญญูกตเวทิตโดยอัตโนมัติ

พุทธทาสภิกขุ^{๕๔} กลาวถึงบุญคุณที่อยู่เหนือศีรษะและน้ำสำหรับดับไฟในชีวิต สารของเรื่องบุญคุณที่อยู่เหนือศีรษะ คนที่มีความกตัญญูกตเวทิต ย่อมรูถึงทุกสิ่งในโลก รุคุณค่าของสิ่งทำให้โลกสงบร่มเย็น ชีวิตของคนเราเมื่อเกิดมาไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน ประกอบอาชีพอะไร ต้องมีความรู้ธรรมะไวเป็นน้ำดับกิเลสเพราะการที่เราอยู่โดยไม่มีธรรม ก็ย่อมประสบแต่ความทุกข์ ไม่มีความสุขที่แท้จริง

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของความกตัญญูกตเวทิตคือความกตัญญูกตเวทิตเป็นคุณธรรม ช่วยประดับประคองหรือช่วยค้ำจุนชีวิตและสังคมให้อยูรวมกันได้อย่างปกติสุข ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตสำนึกบุญคุณของมารดาบิดามีพระคุณ ย่อมประสบแต่ความเจริญอกงามในชีวิตควรแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงส่ง ซึ่งประกอบไปด้วยคุณธรรมอันดีและเป็นแบบอย่าง แก่คนอื่น ๆ จึงสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิต ประโยชน์สูงสุดของผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตต่อมารดาบิดานั้น จะส่งผลให้บุตร บรรลุซึ่งมรรคผล นิพพาน และเพื่อเป็นศิริมงคลแก่ชีวิตลูกชอกกราบเท่า อนุโมทนากุศล ทาน ศีล ภาวนา ที่ได้ทำมาแล้วจงบจบจนวันนี้ให้แก่มารดาบิดาทุกภพทุกชาติภูมิ

^{๕๒} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปญญานันทภิกขุ), **รักลูกต้องปลูกนิสัยที่ดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๕๓} โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปลมันนและคณะ, “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังของเยาวชนที่เสพและไม่เสพสารเสพติดในชุมชนแออัด”, (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^{๕๔} พุทธทาสภิกขุ, **กตัญญูกตเวทิตเป็นรมโพธิ์รมไทรของโลก**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

ขอผลกุศลทั้งปวงนี้จึงคุ้มครองรักษามารดาบิดาให้มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ มีอายุยืนยาวเปรมปรีดิ์มโหรีมโหรี เป็นมิ่งขวัญเป็นเนื่อนาบุญของลูกหลาน ขอให้มารดาบิดาได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ไต่บรรลุซึ่งมรรคผลนิพพาน ด้วยกาลอันสมควรในชาตินี้ด้วยเทอญ

๖) **หลักธรรมของคนมีความกตัญญู** ในสถาบันครอบครัว พุทธธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว มารดาบิดาบุตรธิดาเป็นต้น คนมีความกตัญญู พึงปฏิบัติตามหลักธรรมดังนี้

๑. **ฆราวาสธรรม ๘** ธรรมสำหรับผูกรองเรือน แต่ละครอบครัวยอมปรารถนาที่จะให้ชีวิตในครอบครัว มีความราบรื่น ไม่ต้องการให้เกิดความแตกแยก หรือทะเลาะเบาะแว้ง อันนำมาซึ่งความร้าวฉาน ถ้าบุคคลผู้อยู่รวมกันในแต่ละฝ่ายมีความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณของกันและกัน ยอมทำให้มีชีวิตอยู่รวมกันอย่างสงบสุข สามารถที่จะป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นได้ มี ๘ ประการ ไต่แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ^{๕๕}

๒. **พรหมวิหาร ๔** ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือผู้ประเสริฐ ผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางประดุจพระพรหม เป็นคุณธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกัน ไต่แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๕๖}

สรุปได้ว่า หลักธรรมเกี่ยวกับผู้มีความกตัญญูพึงมี ดังนี้ บุคคลที่มีความกตัญญูพึงปฏิบัติ และผู้อยู่รวมกัน มีความกตัญญูต่อกันพึงมี ในแต่ละฝ่าย มีความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณของกันและกันทำให้มีชีวิตอยู่รวมกันอย่างสงบสุข

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน

๒.๓.๑ ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงความกตัญญูไว้ดังนี้

การกตัญญูทเวที่บำรุงเลี้ยงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์ตรัสว่า ถ้าภิกษุนำมารดาไปยังวิหารปรนนิบัติอยู่ไซ้ อย่างถูกต้องพึงทำบริกรรมทุกอย่าง พึงไหวของเคี้ยวของบริโภคด้วยมือตนเอง สอนบิดา ภิกษุพึงทำกิจทั้งหลาย มีการให้อาบน้ำ และการนวด เป็นต้น บำรุงด้วยมือของตน เหมือนอย่างบำรุงสามเณร ฉะนั้นแม่อนามัญฐบิณฑบาต (บิณฑบาตที่ภิกษุยังมีได้แต่ต้อง) ภิกษุทำให้แก่บิดามารดาก็ไม่เปนอาบัติ ไม่เป็นการยังสัทธาไทยให้ตกไปหรือไม่ให้สัทธาไทยให้ตกไปหรือไม่ให้เสียสัทธา ภิกษุให้สิ่งของของตนแก่บิดา

^{๕๕} ชุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

^{๕๖} ตูรายละเอียดใน อง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๐-๑๙๓.

มารดาของตน โดยนำไปให้เองหรือให้คนอื่นนำไปให้ก็ได้ หรือ เรียกบิดามารดามารับเอง ไซ้ให้คนอื่นไปเรียกทานใหม่รับเอาก็ได้ไม่เปนอาบัติ^{๕๗}

ตักกลชาดก ไคกล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตกุมาร เรื่องที่มารดาบอกให้บิดาฆ่าปู จึงช่วยปูให้รอดตายและออกอุบายให้บิดาขับไล่มารดาออกจากบ้านเพื่อให้สำนึก และพระโพธิสัตว์ได้ปรารถนารวมว่า

ผู้ใดมีความชั่วช้า เบียดเบียนพ่อแม่ผู้ไม่ประทุษร้ายตน เมื่อตายไปชาติหน้า ผู้นั้นจะตกนรกอย่างไม่ต้องสงสัย สอนผู้ใดบำรุงพ่อแม่ด้วยข้าวและน้ำเมื่อตายไปชาติหน้า ผู้นั้นจะขึ้นสวรรค์อย่างไม่ต้องสงสัย^{๕๘}

สุวรรณสามชาดก ไคกล่าวถึง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามดาบส เลี้ยงดูมารดาบิดาผู้เปนดาบสตาบอดอยู่ในป่า ต่อมาวันหนึ่งสุวรรณสามดาบสไปตักน้ำและถูกพระเจ้าปลักษณ์ยิงด้วยลูกศร ด้วยความเข้าใจผิด คิดว่าสุวรรณสามเป็นคนไล่น้ำให้หนีไป ก่อนจะสลบล้มลงไป สุวรรณสามได้ทูลขอรองว่า ให้พระเจ้าเจ้าปลักษณ์ช่วยเลี้ยงมารดาบิดาแทนทาน เจ้าปลักษณ์เขาพระทัยว่าสุวรรณสามดาบสตายแล้ว จึงเสด็จไปนำมารดาบิดาของสุวรรณสามมาดูศพ เมื่อดาบสทั้งสองสัมผัสสร่างของบุตร จึงพากันร้องไห้คร่ำครวญอย่างนาเวทนา จากนั้นจึงได้ทำสักกิริยาขอให้พิชรายออกจากร่างกายของสุวรรณสาม นอกจากนี้เทพิดาซึ่งเคยเป็นมารดาของสุวรรณสามก็มาช่วยทำกิริยาด้วย เมื่อสุวรรณสามฟื้นขึ้นจึงแสดงธรรมแก่พระเจ้าปลักษณ์และให้ตั้งอยู่ในศีลห้าและแสดงหลักความกตัญญูกตเวที ความว่า

บุคคลใดเลี้ยงดูมารดาและบิดาโดยธรรม แม่เทวดาก็เฝ้าวยารักษาบุคคลผู้เลี้ยงดูมารดาและบิดานั้น บุคคลใดเลี้ยงดูมารดาและบิดาโดยธรรม แม่นักปราชญ์ทั้งหลาย ยอมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ บุคคลนั้นละโลกนี้ไปแล้ว ยอมบันเทิงในสวรรค์^{๕๙}

โสณนันทชาดก ซึ่งกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ เมื่อสมัยเสวยพระชาติเป็นโสณบัณฑิต ในเรื่องนี้มีเนื้อหาแสดงความกตัญญูกตเวที ไวความว่า

บัณฑิตพึงนอบน้อมและพึงสักการะมารดาและบิดาทั้งสองนั้น ด้วยข้าวและน้ำ ด้วยผ้าถุงผ้าห่มและที่นอนด้วยการอบตัวและอาบน้ำให้และด้วยการล้างเท้าทั้งสองให้ทาน เพราะการบำรุงมารดาบิดาทั้งสองนั้นบัณฑิตทั้งหลายจึงสรรเสริญเขาในโลกนี้ทีเดียว เขาตายไปแล้ว ยอมบันเทิงในสวรรค์^{๖๐}

^{๕๗} พระสิริมังคลาจารย์, มงคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๐๙-๒๑๒.

^{๕๘} ุรายนละเอียดใน ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๘๗-๘๘/๓๓๗.

^{๕๙} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๐๘-๔๐๙/๒๔๔.

^{๖๐} ุรายนละเอียดใน ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๘๒-๑๘๓/๘๔.

ชยัททิสชาตก ไต่กล่าวถึง พระโพธิสัตว์สมัยเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโอรสของ พระเจ้าชัยทิศทรงพระนามว่า อลีนสัตตกุมาร ทรงแสดงความกตัญญูยอมสละพระชนม์ชีพของ พระองค์ให้ยกษกินแทนบิด แต่ยกษเกิดเลื่อมใส จึงยอมพลอยไปและตั้งอยู่ในโอวาทของ พระองค์ คำสอนที่พระโพธิสัตว์แสดงแก่ยกษความว่า “บุคคลโดยยอมตายเพื่อปลดเปลื้องบิดา ตนหรือเพราะเหตุแห่งมารดา บุคคลนั้นไปสูปรโลก แล้วเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุขและ อารมณ์อันเลิศ”^{๖๑}

ชาตกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า บุตรธิดาผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม คือความกตัญญูทเวทิดด้วยการ ยอมสละชีวิตของตน เพื่อปกป้องคุ้มครองมารดาบิดาของตนไว้ ยอมประสบแต่ความสุข ความเจริญ ทั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่และหลังจากล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว ลักษณะการแสดงความกตัญญูทเวทิดของ พระโพธิสัตว์ต่อบุพการีในชาตก ก็คือการยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อปกป้องชีวิตบิดาให้รอดพ้นจาก การถูกยกษกิน

ชาตกเรื่องนี้ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง que แสดงถึงลักษณะการแสดงความกตัญญูทเวทิดของ พระโพธิสัตว์ที่มีต่อมารดาอย่างแรงกล้า ด้วยผลแห่งความตั้งมั่นในกตัญญูทเวทิดาธรรม จึงส่งผลให้ เกิดสิ่งที่ดีแก่ชีวิตในที่สุด

หมอชีวกโกมารภัจจ์ผู้รุดคุณ เป็นหมอที่มีชื่อเสียงสมัยพุทธกาลและเป็นหมอประจำพระองค์ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งหนึ่งเมื่อเรียนจบวิชาการแพทย์ใหม่ ๆ ได้รักษาเศรษฐีท่านหนึ่งจากโรคที่ เรื้อรัง รักษาไม่หาย มีหมอหลายคนได้พยายามรักษาให้ สุดท้ายเมื่อตรวจดูอาการแล้วต่างก็บอก บายเบี่ยงและขอตัวกลับเนื่องจากเห็นว่า “หมดทาง” เยียวยาแล้วหมอชีวกโกมารภัจจ์ ตรวจดูอาการ ก็ทราบทันทีว่าเศรษฐีท่านนี้เป็นโรคอะไรและถ้าไม่รีบรักษาก็จะตายภายในห้าวันเจ็ดวัน อยางที่หมอ คนก่อน ๆ พุดไว้ ท่านจึงลงมือรักษาอาการ จากนั้นไม่นานเศรษฐีท่านนั้นก็หายขาดจากโรคดังกล่าว สร้างความยินดีปรีดาแก่เศรษฐี ตลอดจนบุตรและภรรยาเป็นอย่างมากเศรษฐีได้มอบเงินจำนวน ๑๖,๐๐๐ กหาปณะ พรอมทาส ทาสี และรถมาเป็นคาตอบแทน

หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้นำคารักษาทั้งหมดนี้ไปถวายแด่พระเจ้าอภัย เป็นการทดแทน พระคุณที่ตนรอดชีวิตมาได้เพราะอาศัยพระเจ้าอภัยนี้เป็นผู้เก็บมาชุบเลี้ยง จากการที่ตนถูกแมน่าไป ทั้ง เจ้าอภัยเห็นความกตัญญูและเพื่อจะแสดงความกตัญญูของหมอชีวกให้เป็นที่ปรากฏ พระองค์ไม่ ทรงรับเงินรางวัลนั้น แต่มอบให้หมดชีวกคืนและให้มน่าไปสร้างบานอยู่ในวังของพระองค์^{๖๒}

^{๖๑} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๘๖/๕๕๑-๕๕๒.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๕/๓๓๐/๑๘๔.

นักวิชาการ ไตกลาวถึงความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวทีในพระพุทธศาสนา ดังนี้
 สุพัตรา สุภาพ^{๖๓} ไตกลาวไว้ว่า การศึกษาถึงความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติตนตามหลัก
 จริยธรรมด้านความกตัญญูทเวที ของนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
 ศีลธรรม และกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน สัตว์ สิ่งแวดล้อม
 ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐาน ของสังคม ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างยิ่งครอบครัวเป็น
 หน่วยสังคมที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นสังคมหน่วยแรกที่มนุษย์จะต้องเจอ ตั้งแต่ เกิด เติบโต จนกระทั่ง
 ตาย การวางพื้นฐานของมนุษย์ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางร่างกาย ทางความคิดสติปัญญา ทางอารมณ์และ
 ทางสังคมจะมาจากการอบรมของครอบครัว บุคคลสำคัญที่จะทำให้กำเนิดชีวิต หรือกำหนดชีวิตของ
 เยาวชนบุตรธิดาของเราก็คือมารดาบิดา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)^{๖๔} ไตกลาวไว้ว่า บุญคุณที่อยู่เหนือศีรชะและน้ำ
 สำหรับดับไฟในชีวิต สารของเรื่องบุญคุณที่อยู่เหนือศีรชะ ความสำคัญของความกตัญญูทเวที คนที่
 มีความกตัญญูทเวที ยอมรับถึงทุกสิ่งในโลก รู้คุณค่าของสิ่งทั้งหลาย ทำให้โลกสงบร่มเย็น น้ำดับไฟ
 ชีวิต กลาวถึงชีวิตของคนเราเมื่อเกิดมาไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน ประกอบอาชีพอะไร ต้องมีความรู้ธรรมะ
 ไวเป็นน้ำดับกิเลส เพราะการที่เราอยู่โดยไม่มีธรรม ก็ย่อมประสบแต่ความทุกข์ ไม่มีความสุขที่แท้จริง

สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ รมมธโร)^{๖๕} ไตกลาวไว้ว่า การศึกษาตีความคำสอน
 พระพุทธศาสนาตามสภาพสังคมเพื่อใหสอดคลองกับท้องถิ่นนั้น ๆ พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐาน
 ในประเทศไทยทำให้พุทธศาสนิกชนคนไทย มีหลักความเชื่อถือและการประพฤติปฏิบัติที่สืบ
 เนื่องมาจากพระพุทธศาสนาอันส่งผลให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นพระพุทธศาสนาแบบคนไทย ความ
 กตัญญูไม่ได้มีขอบเขตอยู่แค่มนุษย์กับมนุษย์เท่านั้นแต่มีกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อีก พืช สัตว์ ป่าไม้ แม
 น้ำลำคลอง เพื่อสร้างวัฏจักรที่ดีให้แกธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดผลดีกับทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ทำให้สิ่งเหล
 านี้เอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ในฐานะที่มนุษย์เป็นสวนย่อยสวนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงมี
 ความกตัญญูทเวทีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รวมโลกเดียวกัน
 เพราะความกตัญญูทเวทีเป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยูรอดและเป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความ
 ผูกพันใหม่มนุษย์ สัตว์ สถาบัน ธรรมชาติแวดล้อม อยู่รวมกันอย่างกลมกลืนและสมดุล

วุฒิพงศ ภาวะพิงค^{๖๖} กลาวถึงกตัญญูค้ำชูชีวิตในพลาณภาพแห่งความกตัญญู ความรู้สึก
 กตัญญูคุณอย่างยั้งยวดเต็มหัวใจ เต็มความรู้สึกเป็นปัญญา ในขณะที่จิตนิ่งสงบและการจดจ่ออยู่กับ

^{๖๓} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, หน้า ๕๕.

^{๖๔} พุทธทาสภิกขุ, กตัญญูทเวที เบนรมโพธิ์รมไตรของโลก, หน้า ๒.

^{๖๕} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ รมมธโร), มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร:
 ธรรมสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๕๐.

^{๖๖} วุฒิพงศ ภาวะพิงค, พลาณภาพแห่งความกตัญญู, หน้า ๑๓๗.

การสำนึกถึงคุณนั้น ส่งผลให้พบกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่เป็นปฏิหาริย์ได้จริงเสมอ ภาวะจิตที่จดจ่อด้วยการสำนึกถึงคุณของคุณอย่างแนบแน่นและแนบเนื่องนั้น คือภาวะจิตที่เป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งที่ยกมาเป็นอารมณ์กรรมฐาน (เอกัคคตา) เป็นภาวะที่จิตเข้าสู่สมาธิในระดับภาวนามยปัญญาที่บุคคลต้องใช้เวลาเพียรพยายาม ซึ่งแต่ละคนสะสมมาในระดับที่ต่างกัน ส่งผลให้เกิดการสื่อสารข้ามมิติและเกิดอิทธิปาฏิหาริย์ได้ต่างกันเช่นกัน แต่ถึงอย่างไรก็ยังส่งผลที่เป็นคุณเป็นกุศลต่อทั้งฝ่ายที่รู้สึกถึงคุณของคุณและฝ่ายที่ได้รับการตอบแทนคุณเช่นกัน นั่นเป็นผลรวมของคุณธรรมระดับสูง ซึ่งเกิดขึ้นที่จิตใจและอารมณ์ความรู้สึกอย่างยิ่งใหญ่

ความกตัญญูค่านี้นี้ไม่เคยล้าสมัย ไม่เคยคลายความศักดิ์สิทธิ์ แม้กระทั่งถึงวันที่ความตายมาอยู่ตรงปลายจมูก บารมีของแม่ยังคุ้มครองหัวลูกเลย ทุกคนที่มีความกตัญญูเป็นหลักใจ ยอมรับพาให้ชีวิตแห่งตนรอดได้ ทุกคนผู้ร่วมสังคมมีความกตัญญูในการนำนาวาแห่งชีวิต สังคมและโลกย่อมจะรอดตายไปด้วย ดังเช่นที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุกล่าวไว้ว่า “โลกรอดได้เพราะความกตัญญู”^{๖๗}

ความกตัญญูหรือสำนึกถึงคุณนั้นเป็นกุศลอย่างยิ่ง เป็นการทำความดี เมื่อทำความดีก็ได้ดี และได้สิ่งที่ดี ๆ สะท้อนกลับมาเสมอ จะช้าหรือเร็ว จะรูปแบบใด ๆ นั่นก็ต่างกรรมต่างวาระ แต่เมื่อทำความดี ก็ได้รับผลดีเสมอ ขอให้เชื่อเรื่องกรรม พุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องกรรม ว่ากรรมมีจริง สอนให้เชื่อวาผลแห่งกรรมก็มีจริง และทุก ๆ คนมีกรรมเป็นของตน ก็เพราะตนเองเป็นคนสร้างกรรมด้วยตนเอง ทั้งกายกรรม มโนกรรมและวจีกรรม คนที่รู้จักกตัญญูของคุณถือว่าเป็นคนดี ดังคำกล่าวที่ว่า กตัญญูกตเวทิตาเป็นเครื่องหมายของคนดี นอกจากความกตัญญูของคุณ จะเป็นปัญญาญาณที่ข้ามภพข้ามชาติมากับภวังค์จิตแล้ว การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ก็มีสวนที่จะขัดเกลาให้เด็ก ๆ รู้จักการกตัญญูของคุณได้เช่นกัน

สรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องความกตัญญูกตเวทิตาในพระพุทธศาสนา เป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความผูกพันใหม่มนุษย์ เป็นปัญญาญาณที่ข้ามภพข้ามชาติมากับภวังค์จิต เมื่อทำความดีก็ได้ดี และได้สิ่งที่ดี ๆ สะท้อนกลับมาเสมอ ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างยิ่ง ความกตัญญูกตเวทิตาเป็นหลักยึดเหนี่ยวของจิตใจทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้อย่างสันติสุขและบุคคลสำคัญที่จะทำให้หรือกำหนดชีวิตของเยาวชนบุตรธิดาของเราก็คือมารดาบิดา

๒.๓.๒ การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูกตเวทิตามารดาบิดา

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

มงคลสูตร กล่าวไว้ว่า “การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคลอันสูงสุด”^{๖๘} ทั้งนี้เพราะมารดาบิดามีอุปการคุณ เลี้ยงดูบุตร แสดงโลกนี้แก่บุตร ตลอดจนมารดาเป็นผู้ที่ทำงานที่ทำได้ยาก มีคุณค่าจนได้รับยกย่องว่าเป็นพรหม เป็นบุรพเทพ เป็นบูรพาจารย์ เป็นอาหุไนยบุคคลและเป็นไฟ ตลอดจนเป็นมิตรในเรือนตนของบุตร ดังนั้น บุตรจึงมีหน้าที่ที่จะต้องกตัญญูทเวทิตาบำรุงมารดาบิดา

สังคาลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีที่บุตรกตัญญูทเวทิตาบำรุงมารดาบิดาไว้ว่า บุตรพึงกตัญญูทเวทิตาบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นที่ศรัทธา โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

- ๑) ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ
- ๒) จักทำกิจของท่าน
- ๓) จักดำรงวงศ์ตระกูล
- ๔) จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
- ๕) เมื่อทานลงกลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศไปให้^{๖๙}

ปฐมเทวสูตร ได้กล่าวถึง คุณธรรมของท้าวสักกะจอมเทพที่ได้ปฏิบัติต่อบุพการีไว้ ๗ ประการ คือ

๑. เราพึงเลี้ยงมารดาและบิดาตลอดชีวิต
๒. เราพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
๓. เราพึงพูดจาแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต
๔. เราไม่พึงพูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต
๕. เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่ที่เป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีการบริจาคนประจำ มีมือขุมเป็นนิตย ยินดีในการเสียสละ ควรที่ผู้อื่นจะขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต
๖. เราพึงพูดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต
๗. เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้ามความโกรธเกิดขึ้นแก่เรา เราก็จะกำจัดโดยฉับพลัน

ทันที^{๗๐}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษแลยอม เป็นคนกตัญญูทเวทิตา ความเป็นผู้กตัญญูทเวทิตา สัตบุรุษทั้งหลายบัญญัติขึ้นไว้ ความเป็นผู้กตัญญูทเวทิตา เป็นภูมิของสัตบุรุษล้วนสัตบุรุษคือบุรุษผู้สูงสุดเป็นคนที่โลกต้องการ ไตแก เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลและความประพฤติ มีวาจาดี มีหิริในใจ

^{๖๘} ตูรายละเอียดใน ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๖/๗.

^{๖๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

^{๗๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๘/๓๗๗.

เปรียบเทียบเหมือนแทงทองบริสุทธิ์ บุคคลใดมีจิตปรารถนาพระโพธิญาณ จงอุตสาหะอภิบาลบำรุง บิดามารดา ประพฤติกุศลสุจริตธรรม จักสมปรารถนาทุกประการ

ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูลยอมเกิดมา เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แกนขนเป็นอันมาก คือ แก่บิดามารดา แก่บุตร ภริยา ทาส กรรมกร คนรับใช้ มิตรสหาย สมณพราหมณ์ เปรียบเหมือนฝนหาใหญ่ยังข้าวกล้าทั้งปวงในท้องทุ่งเมือง ชื่อว่ายอมมีมาเพื่อ ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแกนขนเป็นอันมาก คือแก่บิดามารดา เป็นต้น ฉะนั้นเหมือนกัน^{๗๑}

ดังนั้น เรื่องความกตัญญูจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อมนุษย์ทั้งหลาย ที่พึงปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณ มี บิดามารดา เป็นต้น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นเป็นอย่างมาก เพราะเป็นหลักแกการปฏิบัติที่จะ ทำให้ทุกคนมีแต่ความสุขความเจริญ นั่นหมายถึง ผู้น้อยต้องมีความเคารพต่อผู้ใหญ่ จึงจะทำให้ผู้ใหญ่ ให้ความส่งเสริม สนับสนุน ไปแต่ในทางแห่งความสุขความเจริญต่อไป

จากการศึกษาคนควาเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทีที่นักเรียนพึงปฏิบัติ ต่อมารดาบิดา มีขอขยายการศึกษา ดังนี้

๑. ดานทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ

นักวิชาการ ไตกกล่าวถึง การปฏิบัติตนด้านกตัญญูทเวทีในพระพุทธศาสนา ดังนี้

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)^{๗๒} กล่าวถึงกตัญญูไว้ว่า คนในสมัยโบราณเขา มองเห็นการณโกลา อะไรจะเกิดขึ้น เขาจึงย่ำสอนกันมากในเรื่องนี้และถือว่าความกตัญญูเป็นคุณ ธรรมที่สำคัญและมีความจำเป็นแกสังคม นักปราชญ์ในอินเดียได้เขียนสอดแทรกความกตัญญูไว้ใน วรรณกรรมทุกเรื่องเพื่อสอนใจเยาวชนทางด้านวรรณคดีในพระพุทธศาสนา ได้แก่ชาดกต่าง ๆ เปน นิทานสอนใจ ก็แฝงไว้ด้วยความกตัญญูทเวทีเกือบทุกเรื่อง เพื่อสอนให้ลูกมีความกตัญญูทเวทีต่อ บิดามารดา ไม่ประทุษร้ายพ่อแม่ ไม่ทำอะไรให้พ่อแม่ซ้ำใจ เจ็บไข้ดูแลรักษา ช่วยเหลือกิจการงาน ของพ่อแม่ กตัญญูต่อพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สอนให้บุคคลรู้จักเคารพนบนอบนับถือผู้มีพระคุณ

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๗๓} ไตกกล่าวไว้ว่า มารดาบิดาเป็นปูชนียบุคคลของลูก กล่าวคือ ทานเป็นพระพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอรหันต์ของลูก จึงควรแกการกราบไหว้เคารพบูชา ของลูกตลอดกาล มารดาบิดา คือบุคคลที่ควรเคารพรักบูชาอย่างสูงสุด มารดาบิดาเป็นเหมือน พระพรหมของลูก เพราะประกอบด้วยคุณธรรมที่สำคัญอันเรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ

^{๗๑} ุรายละเอียดใน ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๘/๓๗๗.

^{๗๒} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), ลูกตองปลุกนิสัยที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๗๓} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), คุณบิดามารดาสุตพรณามหาศาล, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มารดาบิดาจัดเป็นบูรพาจารย์ คือครูอาจารย์คนแรกที่คอยแนะนำสั่งสอนให้ความรู้แก่ลูก นอกจากนี้มารดาบิดายังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญอีก ๕ ประการ คือ

- ๑) ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว
- ๒) ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- ๔) เป็นธุระในเรื่องจะมีครูครองที่สมควร
- ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส ส่วนผู้ที่เป็นลูกนั้นก็ต้องตั้งอยู่ในความกตัญญู

กตเวทีโดยพึงเคารพมารดาบิดา ผู้เป็นเสมือนทิศเบื้องหน้า โดยการดูแลมารดาบิดาด้วยการเลี้ยงทานตอบ

สรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาดานทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบได้ดังนี้ มารดาบิดาเป็นบุคคลที่ควรเคารพรักษาอย่างสูงสุด มารดาบิดาเป็นเหมือน พระพรหมของลูก มารดาบิดาจัดเป็นบูรพาจารย์ คือครูอาจารย์คนแรกที่คอยแนะนำสั่งสอนให้ความรู้ผู้เป็นบุตรธิดา ควรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเลี้ยงดูมารดาบิดาให้สมกับที่ท่านได้ให้ความรักความเมตตาและเลี้ยงเรามา ด้วยการเลี้ยงทานตอบ ให้อยู่อย่างสุขสบายในยามแก่ชรารับปลายของชีวิต

๒) ดานช่วยทำกาารงานของท่าน

ชมรมผู้รักบุญ^{๗๔} ได้กล่าวถึงความกตัญญูของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ในตอนหนึ่งไว้ว่า พระเดชพระคุณในวัยเด็กท่านได้ศึกษาเล่าเรียน จนสามารถอ่านเขียนทั้งหนังสือไทยและขอมได้คล่องแคล่ว เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ท่านก็กลับมาช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพค้าขาย จนอายุ ๑๔ ปีเศษ บิดาถึงแก่กรรม ท่านเป็นลูกชายคนโตจึงต้องหาเลี้ยงครอบครัวแทนบิดา อายุ ๑๙ ปีเศษ ท่านเกิดกรรมสังเวทการหาเงินเลี้ยงชีพนั้นลำบาก ท่านอยากออกบวชเพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ จึงจุดธูปบูชาพระและอธิษฐานว่า “ขออย่าให้เราตายเสียก่อนเลยขอให้ได้อบวช ถ้าบวชแล้วจะไม่สึกจนตลอดชีวิต” ต่อมาอายุได้ ๒๒ ปี ท่านได้บรรพชาอุปสมบท ณ วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ฉายาว่า “จนทสโร” นับแต่วันแรกที่บวชก็เริ่มปฏิบัติทุกวันตลอดมา ควบคู่ไปกับการเรียนคันถธุระ

พระราชมงคลบัณฑิต^{๗๕} กล่าวไว้ว่า การประกอบอาชีพ ประกอบกิจการ ในทางสัมมาอาชีพะ จึงควรใส่ใจใคร่ใจสนใจใหญ่จกัทั้งหาใหญ่จกัทั้งให้ คือ ให้อภัยหมั่นเพียรในการคู้ยเขี่ยหาทรัพย์สินในดินสินในน้ำ เพราะวาทรัพย์สินนี้เป็นของกลางมีตาดตีนอยู่บนผิวโลกทั่วทุกดาวแดน

^{๗๔} ชมรมผู้รักบุญ, คำสอนหลวงปู่ สุโลกปัจจุบัน พระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส.เอ็ม.เค. พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙.

^{๗๕} พระราชมงคลบัณฑิต, อนุสรณงานพระราชทานเพลิง พระพรหมมุนี (ปู่ สุจินฺโณ ป.ธ.๙), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑๐-๓๑๑.

ไม่อดไม่อยาก ผู้มีดวงตา คือปัญญาและความเพียรอันแรงกล้า ย่อมได้เป็นเจ้าของแห่งทรัพย์ส่วนนี้ เว้นแต่ผู้บอด มีปัญญาเทาทางอ้อม ทั้งเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้เป็นเจ้าของแห่งทรัพย์การคู่ยี่หาทรัพย์ ในดินในน้ำนั้นคือการทำอะไรทำสวนทำนา เป็นต้น ใหญ่จักหัวใจของกิจการงานนั้น เมื่อทำอะไรใหญ่จักหัวใจ ไร เมื่อทำสวนใหญ่จักสวน เมื่อทำนาใหญ่จักหัวใจนา เมื่อรู้จักแล้วต้องทำให้ถูกใจมัน แม้ถึงกิจการทุก แผนกบรรดามีในโลกก็ควรสำเหนียกใหญ่หัวใจมันและทำให้ถูกใจมัน เมื่อผู้ทำรู้จักใจมันและทำให้ ถูกใจมันแล้ว จักอำนวยผลใหญ่เป็นอย่างงามทุกประการ

ส. ผองสวัสดิ์^{๗๖} ไต่กล่าวไว้ในครอบครัวอบอุ่นเกี่ยวกับแนวทางสำหรับสร้างครอบครัว อบอุ่นบนหลักการพื้นฐาน ที่มีปรากฏไว้ในพระพุทธานุศาสนและคำสอนของปยูตาทายายการที่ลูกจะ เติบโตขึ้นมาเป็นคนดีหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับนิสัยที่พ่อแม่ถ่ายทอดจากการเลี้ยงดูให้แก่เขาโดยมีข่าวแต่ ละคำ น้ำแต่ละอีก นมแต่ละอิมเป็นอุปกรณ์การถ่ายทอดนิสัยอย่างถูกวิธี ปัญหาครอบครัว ที่เกิดขึ้น ทุกวันนี้ สาเหตุเกิดจากพ่อแม่เลี้ยงดูลูกอย่างไม่รู้จักควบคุมลูก การจะสร้างครอบครัวอบอุ่นได้ จึงต้อง มีหลักการฝกฝนอบรมตนเองเพื่อกำจัดและควบคุมกิเลส อยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ควบคุมกิเลสในตัวไม่ให้แพร่เชื้อร้ายหรือนิสัยไม่ดีออกไปติดต่อผู้อื่น

๒. นำความรู้ความสามารถและความดีที่ตนเองมีอยู่มาถ่ายทอดให้ผู้อื่น

๓. ชิมซับความดีที่ผู้อื่นมีนำมาฝกฝน และพัฒนาเพิ่มพูนนิสัยดี ๆ ให้ตัวเอง ครั้งที่ลูกยัง เยาววัยผู้ที่เป้นพ่อแม่ได้ปลูกฝังสั่งสอนอบรมสิ่งดี ๆ หรือภาระหน้าที่ที่ลูกพึงประพฤติปฏิบัติ อย่างเช่น พ่อแม่ต้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อเลี้ยงดูลูกให้อยู่สุขสบาย ยังมีลูกมากเท่าไร ภาระการเลี้ยงดูลูก ของพ่อแม่ก็ทวีคูณมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นลูก ๆ ก็ต้องแบ่งเบาภาระงานของพ่อแม่ช่วยพ่อแม่ทำงาน และประพฤติตนเป็นคนดีมีความกตัญญูรู้คุณอย่าให้ท่านต้องหนักใจให้ท่านรู้สึกภาคภูมิใจใน ตัวทายาท

ปัญญานันทภิกขุ^{๗๗} ไต่กล่าววา ความกตัญญูกตเวทีเป็นวัฒนธรรมที่ดิงงามขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยได้สอดแทรกความกตัญญูกตเวทีไว้เกือบทุกเรื่อง เช่น การทำบุญอุทิศสวน กุศลให้กับผู้ตาย การบวช วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น ความกตัญญูกตเวทีทำให้ สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่ อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อนตนเอง ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ในสถาบัน ครอบครัว โดยบิดามารดาทำหน้าที่ในฐานะบุพการี และบุตรธิดาปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดาในฐานะผู้

^{๗๖} ส. ผองสวัสดิ์, คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาค ครอบครัวอบอุ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลปการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๓-๕.

^{๗๗} ปัญญานันทภิกขุ, กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

มีความกตัญญูต่อกตเวทีก่อนจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็จะหมดไป

สรุปได้ว่า ความกตัญญูต่อกตเวทีก่อนจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็จะหมดไป

สรุปได้ว่า ความกตัญญูต่อกตเวทีก่อนจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็จะหมดไป

๓) ดานดำรงวงศ์ตระกูล

นักวิชาการ ไตกลาวถึง การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูต่อกตเวทีก่อนจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็จะหมดไป

ส. ผองสวัสดิ์^{๗๘} ไตกลาวว่า ลูกจะมีนิสัยประหยัดได้ เมื่อพ่อแม่ประหยัดเป็นแบบอย่างให้ ลูกดู การเพาะนิสัยต้องทำตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ คือ

๑. ฝึกให้ลูกรู้จักคุณค่าของเงิน
๒. ฝึกให้เว้นของฟุ่มเฟือย
๓. ฝึกให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๔. ฝึกลูกให้รู้จักเก็บออมทรัพย์
๕. เลือกเพื่อนที่มีนิสัยประหยัดให้ลูกคบ

๖. ฝึกให้ลูกรู้จักรักษาศีล ๘ ในวันพระหรือวันหยุด หากทุกคนรอบครัวทำได้อย่างนี้ ย่อมเป็นหลักประกันความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครอบครัวต่อไป ภายหน้า ทรัพย์สมบัติที่พ่อแม่มอบให้เป็นมรดกก็จะไม่ถูกไปใช้ในทางวอดวายเสียหาย หรือถึงแม่พ่อแม่อาจจะไม่มีสมบัติมอบเป็นมรดกให้แก่เขาเลย ก็เป็นอันมั่นใจได้ว่าเขาจะสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเองได้อย่างแน่นอน เพราะจุดรั่วไหลทางอบายมุขไม่มี การปลูกฝังความกตัญญูให้ได้ผลเร็ว เมื่อพ่อแม่ให้ลูกมีส่วนร่วมในการปรนนิบัติดูแลปู่ย่าตายายแล้ว จะต้องพรรณนาพระคุณของท่านให้ลูกฟัง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้วยการทำอย่างนี้จะทำให้เขาเห็นภาพบุคคลที่มีความกตัญญูต่อกตเวทีก่อนจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็จะหมดไป

ณรงค โขควัฒนา^{๗๙} ไตกลาวไว้ว่า การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อการดำรงวงศ์ตระกูล เช่น ขยันอดทน สร้างความเชื่อถือ (สร้าง Credit) คบคนดี ไม่สร้างศัตรู ไม่เอาเปรียบคนอื่น คนคว่าปฏิบัติ

^{๗๘} ส. ผองสวัสดิ์, คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาคครอบครัวอบอุ่น, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

สรุปทเรียน ทบทวนอดีต คาดคิดสิ่งทีน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โอกาสนั้นบางที ๑๐ ปมาครั้งเดียว บางที ๑ ปมาหลายครั้ง เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาหาความรู้ใหม่พร้อมอยู่เสมอ โอกาสไม่ใช่เป็นของ ทุกคน แต่โอกาสเป็นของคนที่พร้อมที่สุดเท่านั้น ด้วยการนำเอาเรื่องอดีตมาทบทวนเปรียบเทียบกับปัจจุบัน เพื่อคาดคะเนอนาคตให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่อาศัยเวลาผสมผสาน กับความสามารถความอดทนและความพยายาม หลายอย่างประกอบกันขึ้น รูปร่างดับ (แต่) ความดี ชื่อเสียงทั้งหลายหาดับตามไปดวยไม่

สรุปได้วา การกตัญญูกตเวที่รู้คุณต่อผู้มีพระคุณนั้นทำได้หลายทาง ซึ่งเราเป็นลูกจะต้องสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูลและดำรงวงศ์ตระกูลของมารดาบิดา ไม่ให้เสื่อมเสีย เช่นช่วยเหลือการงานของท่าน ประพฤติตนให้เป็นที่ยกย่อง สร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล ไม่ประพฤติตนไปในทางเสื่อมรักษาเกียรติยศชื่อเสียงเงินทองให้ท่าน ไม่ทำให้ท่านเดือดร้อน ทำหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและการงานแทนท่าน เลี้ยงดูมารดาบิดาในบั้นปลายชีวิตใหม่มีความสุข

๔) ดานประพฤิตนไหเหมาะสมกับความเป็นทายาท

นักวิชาการ ไคกลางถึง การปฏิบัติตนดานกตัญญูกตเวที่ไวดังนี้

ทศพร ศรีคำ^{๘๐} กล่าวถึง ความกตัญญูกตเวที่ของพระพุทเจ้า ในหนังสืออยากเป็นพระพุทเจ้า ภาคต้นกำเนิดพระพุทเจ้า ไวดังนี้ ทวามหาพรหมชั้นสุททวาส เล็งแลดูสัตว์โลกคิดตระหนักรวมาถึงบัดนี้ ลวงแล้ว ๑ อสงไขย จะมีบุรุษใดที่จะบังเกิดเป็นพระพุทเจ้าจะมีไหมสายพระเนตรทิพยอันยาวไกลของพระองค์ พลันแลเห็นกลางมหาสมุทรเรือแตกอัปปาง มีพระโพธิสัตว์ผู้ยากจนกำลังสละชีวิตของตนเองแบกมารดาว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรอันลึกล้ำกว้างใหญ่หาที่สุดไม่ได้โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ก็รู้ได้ในทันทีวามหาบุรุษผู้นี้ เพียรพยายามมุ่งมั่น มั่นคง มีอธยาศัยชอบช่วยเหลือผู้อื่น เมตตาต่อสรรพสัตว์ ท่านผู้นี้มีโอกาสจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้า ในอนาคตกาลแน่นอน ลำดับนั้นเอง พระโพธิสัตว์โดนพรหมดลใจกุศลจิตอันมากมายฝ่ายในกระตุนก็เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างไม่เคยรู้สึกมาก่อนวา เอาละเราตายไม่ได้ หากเราตายชะตอนนี้แม่เราตายเน แม่ของเราต้องมีชีวิตอยู่ต่อไป แรงฮึดนี้ทำให้เขาต้องพยายามต่อสู้กับชะตาชีวิตที่เลวร่ายในครั้งนั้น ครั้นเกิดความรู้สึกเช่นนั้นแล้ว ท่านก็พยายามววยข้ามมหาสมุทรถึง ๒๓ วัน ถึงฝั่งพร้อมมารดา รอดตายมาได้ อยางปาฏิหาริย์ ตั้งแต่นั้นมาพระโพธิสัตว์ผู้ยากจนก็พยายามเลี้ยงดูมารดาของท่านอยางดีที่สุดเท่าที่จะทำได้จนสิ้นชีพ ครั้นตายแล้วท่านก็ไปเกิดในเทวโลก ฝ่ายมารดาของท่านได้ไปตามยถากรรม

^{๗๙} ณรงค์ โชควัฒนา, อนุสรณในงานพระราชทานดินฝงศพ นายเทียม โชควัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานศิลป์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙-๕๑.

^{๘๐} ทศพร ศรีคำ, อยากเป็นพระพุทเจ้า ปฐมภาค : ภาค ๑ ภาคต้นกำเนิดพระพุทเจ้า, หน้า ๖๔-๖๕.

วุฒิพงศ ภาวะพิงค^{๕๑} ไต่กล่าวไว้ว่า ความรู้สึกกตัญญูรู้คุณ ช่วยให้พัฒนาบุคคลให้เกิด ภาวนามยปัญญาได้ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกและเรื่องเหนือธรรมชาติ สำหรับบุคคลที่มีความกตัญญูรู้คุณอย างยิ่งยวดจะพบอิทธิปาฏิหาริย์ใด ๆ เพราะผู้ที่เจริญภาวนามยปัญญา จนได้อภิญญานั้นซึ่งอภิญญา แปลว่า ความรู้อยิ่ง หมายถึง ปัญญาหรือความรู้ที่สูงเหนือกว่าปกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการ อบรมจิต เจริญสติปัญญาหรือบำเพ็ญกรรมฐาน อภิญญาเป็นคุณลักษณะพิเศษของพระอริยบุคคล ซึ่ง เป็นเหตุใหม่ฤทธิ์ต่าง ๆ ๖ อย่าง คือ อิทธิวิธี ทิพโสถ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ทิพจักขุ อาสวขยาญาณ (ซึ่งมีเฉพาะในพระอรหันตเทวานั้น) สามารถมีหูทิพย์ ตาทิพย์ หยั่งรู้อัจฉใจผู้อื่นได้ และ สามารถประจักษ์กับอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ อันเกิดจากสำนักกตัญญูรู้คุณได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ การ สำนักกตัญญูรู้คุณจึงเป็นเหตุให้เกิดปาฏิหาริย์ได้ทั้งในระดับพื้น ๆ จนถึงระดับที่ซับซ้อน จนไม่อาจ อธิบายด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าได้ พระอริยสงฆ์ทั้งหลาย จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สำนักกตัญญูรู้คุณอย่าง แท้จริง ดังนั้น ความกตัญญูรู้คุณจึงเป็นคุณธรรมทั้งในระดับสมมติสังขและปรมาตธรรมชั้นสูงสุด

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๕๒} ไต่กล่าวไว้ว่า ความกตัญญู เป็นคุณธรรมพื้นฐานของ มนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวของสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้ รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น

จะต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่ รอดได้ ในสวนจิตใจ มนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรม ลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดา มารดา เป็นต้น หน้าที่ศนคติ คานิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึง ปฏิบัติ

สรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวทิตะช่วยให้พัฒนาบุคคลเป็นคนดี คนดีจะต้องมีความกตัญญู กตเวทิตะรู้คุณทานโดยการประพฤติตนต่อมารดาบิดา ไม่ทำอะไรให้พ่อแม่เข้าใจ ช่วยเหลือกิจการเมื่อ พ่อแม่ต้องการ ไม่ประทุษร้ายพ่อแม่ ยามเจ็บป่วยไข้หมั่นดูแลรักษาและให้กำลังใจงานในยามอ่อนล้า จากภาระกิจการงานและการดำรงชีพในสังคม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นที่ชื่นใจของมารดา บิดา ไม่ทำให้ทานเดือดร้อนทำให้ทานมันใจฝากชีวิตไว้กับเราได้ในยามเกษรา

^{๕๑} วุฒิพงศ ภาวะพิงค, **พลาณภาพแห่งความกตัญญู**, หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

^{๕๒} พระธรรมปฎก (ประยูทธ ปยุตโต), **คนไทยกับปา, พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพมหานคร: มุลินธิพุทธ ธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

๕) ดานเมื่อทานลงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ทาน

นักวิชาการ ไตกลาวถึง การปฏิบัติตนตามกตัญญูทเวที่ไวดังนี้

ส. ผองสวัสดิ์^{๕๓} กลาวไว้ใน ปุชนียบุคคลประจำบ้านในครอบครัวอบอุณา ในประเทศไทย มีสถิติผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสามแสนคนต่อปี ขณะที่บ้านพักคนชรารองรับได้เฉลี่ยเพียงสองร้อยคนต่อปี สาเหตุมาจากลูกหลานเกิดความเบื่อหน่ายผู้เฒ่า และไม่ต้องการเป็นภาระเลี้ยงดู แนวโน้มผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้นเช่นนี้ สร้างความสลดหดหู่ใจต่อผู้พบเห็น ยิ่งนัก ปัญหาการทอดทิ้งพ่อแม่ผู้มีพระคุณ ให้ตกกระทบลำบากในยามเกษรา ถือเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะพระพุทธศาสนาสอนว่าพ่อแม่มีความสำคัญ เหมือนเป็นพระอรหันต์ของบ้าน แทบเท่าของท่านเป็นต้นทางสวรรค์ของลูกทุกคน ปุ ยา ตา ทวด ให้ขอคิดว่า คนเราจะทำอะไรเจริญก้าวหน้าได้ขนาดไหน ก็ดูที่เขาคอบแทนพระคุณพ่อแม่อย่างไร เพราะในโลกนี้ไม่มีใครมีพระคุณมากกว่าพ่อแม่อีกแล้ว แต่ถ้าขนาดกับพ่อแม่ยังทำไม่ดี ก็ไม่มีทางที่เขาจะกตัญญูทเวที่กับใครได้ หนทางเจริญยอมไม่มีในคนที่ทอดทิ้งพ่อแม่ ดังนั้นสิ่งที่ถูกต้อง คือการคอบแทนพระคุณทานให้สมกับที่ทานยอมรับเราเป็นลูก เลี้ยงดูเรา ไม่ทอดทิ้งเรา แม่บางครั้งลำบากตอดมือกินมือ ทานก็ยอมอดเพื่อให้เรารอ้มกอน อดทนสารพัดเพื่อหาทางเลี้ยงให้เราเติบโตใหญ่โตทุกวันนี้

ปน มุทุกันต^{๕๔} กลาวถึง ความกตัญญู ไวดังนี้

๑. ประกาศคุณทาน คือ การประกาศความผู้มี พระคุณของเราดีอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ จะต้องกลาวสรรเสริญยกย่องพ่อแม่ให้คนอื่นฟังว่า ทานดีกับเราอย่างไร ที่คนนิยมทำกันมากคือ เขียนประวัติประกาศคุณของพ่อแม่ในหนังสืองานศพ วิธีนี้แม่จะเข้าใจ แต่มีใช้วิธีที่ดีที่สุดวิธีประกาศคุณพ่อแม่ที่ดีที่สุด คือประกาศที่ ตัวเราเอง คนเราทุกคนคือตัวแทนของพ่อแม่ตนทั้งนั้น เพราะเลือดของตนเป็นเลือดเนื้อเดียวกับ พ่อแม่ ตลอดจนนิสัยใจคอและความประพฤติก็ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากมารดาบิดา ฉะนั้นความประพฤติของเราเองนี้แหละจะเป็นตัวประกาศคุณทานหรือประจานทานอย่างโจ่งแจ้งที่สุด ไมวาเราจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

๒. คอบแทนคุณทาน คือ เมื่อรู้ว่าทานมีคุณหรือมีอุปการะ ต้องคอบแทน เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่บุตรธิดาสามารถคอบแทนไวดังนี้

๑) ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานคอบ

^{๕๓} ส. ผองสวัสดิ์, ปุชนียบุคคลประจำบ้าน : ครอบครัวอบอุณา, หนา ๒๑๑-๒๑๕.

^{๕๔} ปน มุทุกันต, มงคลชีวิต ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมากุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕),

- ๒) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์ตระกูล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเพนทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ ธมมธโร)^{๕๕} ไต่ถามไว้ในมงคลยอตชีวิต ดังนี้

๑. ความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณ (บุพการี) คือ บิดา มารดา อาจารย์อุปชฌาย และ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. ความกตัญญูต่อสิ่งที่มีบุญคุณ (บุญ) ในฐานะที่มนุษย์เป็นสวณยอยสวณหนึ่งของ ธรรมชาติ มนุษย์จึงมีความกตัญญูทุกเวทที่เป็นอย่างยิ่ง ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันเอง และต่อสิ่ง แวดล้อม ที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน เพราะความกตัญญูทุกเวทที่ เป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยูรอดและ เป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความผูกพันในมนุษย์

๓. ผองสัตว์สัตว์^{๕๖} ไต่ถามไว้ในคัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาคครอบครัวอบอุ่น ดังนี้ เมื่อคนทุก คนเกิดมาแล้วต้องตาย คนเราเกิดมาทำไม ในสวนลึก ๆ ของมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนจะ เป็นสามัญหรือกษัตริย์ ต่างก็มีคำถามค้างใจอยู่ประการหนึ่งเหมือนกันว่า เราเกิดมาทำไม อะไรคือ เป้าหมายชีวิตที่แท้จริงของชีวิต เราเกิดมาเพื่อปदनรกให้แก่ตัวเอง เพื่อทำความดี แก้ไขปรับปรุง ตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น จนกว่าจะหมดกิเลสไปพระนิพพานในชาติใดชาติหนึ่ง เกิดมาเพื่อเข้าใจโลกและ ชีวิตวา คนเราตายแล้วไม่สูญ ตายแล้วต้องไปเกิดอีกนั้บชาติไม่ว่าน トラบไต่ยังปราบกิเลสในตัวเองยัง ไม่หมด ก็ยังต้องเกิดอีกต่อไป กรรมดี กรรมชั่ว ทำแล้วมีผลแน่นอน ส่งผลทั้งชาตินี้ ชาติหน้าไม่หาย ไปไหน นรกสวรรค์มีอยู่จริง นรกเป็นที่ลงโทษทัณฑ์ของผู้ที่ทำชั่วมามากสวรรค์เป็นที่อยู่ของผู้ที่ทำดี มามาก

คนที่ทำบุญมามากจะได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ สวณคนที่ทำบาปมามากจะไปเกิด เป็นสัตว์นรก ถูกทัณฑ์ทรมานจากนายนิรบาลในนรก เรายกระดับจิตใจให้สูงขึ้นด้วยการสั่งสมบุญ บารมี มุ่งหวังวาชาติใดชาติหนึ่งในเบื้องหน้า เมื่อมีบุญบารมีเต็มสวณแล้ว ก็จะสามารถปราบกิเลสใน ตัวได้หมดพ้นจากทุกขอยางถาวร เขานิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปได้ในที่สุดทำอย่างไรจึง ปदनรกให้ตัวเอง ปदनรกให้มารดาบิดาผู้ให้กำเนิดเกิดกาย ปदनรกให้ปู่ตายายและไปสุสุคติภูมิ ในยามที่มารดาบิดายังมีชีวิตอยู่ต้องเลี้ยงดูพาหนไปทำบุญ เพื่อปดทางนรกตามหลักการดำรงชีวิตใน ฆราวาสธรรม

^{๕๕} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ ธมมธโร), มงคลยอตชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๕๐.

^{๕๖} ส. ผองสัตว์สัตว์, คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาค ครอบครัวอบอุ่น, หน้า ๒๑๑-๒๑๕.

สรุปได้ว่า ความกตัญญูท่วที่เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษย์ การกตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณ บุพการี มารดา บิดา อาจารย์ อุปัชฌาย และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคุณธรรมพื้นฐานของคนดี หลักธรรมที่ทำให้ดำรงตนดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความเป็นคนดีมีความกตัญญูรู้คุณนั้นก็ คือ ขรവാสาธรรม ๔ ซึ่งได้แก่ การมีสัจจะ หมั่นฝึกฝนตนเอง มีความอดทนอดกลั้น เป็นคนดีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไมตรีเห็น เลี้ยงดูครอบครัว ดูแลพ่อแม่ปู่ย่า ตายาย ให้มีความสุข และทำบุญอุทิศสงเคราะห์ทาน ปदनรกให้ทานเพื่อให้ทานมีบุญติดตัวไปเกิดบนสวรรค์จนกว่าจะหมดกิเลสไปพระนิพพานในชาติใดชาติหนึ่งข้างหน้า

๒.๔ หลักธรรมความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ การแสดงความกตัญญูท่วที่มีใช้มีขอบเขต อยู่แค่มนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น แต่รวมไปถึงสิ่งอื่น ๆ เช่น พืช สัตว์ แม่น้ำ ลำคลอง เพื่อสร้างวัฏจักรที่ดีให้แก่ธรรมชาติซึ่งจะเกิดผลดีกับทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ แวดล้อม ไฉวจะเป็นมนุษย์ พืช สัตว์ทำให้สิ่งเหล่านี้เอื้อประโยชน์ให้แกกันและกัน ผู้ที่ไม่มีความกตัญญูคือผู้เนรคุณ ความกตัญญูเป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีอยู่ในทุกสังคมทุกชาติ ทุกประเทศในโลก การที่สังคมจะอยู่รวมกันและดำเนินชีวิตต่อไปด้วยความสงบสุขต้องอาศัยคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงหลายประการที่จะส่งเสริมให้เกิดความกตัญญู

ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญู ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ พรหมวิหาร ๔ : หลักธรรมของผู้มีใจประเสริฐ

ในพระพุทธศาสนา ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือผู้ประเสริฐ เรียกว่า พรหม วิหาร^{๘๗} ไต่ แก่ ผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางประดุจพระพรหม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่บุคคลควร ปฏิบัติต่อกัน ตลอดจนถึงการปฏิบัติต่อสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดลอมด้วย และโดยเฉพาะ อยางยิ่งบุคคลผู้อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ เช่น ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ครูอุปัชฌายอาจารย์และญาติ ผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ในการดูแล ให้การอบรมสั่งสอน ขึ้นันะบุตรหลานและมิตรบริวาร ซึ่งเป็นผู้น้อย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับอุปการคุณรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อตน แงออกเป็น ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา ไต่ แก่ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ด้วยจิตอันแผ่ไมตรีและคิด ทำประโยชน์แกผู้อื่นและสิ่งอื่น ซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนด ความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดีนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกัน ตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติ สิ่งแวดลอมด้วย ด้วยต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขาไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุข โดยการแสดงออก ๓ ทาง ไต่ แก่ (๑) เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย ไต่ แก่การ

^{๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

กระทำ และการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วย เมตตา (๒) เมตตาวจีกรรม เมตตาทางวาจา ได้ แก่การพูดเจรจาถ้อยคำที่ประกอบด้วยเมตตา (๓) เมตตามโนกรรม เมตตาทางใจได้ แก่การมีจิตใจที่ มุ่งหวังดีมีเจตนาดีต่อผู้อื่นและสิ่งอื่น

๒. กรุณา ได้ แก่ ความสงสาร คือ เมื่อเห็นเขาตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบาก เดือดร้อน ก็คิดใฝ่ใจในอันที่จะช่วยปลดเปลื้องให้เขาพ้นจากความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนนั้น อยากรวยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อน ปัญหาหรืออุปสรรคทั้งหลาย มีความใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนให้ประสบความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองโดยมีบิดามารดาเป็นตัวอย่างของการแสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม เพราะบิดามารดาจะรู้สึกเป็นทุกข์เป็นร้อน หวงใยบุตร เมื่อเห็นบุตรมีความทุกข์หรือผิดหวัง พร้อมกับหาวิธีเพื่อปลดเปลื้องความทุกข์นั้น ด้วยความเอ็นดูที่บริสุทธิ์ใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

๓. มุทิตา ได้ แก่ ความรู้สึกยินดีด้วยเมื่อเห็นผู้อื่นหรือสิ่งอื่นอยู่ดีมีความสุข ตัวเองก็มีใจ ชมชื่นเบิกบาน พลอยยินดีปรารถนาลืมนั้นตั้งใจด้วย เมื่อเห็นเขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จ มีความเจริญอกงามในตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งขึ้น

๔. อุเบกขา ได้ แก่ ความมีใจเป็นกลาง^{๘๘} คือ มองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบ สม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตราขึง เมื่อมองเห็นบุคคลที่ได้รับผลของกรรมดีหรือกรรมชั่ว ซึ่งสมควร แก่เหตุที่ตนได้ กระทำไว้พร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยง ธรรม ไม่เอนเอียง ด้วยอคติ

หลักพรหมวิหารธรรมนี้บุคคลที่อยู่รวมกันจะต้องปฏิบัติต่อกัน ตลอดถึงสัตว์ และ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยตามสมควรแก่ฐานะ กาลเทศะและบุคคล เพราะเมื่อบุคคลได้ ปฏิบัติตาม หลักธรรมนี้ ย่อมทำให้ตนเองและสังคมมีความสุข เป็นเหตุให้สิ่งมีชีวิตและสิ่งอื่น ๆ ดำรงอยู่ใน โลกนี้ตลอดไป และดำเนินไปได้ตามปกติเป็นการรักษาตัวเอง เป็นการรักษาสิ่งอื่น เช่น สัตว์และ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมตัวเราเอง สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้วย^{๘๙} โดยผู้มีพรหมวิหารธรรมจะต้องใส่ใจถูกต้องตามความหมายขององคธรรมแต่ละข้อ จึงจะไม่ เกิดความเสียหายเป็นอคติอันจะมีผลร้ายต่อสังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๒.๔.๒ สังคหัตถ์ ๔ : ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของคุณคน

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๘๙} พระมหาเทวินทร ครุฑแก้ว, “การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ศึกษาเฉพาะพุทธจริยธรรมในมังคลัตถ ที่ปณี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔.

ในพระพุทธศาสนา การกระทำการสงเคราะห์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของกันและกัน เรียกว่า สังคหวัตถุ^{๙๐} แปลว่า ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่มนุษย์ในความสามัคคี ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกคนและทุกสังคม ตั้งแต่ระหว่าง บิดามารดาบุตร, สามีภรรยา, มิตรกับมิตร เพื่อนบ้านกับเพื่อนบ้าน จนกระทั่งประชาชน ระหว่างประเทศ เพราะเป็นรากฐานแห่งการอยู่รวมกันด้วยดี เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูและความเจริญก้าวหน้าทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ๔ อย่างได้ แก่

๑. ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือ สงเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทรัพย์สิน และวัตถุสิ่งของตลอดจนให้ความรู้และศิลปวิทยา

จากการศึกษาพบว่า ทานในสังคหวัตถุนี้ มุ่งให้ เพื่อสงเคราะห์ผู้รับ มีความมุ่งหมายอยู่ที่ผู้รับเป็นสำคัญ เช่น ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยปัจจัย ๔ กล่าวคือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพราะฉะนั้น การให้ ทาน จึงควรให้ด้วยความมีเมตตา เพื่อแสดงน้ำใจไมตรี สร้างเสริมมิตรภาพ ให้ความกรุณา ต้องการช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ ความเดือดร้อนให้ด้วยมุทิตา ส่งเสริมสนับสนุนให้ทำความดีมีความเจริญก้าวหน้า^{๙๑} เพราะฉะนั้น การให้ด้วยวัตถุสิ่งของจึงมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับ ๓ ลักษณะ^{๙๒}

๑) ให้โดยหวังจะอนุเคราะห์การให้ ความเกื้อหนุนโอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้การอุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยกรุณา

๒) ให้โดยหวังเพื่อเป็นการสมัคสมานสามัคคี ด้วยการสงเคราะห์เกื้อกูลกัน และกันในฐานะผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน

๓) ให้เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ ประรณานาบูชาคุณแก่ทานผู้มีคุณ เช่น ปู่ทวดยาย ทวดตายาย และบิดามารดาผู้มีอุปการคุณ

การให้มีประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้ และผู้รับ คือ ทำให้ผู้ให้มีความสุข เบิกบานใจ และอิ่มใจซึ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อร่างกายและจิตใจ เป็นการสละความเห็นแก่ตัว ผู้รับยอมได้รับประโยชน์จากสิ่งของที่เขาให้การให้ และการรับจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์เป็นการรักษาความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เป็นการรักษาความเป็นสังคมความเป็นเพื่อนฝูงความ เป็นญาติเอื้ออาไวและการให้กับการรับยังเป็นกฎ เป็นกระบวนการของธรรมชาติของบุคคลผู้มีความกตัญญู ถ้าธรรมชาติไม่มีการให้ และ

^{๙๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๙๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **สอนนาถ-สอนทิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

^{๙๒} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ รมมธโร), **มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗๕-๒๘๐.

การรับ ปานนี้ก็จะไม่มีโลก ดวงดาว มนุษย์ พืช สัตว์และธรรมชาติอย่างแน่นอน พระพุทธองค์ตรัสว่า “การให้ ทาน เปนมงคลอันสูงสุด”^{๙๓} ซึ่งเป็นการส่งเสริมความกตัญญู

๒. ปยวาจา หรือ เปยยวัชชะ หมายถึง พูดอย่างคนรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิด ไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๙๔}

การพูดกันถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ควรระวัง เพราะเป็นเหตุให้รักนับถือกันก็ได้ หรือเป็นเหตุให้โกรธเกลียดบาดหมางแตกสามัคคีกันก็ได้ การพูดไพเราะ ไม่พูดหยาบคาย บาดหุบบาดใจกัน พูดคำจริง ไม่พูดปดหลอกลวงกัน พูดทำความเข้าใจกัน ไม่พูดสอเสียดให้ บาดหมางกัน เป็นเครื่องป้องกันความโกรธเกลียดกัน ความไม่ไว้วางใจกัน และความ บาดหมางแตกกันมิให้ เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น พูดถ้อยคำที่ดูดีมีใจกัน จึงมิได้หมายความว่าเพียงพูดไพเราะหวานจับหูจับใจแต่อย่างเดียว แต่ย่อมหมายถึงถ้อยคำที่เป็นวจีสัจจิตทุกประการ การพูดเพราะนั้น ได้แก่ การพูดด้วยความรักความนับถือหรือความหวังดี ใจถ้อยคำที่เหมาะสมแก่ตนเองซึ่งเป็นผู้พูด และผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้เสมอกันหรือเป็นผู้น้อย ถ้อยคำที่สุภาพคือถ้อยคำอันนมนวล อ่อนโยน และอ่อนหวาน หรือแสดงความยำเกรง แสดง ความนับถือ แสดงความหวังดีหรือแสดงความเอ็นดูกรุณา ยอมเป็นถ้อยคำไพเราะดูดีมีใจชวนให้รักนับถือเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของผู้พูดต่อผู้ฟัง

จากการศึกษาพบว่า ผู้มีวาจาเป็นสุภาสิต ย่อมเอาชนะใจผู้อื่นได้ สามารถพูดชักชวนให้ผู้อื่นทำการงานตามที่ตนเองต้องการได้ ทำให้มีความสำเร็จทำให้เจริญรุ่งเรืองในอาชีพการงาน ทำให้มีผู้คนเคารพนับถือเชื่องฟัง เช่น โทณพราหมณ์สามารถพูดจาให้เจ้านครต่าง ๆ ยินยอมตกลงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าได้สำเร็จ^{๙๕} แม้แต่สุภาสิตไทยก็มีว่า ปากเป็นเอกเลขเป็นโท พระพุทธศาสนาถือว่า “วาจาสุภาสิตเปนมงคลอันสูงสุด”^{๙๖}

เพราะฉะนั้น ผู้พูดควรใช้ถ้อยคำสุภาพ แสดงความยำเกรง เป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิด ความเอ็นดู กรุณา พูดกันด้วยคำสุภาพ แสดงความเป็นกันเองฉันทันพี่น้อง เป็นเหตุให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ใช้ถ้อยคำสุภาพ แสดงความกรุณาปรานีแนะนำตักเตือนสั่งสอนให้สำนึกผิดชอบชั่วดียอมเป็นที่เคารพยำเกรงของผู้ฟัง และตั้งใจปฏิบัติตามถ้อยคำทั้งต่อหน้า และลับหลังยอมเป็นทางเจริญก้าวหน้าและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจต่อกัน

^{๙๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๗/๗.

^{๙๔} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑.

^{๙๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๗/๑๗๘.

^{๙๖} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๕/๗.

๓. อัตถจริยา หมายถึง ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในदानจริยธรรม^{๙๗}

การประพடுத்தินให้เป่นประโยชน์แก่กันเป่นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป่นการแสดงกตัญญูต่อผู้อื่น ด้วยความเป่นผู้มีใจเอื้อเฟื้อแผ่โดยการประพடுத்தินที่เป่นประโยชน์แก่สังคม พระมหาเทวินทร ครุฑแก้ว ศึกษาพุทธจริยธรรมที่เป่นประโยชน์แก่สังคมหลายอย่าง^{๙๘} ไตแก

๑) ทาน คือ การให้การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อช่วยเหลือสังคม เพื่อให้คนในสังคมเกิดความสงบสุข

๒) ศิล คือ คนมีศีล มีความประพฤติดีงามตามกฎระเบียบของสังคม ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบและศีลธรรมอันดีงามของสังคม

๓) ปัญญาคือการทำให้เกิดปัญญาความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ และใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แก่สังคมที่ตนเองอยู่ ทำให้สังคมเจริญรุ่งเรือง

๔) วิริยะ คือ มีความเพียรมีความพยายามมีความอุตสาหะในการทำงานไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่ของตนเองและของสังคมที่ตนเองได้รับมอบหมาย

๕) ขันติคือ มีความอดทนต่อความทุกข์ต่อความลำบาก ในหนที่การทำงานที่ท้อและไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสตัณหา

๖) อธิษฐาน คือ มีความตั้งใจมั่นแน่วแน่ มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวมั่นคง ที่จะนำชีวิตนำสังคมไปสู่จุดหมายอย่างไม่ย่อท้อ

๗) สัจจะคือ มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

๘) สมานัตตตา คือ ความเป่นคนดีเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว เป่นกันเองกับทุกคน และให้การช่วยเหลือสังคมด้วยความเต็มใจ

๙) กตัญญูทเวทคือ ความเป่นคนรู้จักอุปการคุณที่คนอื่นทำแกตน และหาทางตอบแทนอุปการคุณเมื่อมีโอกาส

๑๐) จิตตะ คือ เอาใจใส่ในภาระกิจการงานของสังคม อย่างเต็มอกเต็มใจเพื่อให้สังคมได้บรรลุจุดหมายคือสันติสุข

^{๙๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, หน้า ๒๑.

^{๙๘} พระมหาเทวินทรครุฑแก้ว, “การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ศึกษาเฉพาะพุทธจริยธรรมในมั่งคั่งถดถูที่ปณี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๗๒-๗๓

๑๑) อาชีวปาริสุทธิ คือ มีการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ คือ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ไม่หลอกลวงคนอื่นเลี้ยงชีวิต

๑๒) อุฏฐานสัมปทา คือ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการของตนเองและสังคม

๔. สมนัตตตา หมายถึง เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อผู้อื่น ไม่เอาเปรียบและรวมสุข รวมทุกข์รวมรับรู้รวมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขรวมกัน^{๙๙}

จากการศึกษาพบว่า การวางตนอย่างเหมาะสมพอดี เป็นสิ่งสำคัญอีกประการ หนึ่งซึ่งสามารถผูกพันรักษาน้ำใจกันไว้ได้เป็นอย่างดี เพราะมนุษย์รักนับถือความวางตน สม่่าเสมอไม่ถือตัว แต่เกลียดชังความไม่เสมอต้นเสมอปลาย ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เยอหยิ่ง ถือตัว หรือทะนงตัว ดูหมิ่นกัน เป็นธรรมดาประจำโลกที่คนทั้งหลายยอมไม่เท่ากัน ด้วยทรัพย์ ยศศักดิ์ บริวาร และศิลปวิทยาที่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่สิ่งเหล่านี้หาได้เป็นเครื่องกีดกันขัดขวางคน ผู้ไม่เสมอกันมิให้รักใคร่สนิทสนมกันไม่ แต่กลับเป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมความรักความนับถือ สนิทสนมกัน

สังคหัตถุนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญูได้เป็นอย่างดี เมื่อกล่าวโดยสรุป คือ เป็นการตอบแทนด้วยการช่วยด้วยทุน ด้วยสิ่งของหรือความรู้ช่วยด้วยถ้อยคำ ช่วยด้วยกำลังงาน ช่วยด้วยการรวมเผชิญและแก้ไขปัญหา

๒.๔.๓ ขรवासธรรม ๔ : ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน

ในพระพุทธศาสนา ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน เรียกว่า ขรवासธรรม^{๑๐๐} ความปรารถนาของผู้ครองเรือน ย่อมปรารถนาที่จะให้ชีวิตในครอบครัวมีความราบรื่น ไม่ต้องการให้เกิดความแตกแยก หรือทะเลาะเบาะแว้ง อันนำมาซึ่งความร้าวฉาน ถ้าบุคคลผู้อยู่รวมกันในแต่ละฝ่ายมีความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณของกันและกัน ย่อมทำให้มีชีวิตอยู่รวมกันอย่างสงบสุข สามารถที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาดัง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นได้ ขรवासธรรมนั้น มี ๔ ประการ ได้แก่

๑. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่ฝนทำชั่ว ทั้งปวงและซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ไม่โกหกหลอกลวง มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ มีความรับผิดชอบ ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งตามสัจจะแห่งธรรม

๒. ทมะ คือ ความขมใจฝกตนเองให้ขมใจไม่ให้อารมณ์ไม่ให้หลงมัวเมาใน สิ่งไม่ดีสิ่งที่จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้น สิ่งใดที่เห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดีต้องขมใจที่จะไม่ทำ บังคับควบคุม

^{๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, หน้า ๒๑.

^{๑๐๐} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

ตนเองได้รู้จักปรับตัวเข้ากับภาระงาน และสิ่งแวดล้อมได้ดีตลอดถึงแก้ไข ปรับปรุงตนให้ก้าวหน้า ด้งาม ยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

๓. ชั้นดี คือ ความอดทน ต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการอยู่รวมกับคนอื่น อดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ อดทนต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่สร้างความลำบากขัดเคืองให้เกิดขึ้นทั้งร่างกายและจิตใจ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่วินิจฉัย มั่นในจุดหมายไม่ทอดถอย

๔. จาคะ คือ เสียสละ เสียสละทรัพย์สินเงินทอง เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อบุคคลผู้มีพระคุณ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือคนอื่น บำเพ็ญประโยชน์สละโลก ละทิวี่ ฆานะรวมงานกับคนอื่นได้ มีใจกว้างขวางไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน^{๑๑๑}

การอยู่รวมกันในครอบครัว ในท้องถิ่น หมู่บ้าน และประเทศชาติบ้านเมือง หากทุกคนปฏิบัติตามคุณธรรมทั้ง ๔ นี้ยอมเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู อันจะทำให้เกิด ความผาสุกมเย็น

๒.๔.๔ โภคอาทิยะ ๕ : ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์

โภคอาทิยะ หมายถึง ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ บุคคลพึงเข้าใจและ คำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะ ไขให้เปนประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้วพึงรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เปน ๔ ส่วน ดังพระ พุทธพจนวา

คฤหัสถ์ในตระกูล ผู้สามารถ ครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้ อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคทรัพย์ ออกเปน ๔ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบการงาน ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตรายจึงผูกมิตรไว้ได้^{๑๑๒}

เมื่ออริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ ด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว จะนำไปไขให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ดังต่อไปนี้

๑. เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยาและคนในปกครองให้เปนสุข
๒. บำรุงมิตรสหายและผู้รวมกิจการงานให้เปนสุข
๓. ไขป้องกันภัยอันตราย
๔. ทำพลี ๕ อย่างคือ
 - ๑) ญาติพลีสงเคราะห์ญาติ
 - ๒) อติถิพลีต้อนรับแขก

^{๑๑๑} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๙๐/๕๔๕

^{๑๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑-๒๑๒.

๓) ปุพเพตพลิตทำบุญอุทิศให้ผูลวงลับ

๔) ราชพลีบำรุงราชการด้วยการเสียดาษีอากรเปนตน

๕) เทวดาพลีถวายเทวดา คือ สักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณผู้ประพฤดีปฏิบัติชอบ^{๑๐๓}

เมื่อไซโภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคจะหมดสิ้นไป ก็สบายใจได้ว่า ไตไซโภคะนั้นไพบเป็นประโยชน์ถูกต้องแก่ผู้มีอุปการคุณแล้ว บุคคลผู้รู้จักสงเคราะห์ช่วยเหลือ ไม่วาจะด้วยวัตถุสิ่งของหรือด้วยธรรม ย่อมได้ชื่อว่ามี ความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีอุปการคุณตอตน ดังนั้น การไซโภคให้ไพบเป็นประโยชน์ถูกต้องแก่ผู้มีอุปการคุณ ย่อมไม่สูญเปล่า เพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ผู้มีอุปการคุณแล้ว ยังได้ประกอบบุญกุศลที่เกิดจากการไซโภค ย่อมทำให้เป็นที่รักของผู้อื่น ผู้รับก็ได้ประโยชน์ ได้รับความสุขเกิดความสามัคคี รักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒.๔.๕ การวะ ๖ : ความเคารพ

การวะ ไต แก่ความเคารพนับถือ การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อบุคคลหรือ สิ่ง ที่ควรเคารพนอบน้อม เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูความเคารพในบุคคลที่ควรแก่การเคารพ เช่น พระรัตนตรัย บิดามารดาครูอาจารย์หรือญาติผู้ใหญ่ ตลอดถึงความเคารพในสิ่งมีชีวิต ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้มี ความเคารพ

ในพระพุทธศาสนาการวะมี ๕ ประการ^{๑๐๔} ไต แก่

๑. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระศาสดา
๒. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระธรรม
๓. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระสงฆ
๔. มีความเคารพ ความยำเกรงในการศึกษา (สิกขา)
๕. มีความเคารพ ความยำเกรงในกันและกัน

อีกประการหนึ่งการวะมี ๖ ประการ^{๑๐๕} ไต แก่

๑. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระศาสดา
๒. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระธรรม
๓. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระสงฆ
๔. มีความเคารพ ความยำเกรงในการศึกษา (สิกขา)

^{๑๐๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔-๖๕.

^{๑๐๔} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^{๑๐๕} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๙๒.

๕. มีความเคารพในความไม่ประมาท

๖. มีความเคารพในการต้อนรับ

จากการศึกษาพบว่าความเคารพเป็นหลักธรรมที่สอนใหม่มองเห็นคุณค่าดีและ ความสำคัญ ของผู้อื่น ตลอดถึงสิ่งอื่น ๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้อง และเหมาะสมด้วยความจริงใจ จัดว่าเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่ง^{๑๐๖} พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุสงฆ์ทำความเคารพกัน ตามลำดับพรรษา คือผู้บวชภายหลังให้ความเคารพต่อผู้บวช ก่อน^{๑๐๗} เป็นต้นว่าให้สังคมาไทยตาย เคารพกันตามหลักทศ ๖ อันเป็นหลักธรรมสำคัญ เช่น บิดามารดาครูอาจารย์ภรรยาสามีมิตรสหาย บาวนาย พระภิกษุสงฆ์คฤหัสถ์^{๑๐๘} ความเคารพ นั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเหตุนำความเจริญ และความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน^{๑๐๙}

ในสังคมาไทย วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมเรื่องการวะ ทำให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทำให้เป็นสังคมาที่น่ายุอาศัยและพึง ประสงค์ เช่น ผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ หากตรงกันข้าม เช่น ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ ต่างฝ่ายต่างมีทิฐิตั้งมั่น เรียกวาการวะคือการไม่เคารพกัน๒๕ ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย

หลักธรรมที่ว่าด้วยความเคารพทั้ง ๕ และ ๖ ประการนี้เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริม ให้มีความกตัญญู ที่นำไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ผู้มีความเคารพ เพื่อความดำรงมั่นแห่งคุณ ความดี อัน เป็นสัจธรรมที่จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง และสังคมาตลอดกาลนาน และ พระพุทธองค์ตรัส วาความเคารพ เป็นมงคลอันสูงสุด^{๑๑๐}

๒.๔.๖ ทศ ๖ : หลักธรรมเป็นเครื่องอนุเคราะห์

บุคคลในสังคมาซึ่งเราควรจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ใหญ่ถูกต้องด้วยวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตาม สถานะแห่งความสัมพันธ์กับตัวเรา เป็นวิธีปฏิบัติตอบแทนต่อคนที่เราเกี่ยวข้องในสังคมานั้นเอง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกด้วยคำเปรียบเทียบวา ทศ ๖^{๑๑๑} เพราะเป็นดุจทศที่อยู่รอบตัวเรา ไต่ แก่

๑. ทศเบื้องหน้า คือ ผู้มาก่อน ไต่ แก่บิดามารดา
๒. ทศเบื้องขวา คือ ผู้ที่ควรเคารพ ไต่ แก่ครูอาจารย์
๓. ทศเบื้องหลัง คือ ผู้ตามมา ไต่ แก่บุตร ภรรยาหรือคูครอง
๔. ทศเบื้องซ้าย คือ ผู้เคียงข้าง ไต่ แก่มิตรสหาย

^{๑๐๖} ๑ช.ช. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^{๑๐๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑.

^{๑๐๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๒๒/๒๑๒-๒๑๖.

^{๑๐๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๔-๑๒๖.

^{๑๑๐} ช.ช. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^{๑๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

๕. ทิศเบื้องกลาง คือ ผู้เป็นฐานกำลัง ไต แกคนรับใช้และคนงาน

๖. ทิศเบื้องบน คือ ผู้มีคุณความดีสูง ไต แกพระสงฆ์^{๑๑๖}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน ไม่พบว่ามีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องนี้โดยตรง แต่พบว่ามีงานวิจัยที่มีเนื้อหาพอที่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อยู่บาง ดังนี้

พันโท สันทร ออณา^{๑๑๗} ได้กล่าวไว้ในการศึกษาเรื่อง “การบำรุงมารดาบิดา” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้ พระสารีบุตร ได้โปรดมารดาหลายครั้งแล้ว แต่เนื่องจาก นางสาวพรหมณีเป็นมิถุนาภิภูมิจึงมีความเห็นผิดจากหลักการทางพระพุทธศาสนา จึงดำริจะโปรดมารดา เป็นครั้งสุดท้าย ด้วยมารดาสามารถบรรลุธรรมผลได้ เมื่อฟังธรรมที่ท่านแสดงพระสารีบุตรได้กราบ ทูลลา พระพุทธเจ้าเพื่อไปนิพพานที่บ้านเกิด แล้วออกเดินทางกับพระจุนทะผู้เป็นน้องกับพระที่เป็นบริวาร ๕๐๐ รูป ถึงหมู่บ้านนาละนทะ บ้านเกิดนางสาวพรหมณีผู้เป็นมารดาได้จัดให้ พระสารีบุตรพักในห้องที่เกิด และจัดเสนาสนะสำหรับเป็นที่อยู่ของภิกษุ ๕๐๐ รูป ที่เป็นบริวาร ในคืนนั้น ท้าวจตุมหาราช ทั้ง ๔ องค์ มีท้าวเวสสุวรรณ เป็นต้น มีรัศมีเปล่งปลั่งดังกองเพลิง ทำให้สว่างไสวทั้งห้องได้มาถวาย นมัสการพระสารีบุตร เมื่อทวามหาพรหมกลับไปแล้ว

นางสาวพรหมณีซึ่งกำลังนอนป่วยอยู่ จึงได้ถามพระจุนทะเถระว่า ผู้ใดที่เข้ามาหาพี่ชายของท่าน พระจุนทะเถระ จึงบอกมารดาว่า ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวจตุมหาราช ท้าวสักกเทวราชและทวามหาพรหม ได้ถวายนมัสการพระสารีบุตร นางสาวพรหมณีได้ฟังดังนั้นก็เกิดเลื่อมใสศรัทธาในพระสารีบุตรและพระพุทธเจ้า คิดว่าพระลูกชายของเรายังเป็นใหญ่กว่าท้าวจตุมหาราชท้าวสักกเทวราช และทวามหาพรหม พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นครูของพระลูกชายของเรา จะต้องมียุทธศาสตร์ดำนุภาพยิ่งใหญ่ พระสารีบุตร ได้รู้ว่าบัดนี้มารดาได้เกิดความปิติโสมนัสและศรัทธาในพระพุทธเจ้าแล้ว ถึงเวลาที่จะเทศนาทตแทนพระคุณของมารดาและโปรดมารดา ให้เป็นสัมมาภิภูมิจึงได้เทศนาสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้า เมื่อจบเทศนาแล้วนางสาวพรหมณีได้บรรลุโสดาปัตติผล

^{๑๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, หน้า ๘๐.

^{๑๑๗} พันโท สันทร ออณา, “การศึกษาเรื่องการบำรุงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๐.

พระครูสิริธรรมรักชิต (บังคม สุธรรม)^{๑๑๔} กล่าวไว้ใน การศึกษาวิถีการประยุกต์ใช้ หลักธรรมสำหรับหน้าที่ของบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้ บุตรธิดาที่ดีพึงระคับระคองจิตใจ ของมารดาบิดาพึงบำรุงเลี้ยงมารดาบิดาให้มีสมนัสอยู่เสมอ ไม่ทำให้ท่านทุกข์ใจ ลำบากใจ ตรอมใจ หรือกระทำจิตใจของมารดาบิดาให้หม่นหมอง อยู่ในโอวาทรับฟังคำบอกคำเตือนของมารดาบิดา แม่ ในการเลี้ยงทางกายด้วยวัตถุต่าง ๆ นั้น ก็ต้องมีจิตใจเจืออยู่ด้วยตลอดเวลา ในขณะที่บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ก็ต้องให้ด้วยความเคารพ ด้วยความรัก ด้วยการบูชา ดังนักปราชญ์กล่าววา หากบุตรเพียงแต่เลี้ยงดู มารดาบิดาให้อาหารอย่างเพียงพอ มีที่ให้อยู่อาศัย มีเสื้อผ้าให้สวมใส่ นำไปปรึกษายามเจ็บป่วยและมีความรัก แต่ปราศจากความรู้สึกเคารพและเชื่อฟังอย่างลึกซึ้ง ต่อมารดาบิดา ความสัมพันธ์ที่เขามี ต่อมารดาบิดาจะไม่แตกต่างจากความสัมพันธ์ที่เขามีต่อสัตว์เลี้ยงในบ้าน ดังนั้น การเคารพและเชื่อ ฟังมารดาบิดาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มารดาบิดาสบายใจ ภูมิใจ บุตรที่ประเสริฐสุดคือบุตรที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาบิดา

พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวิโร (มะพารัมย์)^{๑๑๕} ได้กล่าวไว้ใน การศึกษาเปรียบเทียบ คำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัวถึงพระคุณของมารดาบิดาที่มี ต่อบุตรธิดาเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่บุตรธิดาจะตอบแทนได้หมดกาย ๆ และอธิบายถึงเหตุผลที่ ลูกจะต้องมีความกตัญญูต่อมารดาบิดา สำนึกถึงบุญคุณของท่าน อันเป็นพื้นฐานของชีวิตวารางกาย ของเราทุกส่วน เป็นต้นว่า เส้นผมทุกๆ เส้น ผิวหนังทุกส่วนเราได้จากบิดามารดา เมื่อเป็นของที่ได้มา จากบิดามารดา จึงเท่ากับเป็นมรดกชีวิตซึ่งลูกทุกคนจะต้องปกปักษ์รักษา หรือคุ้มครองดูแลให้ดีไม่ไห เกิดอันตรายหรือบาดเจ็บเพราะการกระทำของตนเอง และความกตัญญูไม่ใช่เป็นแค่รู้คุณและตอบ แทนที่ลูกจะต้องกระทำต่อมารดาบิดาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การดูแลตัวเองให้ดี การสร้างตัว การสร้างวงศ์ตระกูลของลูกใหม่มีความมั่นคงหรือมั่งคั่ง เป็นที่ยอมรับยกย่องของคนในสังคมก็เป็นเรื่อง ของความกตัญญูด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำกลอนที่กล่าวไว้นี้ “โอ ข้าแต่บิดา ผู้ใหญ่กำเนิดฉัน โอ ข้าแต่ มารดาผู้เฝ้าคอยระคับระคอง ท่านทั้งสองต่างเฝ้าเลี้ยงดูและคอยอุ้มชูเฝ้าคอยดูแล ไม่เคยทอดทิ้ง มือทั้งสองที่คอยโอบอุ้ม หากแม่ฉันปรารถนาจะตอบแทนความเกื้อการุณยนั้นนั้นมั่งคั่งเป็นเหมือน ฟาที่กว้างใหญ่ยากแท้จะเติมเต็ม” และได้กล่าวถึงมังคลัตที่ปนี งานนิพนธ์ของพระสิริมังคลาจารย์ ไ วว่า ความกตัญญู ความรู้จักบุญคุณที่บุคคลอื่นกระทำแล้ว ไม่วามากหรือน้อย ท่านเรียกว่าเป็นมงคล

^{๑๑๔} พระครูสิริธรรมรักชิต (บังคม สุธรรม), “การศึกษาวิถีการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำหรับหน้าที่ของ บุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๒๐๙-๒๑๒.

^{๑๑๕} พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวิโร (มะพารัมย์), “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิ ขงจื้อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัว”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิท ยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๖, ๑๑-๑๒.

เพราะเป็นเหตุให้ประสบคุณวิเศษ มีประการต่าง ๆ มีความเป็นผู้อันบัณฑิตพึงสรรเสริญ เป็นต้น ความกตัญญูดังกล่าวนี้เมื่อเทียบเคียงกับมงคลข้อว่าการบำรุงมารดาบิดา ย่อมเห็นว่ามีความสัมพันธ์ ในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง ที่บุตรธิดาจะต้องแสดงความกตัญญู

พันโท สันทร ออนนาค^{๑๑๖} ได้กล่าวไว้ ในการศึกษาเรื่อง “การบำรุงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ดังนี้ พระราหุลพระราชโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะกับพระนางยโสธรา สามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งท่านเป็นสามเณร พระมารดา คือพระนางยโสธรา ซึ่งออกบวชเป็นภิกษุณีแล้วประชวรด้วยโรคลมในท้อง จนไม่สามารถลุกขึ้นนั่งได้ เกรงว่าพระมารดาจะสิ้นพระชนม และเมื่อพระราหุลไปเยี่ยมพระมารดา ได้ทราบวาพระโรคลมจะสงบได้ด้วยได้เสวยน้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวด ด้วยความห่วงใยพระมารดาจึงรับอาสาหามาถวาย แต่ก็เกิดความหนักใจ เพราะไม่รู้ว่าจะไปหาที่ไหนจึงไปหาพระสารีบุตรผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งพระสารีบุตรได้ปลอบใจให้รอพรุ่งนี้เช้า เมื่อรุ่งเช้าพระสารีบุตรได้เข้าไปพระราชวัง เพื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยให้พระราหุลไปด้วยแต่รออยู่ที่โรงฉัน และเมื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลยังมีได้ถวายพระพรถึงสาเหตุที่มาพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้ปรุงน้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวดมาให้พระราหุล เมื่อพระราหุลได้นำมะม่วงดังกล่าวไปถวายพระมารดา เมื่อพระนางได้เสวยแล้วไม่นานอาการประชวรก็หาย

พระมหาศุภวัณน ชุตินฺโต (สุขดำ)^{๑๑๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิด เรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ ฟรอยด์” ผลจากการศึกษาพบว่า การแสดงออกทางกาย วาจา และสิ่งที่สืบเนื่องมาจากจิตที่อยู่ภายใน มีความเชื่อ ความมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องมีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม นักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้ใฝ่ดี พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของบุคคล เกิดมีขึ้นเพราะสังคมและสิ่งแวดล้อมชักนำให้ไป พฤติกรรมนิยมเชื่อความมนุษย์แรกเกิดมานั้น ไม่นานหลังจากนั้นจะเป็นไปตามสภาพแวดล้อมและทิศทางของการพัฒนาพฤติกรรม ที่ถูกกำหนดโดยการวางเงื่อนไข พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมาไม่ว่าจะอยู่ในที่เปิดเผยหรือในที่ลับ ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบาทแห่งการกำหนดวิถีทางของชีวิตทั้งสิ้น ผลของพฤติกรรมจะมีการทำงานแบบลูกโซ่ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดแยกกันไม่ออก พฤติกรรมในอดีตย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมที่กำลังทำในปัจจุบันและทำในอนาคต トラบใดที่พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นพฤติกรรมที่มี

^{๑๑๖} พันโท สันทร ออนนาค, “การศึกษาเรื่อง “การบำรุงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๑.

^{๑๑๗} พระมหาศุภวัณน ชุตินฺโต (สุขดำ), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ซิกมันด์ ฟรอยด์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (ปรัชญา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘) หน้า บทคัดย่อ.

กิเลสและพฤติกรรมที่ชั่ว ยอมก่อให้เกิดชีวิตในทางที่เปิ่นทุกขสวนพฤติกรรมที่ดี ยอมสนองผลต่อชีวิตในทางที่เปิ่นความสุขใจทางใจ

พระครูศรีโสภณ (เงิน ชาติเมธิ)^{๑๑๘} ได้ศึกษาเรื่องความกตัญญูกตเวทีในฐานะคุณธรรม คำจุนสังคม จากมุมมองพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาพบว่า ความกตัญญูกตเวที เป็นการสำนึกกรูในบุญคุณหรืออุปการะคุณของผู้อื่น หรือสิ่งอื่นที่มีแก่ตนและการทำตอบแทนคุณ ด้วยการแสดงออกทางกายและทางวาจา ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยนัยนี้ คำว่า กตัญญูจัดเปิ่นมโนกรรม และคำว่า กตเวที จัดเปิ่นกายกรรมและวจีกรรม จากการศึกษาพบว่า ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนา มีดังนี้ ความกตัญญูกตเวทีเปิ่นพื้นฐานของคนดี กล่าวคือคุณธรรมนี้เปิ่นบ่อเกิดของคุณธรรมอื่น ๆ และเป็นฐานช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมให้คนกระทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คุณธรรมนี้เปิ่นเครื่องหมายบงบอกคุณสมบัติของคนเปิ่นคนดี เปิ่นคุณธรรมของสัตบุรุษ เปิ่นบุคคลหาได้ยากในโลก เพราะเหตุว่าบุคคลที่จะมีทั้งความกตัญญูกตเวทีอย่างสมบูรณ์นั้นหาได้ยาก ความกตัญญูกตเวทีก่อให้เกิดมงคลชีวิต ในด้านการได้รับยกย่องความเจริญรุ่งเรืองและความประสพสุขในโลกนี้และโลกหน้า

พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ อโนมปญโญ/กงสินธุ)^{๑๑๙} ได้กล่าวไว้ในศึกษาการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ด้วยหลักกตัญญูกตเวทีตาธรรมกล่าวได้ว่า ลักษณะของคนมีความกตัญญูกตเวที ทำให้ทราบด้วยอาการที่แสดงออกต่อผู้ที่มีพระคุณ ๒ ลักษณะดวนกัน ได้แก่

๑. ประกาศคุณทาน คือการประกาศว่าผู้มีพระคุณของเราดีอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเปิ่นมารดาบิดา จะตองกล่าวสรรเสริญยกย่องมารดาบิดาให้คนอื่นฟังว่า ทานดีกับเราอย่างไรที่คนนิยมทำกันมาก คือเขียนประวัติประกาศคุณของพ่อแม่ในหนังสืองานศพ วิธีนี้แม่จะไชได้แต่ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด วิธีประกาศคุณมารดาบิดาที่ดีที่สุด คือประกาศที่ตัวเราเอง คนเราทุกคน คือตัวแทนของมารดาบิดาตนทั้งนั้น เพราะเลือดของตนเปิ่นเลือดเนื้อเดียวกับพ่อแม่ ตลอดจนนิสัยใจคอและความประพฤติกี่ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากทาน

๒. ตอบแทนคุณทาน คือ เมื่อรู้ว่าทานมีคุณหรือมีอุปการะ ตองตอบแทน เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเปิ่นมารดาบิดา บุตรธิดาสามารถตอบแทน

^{๑๑๘} พระครูศรีโสภณ (เงิน ชาติเมธิ), “ความกตัญญูกตเวทีในฐานะคุณธรรมคำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑๙} พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ อโนมปญโญ/กงสินธุ), “ศึกษาการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ด้วยหลักกตัญญูกตเวทีตาธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

สมคิด เหลาฉลาด^{๑๒๐} ได้กล่าวไว้ในความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตกรุงเทพมหานคร กล่าวได้ว่า ความประพฤติของเราเองนี้จะเป็นตัวประกาศคุณทาน ไม่ว่าเราจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม มี ๕ ประการได้แก่

- ๑) ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ
- ๒) ช่วยทำกรงานของท่าน
- ๓) ดำรงคงศตระกูล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเพนทายาท
- ๕) เมื่อทานลวงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ทาน

พระพุทธศาสนา เห็นว่า การตอบแทนสูงสุดที่บุตรพึงกระทำต่อมารดาบิดา ได้แก่การสามารถทำให้มารดาบิดามีศรัทธา คือความเชื่ออย่างถูกต้อง มีศีล คือกาย วาจา ที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีจาคะ คือการเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีปัญญา คือความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

พระมหาบุญกอง คุณาโร^{๑๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู (กตัญญูตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษา พบว่า ความกตัญญู หมายถึงความตระหนักรู้ในคุณของบุคคล สัตว์ และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความกตัญญู เป็นมงคลอันสูงสุด บุคคลที่มีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและคิดตอบแทนคุณ ยอมรับความสุข ความเจริญ และสิริมงคลมาสู่ชีวิตตนเอง คนที่ขาดความกตัญญู ย่อมไม่มาคบหา และเป็นสาเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม หลักธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญู เช่น พรหมวิหาร และสังคหวัตถุซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรัก ความเมตตาต่อกันในสังคม สอนหลักธรรมอันเป็นปฏิปักษ์ต่อความกตัญญู เช่น อุกุศลมูล และมัจฉริยะ ซึ่งเป็นเหตุทำให้ความรัก ความเคารพ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณลดน้อยลง เกิดช่องว่างระหว่างมนุษย์ ส่งผลให้มองไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องตอบแทนพระคุณ เป็นที่มาของความลบหลู่ การตีตนเสมอ และความอกตัญญูต่อผู้มีพระคุณต่อสถาบันและต่อธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นหากบุคคลทุกฝ่าย ได้ศึกษาและรู้คุณค่าของความกตัญญูรู้ประโยชน์และรู้

^{๑๒๐} สมคิด เหลาฉลาด, “ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๑๒๑} พระมหาบุญกอง คุณาโร, “การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู (กตัญญูตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๘.

โทษที่จะได้รับ จนสามารถนำหลักการเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในสังคมย่อมจะมีสวนช่วยแก้ปัญหาสังคม อันจะส่งผลให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและมีความสุขมั่นคงสืบไป

พระมหาวัดน พรอภิวฑฒโน (บุญมาก)^{๑๒๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องกตัญญูวรรณคดีบาลีพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่แสดงออก ถึงความสำนึกในบุญคุณแล้ว ทำตอบแทนคุณต่อผู้มีอุปการะคุณ ความกตัญญูกตเวที เป็นวงศของบัณฑิต การแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ไม่จำกัดเฉพาะสำหรับคฤหัสถ์เท่านั้น แม่บรรพชิตก็ต้องยึดมั่นในความกตัญญูกตเวทีเช่นกัน จุดเด่นของผู้มีความกตัญญู ก็คือจิตใจซื่อตรง ไม่ลืมนบุญคุณคนอื่น แม้จะเพียงเล็กน้อยก็ตาม ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นอุปการคุณนั้น เทิดทูนบูชาผู้มีพระคุณ ทั้งต่อหน้าและ ถ้อยหลังจึงเป็นเหตุให้คนที่มีความกตัญญู ได้รับประโยชน์ที่สมควรแก่ความดีนี้ ทั้งในปัจจุบันชาติและในสัมปรายภพ เมื่อถึงยามคับขันเข้า มักจะแคล้วคลาดจากภัยอันตรายได้ด้วยอำนาจแห่งความกตัญญูตรงกันข้ามคนอกตัญญูที่ไม่รู้อุปการคุณของผู้มีคุณ ซึ่งเป็นคนที่ไม่เอาใจใส่ที่สุดในโลก มักจะประสบความหายนะแก่ชีวิตไม่ช้าก็เร็ว เมื่อถึงยามคับขันก็ไม่อาจรอดพ้นจากภัยอันตรายได้ เพราะความอกตัญญูเป็นเหตุ การที่ไม่รับรู้บุญคุณผู้มีคุณ นับว่าเป็นความตำหนิของจิตใจอยู่แล้ว แม้หากยังกลับเนรคุณทำร้ายผู้มีคุณอีก ก็เท่ากับเพิ่มโทษมหันต์ให้ตนเองโดยสิ้นเชิง ซ้ำยังมีวิบากทุกข์ คือทุติยภูมิในเบื้องหน้า

พระมหาวชิรพงษ์ ปณญาวชิโร (มะพารัมย์)^{๑๒๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัว”

จากการศึกษาสรุปได้ว่าแนวคำ “เสี้ยว” และ “กตัญญู” มีลักษณะสอดคล้องกันเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคม ซึ่งทุกฝ่ายต่างก็อิงอาศัยกัน อยู่ในฐานะมีบุญคุณต่อกันและจะต้องแสดงออกเป็นการตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามสมควรแก่โอกาสและสถานะ พบว่า ทั้ง “เสี้ยว” ในลัทธิขงจื้อ และ “กตัญญู” ใน พระพุทธศาสนา ได้รับการประยุกต์ใช้ในสังคมมาตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบัน คุณธรรมข้อนี้ได้กลายมาเป็น “เสาหลัก” ที่จะช่วยพยุงหรือค้ำชูสังคมให้เกิดสันติสุข เกิดความร่มเย็น ทั้งในสังคมจีนและสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบัน หลักความกตัญญูที่มาร่วมกับคนไทยเชื้อสายจีนและหลักความกตัญญูที่มาจากพระพุทธศาสนา ได้หลอมหลอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

^{๑๒๒} พระมหาวัดน พรอภิวฑฒโน (บุญมาก), “การศึกษาเรื่องกตัญญูในวรรณคดีบาลีพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า บคคย.๑.

^{๑๒๓} พระมหาวชิรพงษ์ ปณญาวชิโร (มะพารัมย์), “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัว”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๗.

พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนท)^{๑๒๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน” ได้ใหม่มุมมองเกี่ยวกับจริยธรรมในมิติต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง โดยศึกษาถึง ประเภทของจริยธรรมด้านคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลำกลอน จากการศึกษา พบว่าจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอนมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือจริยธรรมด้านจารีต เช่น จริยธรรมสำหรับชนชั้นปกครอง รวมทั้งจริยธรรมของผู้อยู่ใต้การปกครอง เป็นต้น สำหรับจริยธรรมของบุคคลนั้น จะมีปรากฏอยู่ในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ ส่วนจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาพบว่าลำกลอน จะสอนเรื่อง บุญกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ สีล ทาน อบายมุข ไตรลักษณ์และความกตัญญู กตเวทีกิในพระพุทธศาสนาเป็นหลักจริยธรรมที่ถูกนำเสนอสูงส่งในมิติต่าง ๆ แม้กระทั่งในเรื่องของบทลำกลอนก็ไม่ละเลยที่จะพูดถึงคุณธรรมข้อนี้ เนื่องด้วยตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญที่บุคคลและสังคมพึงมีคุณธรรมข้อนี้ไว้ประจำอยู่ในจิตใจ เป็นเครื่องช่วยขัดเกลาให้จิตใจมีความประณีตละเอียด สุขุมรอบคอบ เป็นเครื่องนำทางชีวิตให้ดำเนินไปด้วยการสำนึกว่าการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมนั้น มนุษย์จะต้องพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ทอดทิ้งกัน

ดวงเดือน พันธุนาวิน^{๑๒๕} ได้วิจัยเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนไทย เป็นงานวิจัยที่มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาบ่อเกิดและพัฒนาการทางจริยธรรมของเยาวชนไทยประเภทต่าง ๆ แผลงกำเนิดจริยธรรมคือสถาบันครอบครัวที่ใหญ่กำเนิด ให้การอบรมเลี้ยงดูเยาวชนที่ได้รับความรักจากการเลี้ยงดูว่ามีผลทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน เยาวชนที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักจะเชื่อฟัง พึ่งพา สุภาพ สะอาด ก้าวร้าวต่ำ ยอมตามสูง แต่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนเยาวชนที่ได้รับความรักน้อยจะชอบทะเลาะกับเพื่อน ขี้อาย หลบหลีกสังคม ก้าวร้าวต่อตนเองสูง มีลักษณะรับผิดชอบต่ำ มีวินัยในตนเองต่ำ ตัวแปรทางสังคมสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ของบุคคลเป็นต้นเหตุของการก่อตัวทางจริยธรรม และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของบุคคลที่สำคัญ รวมไปถึงฐานะทางสังคมการศึกษาอาชีพ ก็เป็นสาเหตุให้เยาวชนมีจริยธรรมและความประพฤติที่แตกต่างกันไปได้

พระมหาทวีป กตปุณฺโญ (หนูดวง)^{๑๒๖} ศึกษาวิจัยเรื่อง งานปลูกฝังจริยธรรมของปญญานันทภิกขุที่เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย การวิจัยภาคสนาม การเก็บข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามบุคคลที่มาศึกษาปฏิบัติธรรมในวัดชลประทานรังสฤษฏ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัด

^{๑๒๔} พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนท), “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๕} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **จริยธรรมของเยาวชน**, (สถาบันวิจัยพุทธศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร : ๒๕๒๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๖} พระมหาทวีป กตปุณฺโญ (หนูดวง), “ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปญญานันทภิกขุที่เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชาอักษรศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

นนทบุรี กลุ่มเป้าหมาย มี ๒ กลุ่ม คือเยาวชนที่มีอายุ ๑๒-๑๘ ปี จำนวน ๑๐๐ คน และ ผู้ที่อยู่ในมัธยมวัยที่มีอายุ ๒๕-๔๕ ปี จำนวน ๑๐๐ คน ผลการวิจัย จริยธรรมที่ปัญญานันทภิกขุนำมาปลูกฝังเรื่องความกตัญญูทวดเวที พบว่าเยาวชนมีความประทับใจอย่างยิ่งร้อยละ ๖๕.๓๘ และร้อยละ ๕๕.๖๕ เป็นผู้ที่อยู่ในมัธยมวัย เยาวชนร้อยละ ๑๙.๒๓ มีความประทับใจและอยู่ในมัธยมวัยร้อยละ ๘.๘ สวนความไม่ประทับใจในเยาวชนไม่มี

โสภา (ซูพิกุลชัย) ซปลม้น^{๑๒๗} ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมคุณธรรมและค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังมาของเยาวชนที่เสพและไม่เสพสารเสพติดในชุมชนแออัด ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดคลองเตย” โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อให้ทราบถึงจริยธรรมคุณธรรม ค่านิยมของเยาวชนในชุมชนแออัดคลองเตยที่ได้รับการปลูกฝังมา

๒. เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างด้านจริยธรรมและค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังมาระหว่างเยาวชนที่เสพสารเสพติดและเยาวชนที่ไม่เสพสารเสพติด

๓. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ออกมาวิจัยไปใช้ในการวางแผน การป้องกันสารเสพติดที่มีความประพฤติดีอยู่ในระบบการศึกษา ณ โรงเรียนชุมชนหมู่บ้านพัฒนาเขตคลองเตย กลุ่มที่สอง คือ เยาวชนที่เสพสารเสพติดและกำลังรักษาตัวอยู่ ผลการศึกษาพบว่าเยาวชนทั้งสองกลุ่มทั้งที่ไม่เสพสารและเสพสารเสพติด ต่างไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมตอบิตามารดา เยาวชนทั้งสองกลุ่มกลับมีความรู้สึกทางด้านลบตอบิตามารดา โดยทั้งสองกลุ่มยอมรับว่า “ไม่มีความรู้สึกอะไรที่ทำให้บิดามารดาหรือผู้อื่นเดือดร้อน”

พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวชิโร (มะพารัมย์)^{๑๒๘} ได้กล่าวพรรณนาถึงพระคุณของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดาว่าเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ ซึ่งมีใ้เรื่องต่อบุตรธิดาจะกระทำตอบแทน ได้หมดกาย ๆ อธิบายถึงเหตุผลที่ลูกจะต้องมีความกตัญญูต่อมารดาบิดา สำนึกถึงบุญคุณของท่านอันเป็นพื้นฐานของชีวิตทุก ๆ คนวาร่างกายของเราทุกส่วน เป็นต้นว่า เส้นผมทุก ๆ เส้น ผิวหนังทุกส่วน เราได้จากบิดามารดา เมื่อเป็นของที่ได้มาจากบิดามารดาจึงเท่ากับเป็นมรดกชีวิต ซึ่งลูกทุกคนจะต้องปกป้องรักษาหรือคุ้มครองดูแลให้ดีไม่ให้เกิดอันตรายหรือบาดเจ็บเพราะการกระทำของตนเอง และความ

^{๑๒๗} โสภา (ซูพิกุลชัย) ซปลม้น และคณะ, การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึ่งปรารถนาในสังคมในประเทศไทย, รายงานการวิจัย สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔, หน้า ๔๙.

^{๑๒๘} พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวชิโร(มะพารัมย์), “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อบุตรธิดา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๑๑.

กตัญญูไม่ใช่เป็นแค่คุณและตอบแทนที่ลูกจะต้องกระทำต่อมารดาบิดาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การดูแลตัวเองให้ดีก็ถือว่าเป็นความกตัญญูต่อท่านเช่นกัน

พระมหากวีชโย ธีรปณฺโณ^{๑๒๙} กล่าวว่า ความกตัญญูที่บุตรธิดาพึงมีต่อบิดามารดานั้น ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานแห่งความดี คือรากฐานของมนุษย์ ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า ยามพอแม่มีชีวิตอยู่ รู้จักปรนนิบัติรับใช้ท่านอย่างจริงใจ ยามพอแม่จากไปยังระลึกอาลัยอยู่เสมอ บุตรธิดาที่มีความกตัญญูจะต้องแสดงออกทั้งทางกาย วาจาและใจ การกระทำของมนุษย์ไม่มีอะไรยิ่งใหญ่กว่าการกตัญญูต่อบิดามารดา เพราะความกตัญญูเป็นกฎแห่งสวรรค์ เป็นความเที่ยงธรรมของโลกและเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกัน

พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาติเมธี)^{๑๓๐} กล่าวถึง ความกตัญญูทเวทีในฐานะคุณธรรม คำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ การแสดงความกตัญญูทเวทีที่ลูกกระทำต่อมารดาบิดา ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สรุปได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. การแสดงความกตัญญูทเวทีด้วยการปรนนิบัติเลี้ยงดูด้วยปัจจัยสี่
๒. การแสดงความกตัญญูทเวทีด้วยการยอมสละชีวิตตนเองเพื่อปกป้องชีวิตมารดาบิดา
๓. การแสดงความกตัญญูทเวทีด้วยการให้ตั้งมั่นในธรรม

พุนทรัพย์ ขุนชิต^{๑๓๑} ได้กล่าวไว้ใน ศึกษาหลักจริยธรรมด้านความกตัญญูทเวทีของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ดังคำกลอนของท่านพุทธทาสภิกขุ ดังนี้

“อันลูกดี มีองค์หา ทานวาไฉ

เอาใจใส บำรุงเลี้ยง พอแมตน

ฟังชวนชวย ชวยทำงาน ทุกแห่งหน

รับสรางตนเป็นคนดี ในสกุล

ชวยรักษา สมบัติทาน ที่ให้ไฉ

^{๑๒๙} พระมหากวีชโย ธีรปณฺโณ, “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๑๓๐} พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาติเมธี), “ความกตัญญูทเวทีในฐานะคุณธรรมคำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐.

^{๑๓๑} พุนทรัพย์ ขุนชิต, ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูทเวทีของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗.

สงผลบุญ ไปให้ เมื่อทานบุญ
 สมบัติหา คือหน้าที่ลูกเพิ่มพูน
 ไม่เสื่อมสูญ หมั่นทำไว ไตเจริญ

พันโท สันทร ออณาค^{๑๓๒} ได้กล่าวถึงการบำรุงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ว่า หลักธรรมพฤติกรรมด้านความกตัญญูทศเวทิต่อมารดาบิดาของนักเรียนนั้นเป็นปัญหาที่ต้องใส่ใจมาก เด็กสมัยนี้ไม่เหมือนกับเด็กสมัยก่อน เพราะสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันสังคมสมัยก่อนเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ปัจจุบันกลายเป็นสังคมแข่งขัน ซึ่งดีซึ่งคนผู้ปกครองไม่มีเวลาให้ลูก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้ปกครองกับเด็กนักเรียน ปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น มารดาบิดาทั่วไปที่ขาดการศึกษา ธรรมชาติไม่มีความรู้ในการสั่งสอนอบรมลูก มักตามใจลูกของตนมากเกินไปจึงเป็นเหตุให้เด็กเสียคนได้ง่าย ความรักของมารดาบิดาที่มีต่อลูกนั้นมีมาก แต่ถ้ามากในทางที่เสียก็จะเกิดผลเสีย จึงควรที่จะรักลูกตามลำดับก่อนหลัง พยายามฝึกฝนสอนลูกให้รู้จักคิดเป็น ให้รู้จักใช้ชีวิตเป็นและรู้จักเป็นคนมีความกตัญญูทศเวทิต่ พฤติกรรมด้านความกตัญญูทศเวทิต่ที่จะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดาในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทานเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงทานตอบ ช่วยทำกิจการงานของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูล ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว การที่บุตรบำรุงมารดาบิดานั้น จะได้รับประโยชน์ปัจจุบันดังต่อไปนี้ คือ

๑. เป็นผู้มั่งมีทรัพย์มีฐานะไม่ขัดสน
๒. มีจิตใจเราแรงจิตใจแจ่มใส
๓. ไม่ถูกขมามไม่ถูกทำร้าย
๔. ประสบแต่ความสุขความดีและสิ่งดีงาม
๕. ไม่ถูกตีเตียนได้รับการยกย่องสรรเสริญจากนักปราชญ์
๖. เทวดาคุมครองรักษา
๗. พนจากอันตรายและภัยพิบัติทั้งปวง
๘. ไตลาภโดยง่าย
๙. ได้รับการยกย่องจากผู้เหนือศักดิ์กว่า
๑๐. สร้างอนุสาวรีย์เป็นที่สักการบูชาของประชาชนทั่วไป๑๑. ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากพระพุทธเจ้า

^{๑๓๒} พันโท สันทร ออณาค, “การศึกษาเรื่องการบำรุงมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๙-๙๑.

สรุปได้ว่า พฤติกรรมตามความกตัญญูทเวทิตอมารดาบิดาได้ดังนี้ กล่าวคือผู้ที่รู้สำนึกในบุญคุณและตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาบุพการี พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณช่วยเหลืออุปการะ ยกย่องบำรุงรักษาดูแลพยาบาลเลี้ยงดูทานใหม่มีความสุข ดังเช่น ในชาดกเรื่อง พระพุทธเจ้า พระราहुล สุวรรณสาม พระสารีบุตรเถระ และพระภิกษุเลี้ยงมารดาบิดา ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่างที่ควรยกย่องตามความกตัญญูทเวทิต การรุดูหนาน บุคคลผู้มีความกตัญญูทเวทิต มีกตเวทิตาธรรมถือว่าเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นสัตตบุรุษเป็นคนดี เป็นพฤติกรรมที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ บุตรธิดา ที่พึงปฏิบัติต่อมารดาบิดาผู้มีพระคุณยิ่ง ผลของการมีความกตัญญูทเวทิตาธรรมของนักเรียนซึ่งเป็นบุตรธิดานั้น มีผลดีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ทั้งในปัจจุบันชาติและในชาติหน้า ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงกตัญญูทเวทิตาธรรมต่อมารดาบิดาแล้ว ย่อมประจักษ์ต่อคนอื่นและเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนทั่วไปและสังคม คนมีความกตัญญูทเวทิตเป็นคนดี คนดีต้องมีความกตัญญู

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรต้น ปัจจัยส่วนบุคคล	ตัวแปรตาม พฤติกรรมตามความกตัญญูทเวทิตของนักเรียน
๑. สถานะในครอบครัว	๑. ความเชื่อเรื่องกตัญญูทเวทิตในพระพุทธศาสนา
๒. อายุ	๒. การปฏิบัติตนตามความกตัญญูทเวทิตต่อมารดาบิดา
๓. การอยู่อาศัยในครอบครัว	- ทานเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงทานตอบ
๔. อาชีพของผู้ปกครอง	- ช่วยทำการงานของทาน
๕. ศาสนาที่นักเรียนนับถือ	- ดำรงวงศ์ตระกูล
	- ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก
	- ทำบุญอุทิศให้ทานเมื่อทานล่วงลับไปแล้ว

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่อง การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ๒๑๕ คน เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนแม่อนวิทาลัยเพราะโรงเรียนแม่อนวิทาลัยอยู่ในเขตชนบทและเป็นแหล่งรวมของชาติพันธุ์เพราะฉะนั้นอาจมีความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูที่แตกต่างกัน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาที่นี้ โดยเอามัธยมศึกษาตอนต้น เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อในการที่เขาจะเติบโตหรือมีคุณธรรมในด้านอื่น ๆ สืบต่อไป โดยที่ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมจากประชากรทั้งหมด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๕ ตอน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานะในครอบครัว
๒. อายุ
๓. การอาศัยอยู่ในครอบครัวปัจจุบัน
๔. อาชีพของผู้ปกครอง
๕. ศาสนาที่นักเรียนนับถือ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทวดเวทีในพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน

ตอนที่ ๔ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

- ปัญหาและอุปสรรค
- องค์กรความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ตอนที่ ๕ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ด้าน ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน และการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดา แบบสอบถามทั้งหมดมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Retting Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

๓.๓.๑ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. หาคความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๕ ทุกข้อ

สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

- ๑) รศ.สนิท สัตโยภาส
- ๒) รศ.อุเทน ปัญโญ
- ๓) ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

๒. หาคความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไข

แล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่น

๓. นำแบบสอบถามที่ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์ เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังการเตรียมเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การเตรียมการก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ขอนหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ทำการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คืออนุเคราะห์ อนุญาตให้ทำการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนมัธยมตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย จำนวน ๒๑๕ คน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยขอความร่วมมือและขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล

๒) นัดหมายวัน เวลาในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืน ตามวันเวลาที่นัดหมาย

๓.๔.๒ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) เข้าพบกลุ่มตัวอย่างเพื่อแนะนำตนเอง และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและขอความร่วมมือพร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดในการตอบแบบสอบถาม รอร์รับแบบสอบถามด้วยตนเอง

๒) แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง รวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างให้ได้ครบตามจำนวนพร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกฉบับการดำเนินการภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างให้ครบถ้วนทุกคนและผู้วิจัยจะดำเนินการ ดังนี้

๓.๔.๓ นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง พร้อมทั้งจัดทำลงรหัส (Coding) และตรวจสอบการลงรหัสด้วยผู้วิจัยเองโดยเรียงลำดับตั้งแต่ ๐๑-๒๐๐

๓.๔.๔ นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มประชากร โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูปทางสถิติด้านสังคมศาสตร์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวทึในพระพุทธศาสนา การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) พฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียน วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และในกรณีที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Scheffe')

๔) ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียน ที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการเขียนความเรียงเป็นรายด้าน

๕) เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย การแปลความหมาย

๔.๕๐ - ๕.๐๐ การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๐ - ๔.๔๙ การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก

๒.๕๐ - ๓.๔๙ การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๐ - ๒.๔๙ การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทเวทึต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ - ๑.๔๙ การแสดงออกเชิงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทวดเวทิตอมารดาบิดา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่
อยู่ในระดับน้อยที่สุด^๑

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. ค่าร้อยละ
๒. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๓. การทดสอบค่าเอฟ (F-test)

^๑ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๑๕ คน แต่ที่ได้มาเพียง ๒๐๐ คน จึงนำมาวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เพน ๕ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่ แลวนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ ๒ ระดับความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๓ ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๔ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่

- ปัญหาและอุปสรรค
- องค์กรความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ตอนที่ ๕ วิเคราะห์ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอูน จังหวัดเชียงใหม่

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

F	หมายถึง	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมากกว่า ๒ ตัวแปร (F - distribution)
p-value	หมายถึง	ค่าความน่าจะเป็น (Probability)
df	หมายถึง	ระดับขั้นแห่งความอิสระ (Degree of Freedom)
SS	หมายถึง	ค่าผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบนแต่ละตัว ยกกำลังสอง
MS	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวน ยกกำลังสอง (Mean Squares)
*	หมายถึง	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพโดยทั่วไปของนักเรียนจำแนกตามระดับทางด้าน สถานะในครอบครัว อายุ การอยู่อาศัยในครอบครัวในปัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของนักเรียนตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับสถานะในครอบครัว

สถานะในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
บุตรคนที่ ๑	๙๓	๔๖.๕
บุตรคนที่ ๒	๗๕	๓๗.๕
บุตรคนที่ ๓	๒๔	๑๒.๐
อื่น ๆ	๘	๔.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ส่วนมากเด็กนักเรียนจะเป็นบุตรคนโตของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕ รองลงเป็นบุตรคนที่ ๒ จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕ บุตรคนที่ ๓ จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ และอื่น ๆ อีก จำนวน ๘ คน (ลูกคนที่ ๔,๕, ลูกคนที่ ๕,๓) คิดเป็นร้อยละ ๔.๐

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๒-๑๓ ปี	๙๖	๔๘.๐
๑๔-๑๕ ปี	๗๐	๓๕.๐
๑๕ ปีขึ้นไป	๓๔	๑๗.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ด้านอายุของนักเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๒-๑๓ ปี จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐ รองลงมาคืออายุ ๑๔-๑๕ ปี จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐ และมีอายุ ๑๕ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐

ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกการอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบัน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อยู่กับมารดาบิดา	๘๐	๔๐
อยู่กับมารดา	๗๕	๓๗.๕
อยู่กับบิดา	๓๕	๑๗.๕
อื่น ๆ	๑๐	๕.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า เด็กนักเรียนที่อยู่อาศัยกับมารดาบิดา จำนวน ๘๐ คน ของผู้ตอบแบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมาคืออยู่กับมารดา จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕ อยู่กับบิดา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ และอื่น ๆ จำนวน ๑๐ คน (ญาติพี่น้อง ๓, ยา ๒, ปา ๓, ตากับยาย ๒) คิดเป็นร้อยละ ๕.๐

ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ	๑๕	๗.๕
รัฐวิสาหกิจ	๔	๒.๐
พนักงานบริษัท	๑๐	๕.๐
ค้าขาย	๓๓	๑๖.๕
เกษตรกร	๒๔	๑๒.๐
รับจ้าง	๑๐๑	๕๐.๕
อื่น ๆ	๑๓	๖.๕
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า อาชีพของผู้ปกครองนักเรียนส่วนมากจะประกอบอาชีพรับจ้าง ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕ รองลงมาคือประกอบอาชีพ

ค้าขาย จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ อาชีพเกษตรกร จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ รับราชการ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ อื่น ๆ ๑๓ คน (ลูกจ้าง ๗, แม่บ้าน ๓, ตัดเย็บเสื้อผ้า ๓) คิดเป็นร้อยละ ๖.๕ อาชีพพนักงานบริษัท จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และทำงาน รัฐวิสาหกิจจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐

ตารางที่ ๔.๕

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามศาสนาที่นักเรียนนับถือ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ศาสนาพุทธ	๑๘๗	๙๓.๕
ศาสนาคริสต์	๙	๔.๕
ศาสนาอิสลาม	๑	๐.๕
อื่น ๆ	๓	๑.๕
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ รองลงมาคือศาสนาคริสต์ จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๕ อื่น ๆ ไม่นับถือศาสนาใดเลย จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ และนับถือศาสนาอิสลาม จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๕

ตอนที่ ๒ ระดับความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูตเวที ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูตเวทีในพระพุทธศาสนาของนักเรียนในแต่ละด้านของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๖

ระดับความเชื่อเรื่องความกตัญญูตเวทีในพระพุทธศาสนาของนักเรียน จำแนกรายขอ

ลำดับ	ความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูตเวที	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	ความกตัญญูตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี	๔.๒๙	๐.๘๓	มาก
๒	ความกตัญญูตเวทีแสดงได้กับบุคคลทุกคนที่มีพระคุณต่อเรา	๔.๗๓	๔.๒๑	มากที่สุด
๓	ความกตัญญูตเวทีเป็นจิตสำนึกต้องแสดงออกด้วยใจบริสุทธิ์	๔.๓๗	๐.๘๑	มาก

๔	การดูแลเลี้ยงดูแลมารดาบิดาตอบแทนเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดา	๔.๔๑	๐.๘๕	มาก
๕	การเห็นคุณค่าในคุณค่าในตัวเองเป็นความกตัญญูอย่างหนึ่ง	๔.๑๖	๐.๘๙	มาก
๖	ถ้าไม่กตัญญูต่อมารดาบิดาด้วยความเคารพก็ถือว่ากระทำนั้นไร้ความหมาย	๓.๘๕	๑.๑๕	มาก
๗	หากไม่ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาด้วยความเคารพก็ถือว่ากระทำนั้นไร้ความหมาย	๔.๔๑	๓.๗๒	มาก
๘	มารดาบิดาเสมือนเป็นพรหมเป็นอาจารย์และเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา	๔.๕๖	๒.๙๓	มากที่สุด
๙	การบรรพชาอุปสมบทเป็นการตอบแทนคุณมารดาบิดาได้	๔.๑๕	๐.๘๖	มาก
๑๐	ความกตัญญูทเวทิต่อเวทิต่อมารดาบิดาทำได้ทั้งขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่และเสียชีวิต	๔.๓๐	๐.๘๗	มาก
๑๑	รู้สึกสุขใจเมื่อได้ทำความดีตอบแทนบุญคุณผู้ที่มีพระคุณต่อเรา	๔.๔๒	๐.๘๔	มาก
๑๒	ผู้ที่มีความกตัญญูต่อมารดาเมื่อมารดาเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วยอมได้ขึ้นสวรรค์ส่วนผู้ที่อกตัญญูยอมตกนรก	๔.๑๙	๐.๙๐	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		๔.๓๒	๑.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดาในพระพุทธศาสนานั้น พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มี ๒ รายการได้แก่ (๑) ด้านความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดาที่แสดงได้กับบุคคลทุกคนที่มีพระคุณต่อเรา ค่าเฉลี่ย ๔.๗๓ (๒) มารดาบิดาเสมือนเป็นพรหมเป็นอาจารย์และเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา ค่าเฉลี่ย ๔.๕๖ รองลงมาอยู่ในระดับมากเท่ากัน มี ๑๐ รายการได้แก่ (๑) รู้สึกสุขใจเมื่อได้ทำความดีตอบแทนบุญคุณผู้ที่มีพระคุณต่อเรา ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒ (๒) ด้านการดูแลเลี้ยงดูแลมารดาบิดาตอบแทนเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดา ค่าเฉลี่ย ๔.๔๑ (๓) หากไม่ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาด้วยความเคารพก็ถือว่ากระทำนั้นไร้ความหมาย ค่าเฉลี่ย ๔.๔๑ (๔) ความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดาที่เป็นจิตสำนึกต้องแสดงออกด้วยใจบริสุทธิ์ ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ (๕) ความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดาทำได้ทั้งขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่และเสียชีวิต ค่าเฉลี่ย ๔.๓๐ (๖) ความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดาเป็นเครื่องหมายของคนดี ค่าเฉลี่ย ๔.๒๙ (๗) ผู้ที่มีความกตัญญูต่อมารดาเมื่อมารดาเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วยอมได้ขึ้นสวรรค์ส่วนผู้ที่อกตัญญูยอมตกนรก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ (๘) การเห็นคุณค่าในคุณค่าในตัวเองเป็นความกตัญญูอย่างหนึ่ง ค่าเฉลี่ย

๔.๑๖ (๙) การบรรพชาอุปสมบทเป็นการตอบแทนคุณมารดาบิดาได้ ค่าเฉลี่ยรวม ๔.๑๕ (๑๐) ถ้าไม่กตัญญูต่อมารดาบิดาด้วยความเคารพก็ถือว่ากรกระทำนั้นไร้ความหมาย ๓.๘๕ เมื่อรวมทุกด้านแล้วคิดเป็นค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด ๔.๓๒ อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ ๓ ระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน รายละเอียดดั่งแสดงในตารางที่ ๔.๗-๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๗

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ จำแนกรายข้อ

ลำดับ	ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	เตรียมอาหารใหม่มารดาบิดารับประทาน	๓.๘๓	๑.๐๘	มาก
๒	เตรียมน้ำดื่มใหม่มารดาบิดาดื่ม	๔.๒๓	๓.๐๗	มาก
๓	ดูแลทำความสะอาดห้องนอนของมารดาบิดา	๓.๗๕	๑.๐๑	มาก
๔	ซักเสื้อผ้าใหม่มารดาบิดา	๓.๗๘	๑.๑๐	มาก
๕	จัดอาหารให้เมื่อท่านเจ็บป่วย	๔.๐๓	๑.๐๖	มาก
๖	จัดยาตามแพทย์สั่งให้เมื่อท่านเจ็บป่วย	๔.๐๖	๑.๐๔	มาก
๗	ซื้ออาหารหรือผลไม้ที่ท่านชอบมาฝาก	๓.๘๕	๑.๐๖	มาก
๘	อาบน้ำถูตัวให้ท่าน	๓.๓๑	๒.๔๘	ปานกลาง
๙	ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้ท่าน	๓.๑๙	๑.๒๙	ปานกลาง
๑๐	ปีบวดให้ท่านเมื่อท่านปวดเมื่อย	๔.๐๗	๑.๐๙	มาก
โดยรวม		๓.๘๑	๐.๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม ๓.๘๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก ได้แก่ เตรียมน้ำดื่มใหม่มารดาบิดาดื่ม ค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ ปีบวดให้ท่านเมื่อท่านปวดเมื่อย ค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ จัดยาตามแพทย์สั่งให้เมื่อท่านเจ็บป่วย

ค่าเฉลี่ย ๔.๐๖ จัดอาหารให้เมื่อทานเจ็บป่วย ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ ซื้ออาหารหรือผลไม้ที่ท่านชอบมาฝาก
 ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ เตรียมอาหารให้มารดาบิดารับประทาน ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓ ซักเสื้อผ้าให้มารดาบิดา
 ค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ ดูแลทำความสะอาดห้องนอนของมารดาบิดา ค่าเฉลี่ย ๓.๗๕ อาบน้ำถูตัวให้ท่าน
 ค่าเฉลี่ย ๓.๓๑ และตัดเล็บมือเล็บเท้าให้ท่าน ค่าเฉลี่ย ๓.๑๙

ตารางที่ ๔.๘

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อ
 มารดาบิดาของนักเรียน ด้านช่วยทำการงานของท่าน จำแนกรายข้อ

ลำดับ	ด้านช่วยทำการงานของท่าน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความ คิดเห็น
๑	ช่วยหุงข้าวทำกับข้าวรับประทาน	๓.๙๗	๑.๑๓	มาก
๒	ช่วยกวาดบ้านถูบ้าน	๔.๑๔	๐.๙๙	มาก
๓	ช่วยล้างถ้วยล้างจาน	๔.๒๕	๐.๙๐	มาก
๔	ช่วยกรอกน้ำใส่ขวดแช่ตู้เย็นให้ท่านดื่ม	๔.๑๓	๐.๙๙	มาก
๕	เก็บสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านอย่างระมัดระวัง	๔.๐๒	๑.๐๐	มาก
๖	ช่วยรดน้ำต้นไม้ให้	๓.๘๖	๑.๑๕	มาก
๗	ช่วยล้างชั้ตห้องน้ำให้	๓.๗๙	๑.๑๕	มาก
๘	ช่วยทำธุระภายนอกบ้านแทน	๓.๕๙	๑.๓๑	มาก
๙	ช่วยไปซื้อของนอกบ้านให้	๔.๒๕	๓.๐๓	มาก
๑๐	ช่วยทำงานโดยไม่ต้องเรียกใช้	๓.๗๔	๑.๑๙	มาก
โดยรวม		๓.๗๔	๐.๙๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญู
 ทเวที่ต่อมารดาบิดา ด้านช่วยทำการงานของท่าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม ๓.๗๔ เมื่อ
 พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ ได้แก่ ช่วยล้างถ้วยล้างจาน และช่วยไปซื้อซื้อ
 ของนอกบ้านให้ ค่าเฉลี่ยเท่ากัน ๔.๒๕ ช่วยกวาดบ้านถูบ้าน ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ ช่วยกรอกน้ำใส่ขวดแช่
 ตู้เย็นให้มารดาบิดาดื่ม ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ เก็บสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านอย่างระมัดระวัง ค่าเฉลี่ย
 ๔.๐๒ ช่วยหุงข้าวทำกับข้าวรับประทาน ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ ช่วยรดน้ำต้นไม้ให้ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ ช่วยล้าง

ขีด hongน้ำให้ ค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ ช่วยทำงานโดยไม่ต้องเรียกใช้ ค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ และช่วยทำธุระภายนอก
บ้านแทน ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙

ตารางที่ ๔.๙

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญู
กตเวทิต่อมารดาบิดาของนักเรียน ด้านดำรงวงศ์ตระกูล จำแนกรายข้อ

ลำดับ	ด้านดำรงวงศ์ตระกูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความ คิดเห็น
๑	ไหว้มารดาบิดาก่อนออกจากบ้าน	๔.๓๓	๐.๙๙	มาก
๒	ไหว้มารดาบิดาเมื่อกลับเข้าบ้าน	๔.๒๕	๐.๙๖	มาก
๓	เป็นคนมีนิสัยมัธยัสถ์	๔.๑๒	๓.๐๓	มาก
๔	ขยันตั้งใจเรียนหนังสือ	๔.๐๐	๐.๘๗	มาก
๕	พูดให้กำลังใจเมื่อทานเหนื่อยหรือท้อแท้	๔.๑๗	๒.๒๒	มาก
๖	กล่าวชื่นชมยกย่องมารดาบิดาให้คนอื่นฟัง	๓.๘๙	๐.๙๔	มาก
๗	กล่าวคำขอบคุณที่ท่านให้ความช่วยเหลือ	๔.๑๓	๐.๙๙	มาก
๘	ไม่เคยกระทำไหมมารดาบิดาเสียใจ	๓.๐๑	๑.๒๕	ปานกลาง
๙	นักเรียนไม่หนีโรงเรียน (โดดเรียน)	๒.๒๙	๑.๔๕	น้อย
๑๐	นักเรียนไม่เคยหนีออกจากบ้าน	๒.๒๘	๑.๕๐	น้อย
โดยรวม		๔.๒๕	๐.๙๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญู
กตเวทิต่อมารดาบิดา ด้านดำรงวงศ์ตระกูล โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม ๔.๒๕ เมื่อ
พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ไหว้มารดาบิดาก่อนออก
จากบ้าน ค่าเฉลี่ย ๔.๓๓ ไหว้มารดาบิดาเมื่อกลับเข้าบ้าน ค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ พูดให้กำลังใจเมื่อทาน

เหนื่อยหรือท้อแท้ ค่าเฉลี่ย ๔.๑๗ กล่าวคำขอบคุณที่ท่านให้ความช่วยเหลือ ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ เป็นคนมี
 นิสัยมีธยัสถ์ ค่าเฉลี่ย ๔.๑๒ ขยันตั้งใจเรียนหนังสือ ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ กล่าวชื่นชมยกย่องมารดาบิดาให้
 คนอื่นฟัง ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ ระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่เคยกระทำใ้มารดาบิดาเสียใจ ๓.๐๑ ระดับน้อย
 ได้แก่ นักเรียนไม่หนีโรงเรียน(โดดเรียน) ค่าเฉลี่ย ๒.๒๙ และนักเรียนไม่เคยหนีออกจากบ้าน ค่าเฉลี่ย
 ๒.๒๘

ตารางที่ ๔.๑๐

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูกตเวทีต่อ
 มารดาบิดาของนักเรียน ด้านประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก จำแนกรายข้อ

ลำดับ	ด้านประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความ คิดเห็น
๑	พูดคุยกับท่านด้วยกิจกรรมารยาทสุภาพเรียบร้อย	๓.๘๙	๑.๐๑	มาก
๒	ให้ของขวัญแก่ท่านในโอกาสพิเศษ	๓.๙๒	๑.๐๗	มาก
๓	ซื้อหนังสือธรรมะให้ท่านอ่าน	๓.๑๗	๑.๒๗	ปานกลาง
๔	ซื้อเทพธรรมะให้ท่านฟัง	๒.๙๒	๑.๒๙	ปานกลาง
๕	รักษาทรัพย์มรดกของมารดาบิดา	๒.๗๑	๑.๔๐	ปานกลาง
๖	ไม่แสดงความโกรธเมื่อถูกมารดาบิดาตำหนิ	๓.๔๑	๑.๒๒	ปานกลาง
๗	โต้เถียงมารดาบิดาเมื่อได้รับการอบรมสั่งสอน	๒.๘๓	๑.๓๕	ปานกลาง
๘	ดื่มสุราในงานเลี้ยงสังสรรค์	๒.๐๔	๑.๔๑	น้อย
๙	สูบบุหรี่เมื่อถูกเพื่อนชวน	๑.๙๑	๑.๓๘	น้อย
๑๐	เล่นการพนัน	๒.๑๓	๑.๙๙	น้อย
โดยรวม		๓.๓๓	๐.๙๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญู
 กตเวทีต่อมารดาบิดา ด้านประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก โดยรวม อยู่ในระดับ

ปานกลาง ค่าเฉลี่ยรวม ๓.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ให้ของขวัญแก่ท่านในโอกาสพิเศษ ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ พุดคุยกับท่านด้วยกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ ระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่แสดงความโกรธเมื่อถูกมารดาบิดาตำหนิ ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑ ซื้อหนังสือธรรมะให้ท่านอ่าน ค่าเฉลี่ย ๓.๑๗ ซื้อเทพธรรมะให้ท่านฟัง ค่าเฉลี่ย ๒.๙๒ โตเถียงมารดาบิดาเมื่อได้รับการอบรมสั่งสอน ค่าเฉลี่ย ๒.๘๓ รักษาทรัพย์สินมรดกของมารดาบิดา ค่าเฉลี่ย ๒.๗๑ และระดับน้อย ได้แก่ เล่นการพนัน ค่าเฉลี่ย ๒.๑๓ ดื่มสุราในงานเลี้ยงสังสรรค์ ค่าเฉลี่ย ๒.๐๔ สูบบุหรี่เมื่อถูกเพื่อนชวน ค่าเฉลี่ย ๑.๙๑

ตารางที่ ๔.๑๑

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียน ด้านทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ จำแนกรายข้อ

ลำดับ	ด้านทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนอุทิศให้มารดาบิดา	๔.๑๐	๑.๑๔	มาก
๒	นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน	๓.๘๑	๑.๐๗	มาก
๓	ไปฟังเทศน์ที่วัดในวันพระ	๓.๖๔	๑.๑๑	มาก
๔	ถวายสังฆทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดาบิดาและบรรพบุรุษ	๔.๕๖	๒.๙๓	มากที่สุด
๕	ไปทำบุญทอดกฐินหรือผาปา	๓.๗๓	๑.๑๑	มาก
๖	ทำบุญปล่อยนกปล่อยปลาในวันเกิดอุทิศให้มารดาบิดา	๓.๙๔	๓.๗๕	มาก
๗	รวมทำบุญตักบาตรในเทศกาลสำคัญ	๓.๙๒	๑.๐๗	มาก
๘	ทำบุญครบรอบวันเสียชีวิต	๓.๘๕	๑.๑๕	มาก
๙	บริจาคเงินซื้อโลงศพ	๓.๔๖	๑.๒๖	ปานกลาง
๑๐	ทำบุญอุทิศส่วนกุศลวันสำคัญต่าง ๆ	๓.๘๐	๑.๑๙	มาก
โดยรวม		๓.๖๑	๐.๙๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญู กตเวทิต่อมารดาบิดา ด้านทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ถวายสังฆทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดาบิดาและบรรพบุรุษ ค่าเฉลี่ย ๔.๕๖ ระดับมาก ได้แก่ สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนอุทิศให้มารดาบิดา ค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ ทำบุญปล่อยนกปล่อยปลาในวันเกิดอุทิศให้มารดาบิดา ค่าเฉลี่ย ๓.๙๔ รวมทำบุญตักบาตรในเทศกาลสำคัญ ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ ทำบุญครบรอบวันเสียชีวิต ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ค่าเฉลี่ย ๓.๘๑ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลวันสำคัญต่าง ๆ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ ไปทำบุญทอดกฐินหรือผ้าป่า ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ ไปฟังเทศน์ที่วัดในวันพระค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ และระดับปานกลาง ได้แก่ บริจาคเงินซื้อโลงศพ ๓.๔๖

ตอนที่ ๔ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียน

แม่อนวิทย์าลัย อำเภอมะเอน จังหวัดเชียงใหม่

สมมติฐาน สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทย์าลัย อำเภอมะเอน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ต่างกัน มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทิต่างกัน

๑. สถานะในครอบครัว

ตารางที่ ๔.๑๒

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทิต่างกันตามสถานะในครอบครัว

พฤติกรรมด้านความกตัญญู กตเวทิต่อมารดาบิดา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ความเชื่อเรื่องความกตัญญู กตเวทิต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๕๔	๐.๑๘	๑.๔๐๓	๐.๒๔๒
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๓๑.๓๕	๐.๑๓		
	รวม	๒๐๐	๓๑.๘๘			
๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูกตเวทิต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๒๒	๐.๔๑	๑.๖๗๑	๐.๑๗๔
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๕๙.๗๓	๐.๒๔		
	รวม	๒๐๐	๖๐.๙๕			
๒.๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๔.๔๑	๑.๔๗	๒.๙๔๖*	๐.๐๓๔
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๑๒๒.๘๙	๐.๕๐		
	รวม	๒๐๐	๑๒๗.๓๐			
๒.๒ ช่วยทำการงานของ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๖๕	๐.๕๕	๑.๒๓๔	๐.๒๙๘

ท่าน	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๑๐๙.๓๔	๐.๔๔		
	รวม	๒๐๐	๑๑๐.๙๙			
๒.๓ ดำรงวงศ์ตระกูล	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๓๗	๐.๑๒	๐.๖๒๓	๐.๖๐๑
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๘.๙๐	๐.๒๐		
	รวม	๒๐๐	๔๙.๒๗			
๒.๔ ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๘๕	๐.๒๘	๑.๕๑๘	๐.๒๑๐
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๕.๖๙	๐.๑๙		
	รวม	๒๐๐	๔๖.๕๓			
๒.๕ ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๖๓	๐.๕๔	๐.๖๐๖	๐.๖๑๒
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๒๒๐.๒๖	๐.๙๐		
	รวม	๒๐๐	๒๒๑.๘๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๐๖	๐.๓๕	๑.๙๗๖	๐.๑๑๘
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๓.๗๘	๐.๑๘		
	รวม	๒๐๐	๔๔.๘๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวที จำแนกตามสถานะในครอบครัว โดยใช้การทดสอบทางสถิติ F-test เพื่อการทดสอบสมมติฐาน เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีสถานะในครอบครัวต่างกัน มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวทีแตกต่างกัน ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดา ในด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อหาความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD's Method ต่อไป ดังตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวที ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ จำแนกตามสถานะในครอบครัว

สถานะในครอบครัว	X	บุตรคนที่ ๑	บุตรคนที่ ๒	บุตรคนที่ ๓	อื่น ๆ
		๓.๓๓	๓.๑๓	๓.๔๙	๒.๙๔
			๐.๑๙	๐.๑๗	๐.๐๘
บุตรคนที่ ๑	๓.๓๓	-	(๐.๐๕๓)	(๐.๒๒๗)	(๐.๑๖๔)
				๐.๓๖*	๐.๑๙

บุตรคนที่ ๒	๓.๑๓		-	(๐.๐๑๓)	(๐.๔๙๓)
					๐.๕๕
บุตรคนที่ ๓	๓.๔๙			-	(๐.๐๖๒)
อื่น ๆ	๒.๙๔				-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ จำแนกตามสถานะในครอบครัว เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีสถานะในครอบครัวโดยเป็นบุตรคนที่ ๓ มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ มากกว่า นักเรียนที่มีสถานะในครอบครัวโดยเป็นบุตรคนที่ ๒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒. อายุ

ตารางที่ ๔.๑๔

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที จำแนกตามอายุ

พฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทีของนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวทีในพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๒๓	๐.๑๑	๐.๘๙๑	๐.๔๑๑
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘	๓๑.๖๕	๐.๑๓		
	รวม	๒๐๐	๓๑.๘๘			
๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๑๐	๐.๕๕	๒.๒๖๕	๐.๑๐๖
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘	๕๙.๘๕	๐.๒๙		
	รวม	๒๐๐	๖๐.๙๕			
๒.๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๔.๔๑	๑.๔๗	๒.๙๔๖*	๐.๐๓๔
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘	๑๒๒.๘๙	๐.๕๐		
	รวม	๒๐๐	๑๒๗.๓๐			
๒.๒ ช่วยทำกรางานของท่าน	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๕๓	๐.๗๗	๑.๗๓๐	๐.๑๗๙
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘	๑๐๙.๔๕	๐.๕๔		
	รวม	๒๐๐	๑๑๐.๙๙			
๒.๓ ดำรงวงศ์ตระกูล	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๖๕	๐.๘๓	๔.๒๘๖*	๐.๐๑๕
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘	๔๗.๖๒	๐.๑๙		
	รวม	๒๐๐	๔๙.๒๗			

๒.๔ ประพฤติตนให้ เหมาะสมแก่การรับทรัพย์ มรดก	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๐๑ ๔๖.๕๒ ๔๖.๕๓	๐.๐๑ ๐.๑๙	๐.๐๓๐	๐.๙๗๑
๒.๕ ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อ ท่านล่วงลับไปแล้ว	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๑.๔๔ ๒๒๐.๔๕ ๒๒๑.๘๙	๐.๗๒ ๐.๘๙	๐.๘๐๗	๐.๔๔๗
รวม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๘๒ ๔๔.๐๑ ๔๔.๘๓	๐.๔๑ ๐.๑๘	๒.๓๐๒	๐.๑๐๒

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความ
กตัญญูตเวที จำแนกตามอายุ โดยใช้การทดสอบทางสถิติ F-test เพื่อการทดสอบสมมติฐาน
เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H₀) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_๑)
จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูตเวทีแตกต่างกัน เกี่ยวกับการ
การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดา ในด้านดำรงวงศ์ตระกูล อย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อหา
ความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD's Method ต่อไป ดังตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๕

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้าน
ความกตัญญูตเวที ด้านดำรงวงศ์ตระกูล จำแนกตามอายุ

อายุ	X	๑๒ - ๑๓ ปี	๑๔ - ๑๕ ปี	๑๕ ปีขึ้นไป
		๓.๓๘	๓.๒๘	๔.๑๐
			๐.๐๙	-๐.๗๒*
๑๒ - ๑๓ ปี	๓.๓๘	-	(๐.๑๑๐)	(๐.๐๒๑)
				-๐.๘๒*
๑๔ - ๑๕ ปี	๓.๒๘		-	(๐.๐๑๐)
๑๕ ปีขึ้นไป	๔.๑๐			-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที ด้านดำรงวงศ์ตระกูล จำแนกตามอายุ เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที ด้านดำรงวงศ์ตระกูล มากกว่า นักเรียนที่มีอายุระหว่าง ๑๒ - ๑๓ ปี และอายุระหว่าง ๑๔ - ๑๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. การอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบัน

ตารางที่ ๔.๑๖

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทีจำแนกตามการอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบัน

พฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทีของนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวทีในพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๔๓	๐.๑๔	๑.๑๓๑	๐.๓๓๗
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๓๑.๔๕	๐.๑๓		
	รวม	๒๐๐	๓๑.๘๘			
๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๖๒	๐.๒๑	๐.๘๔๓	๐.๔๗๒
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๖๐.๓๓	๐.๒๕		
	รวม	๒๐๐	๖๐.๙๕			
๒.๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๙๕	๐.๓๒	๐.๖๑๕	๐.๖๐๖
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๑๒๖.๓๕	๐.๕๑		
	รวม	๒๐๐	๑๒๗.๓๐			
๒.๒ ช่วยทำการงานของท่าน	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๐๖	๐.๓๕	๐.๗๘๘	๐.๕๐๑
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๑๐๙.๙๓	๐.๕๕		
	รวม	๒๐๐	๑๑๐.๙๙			
๒.๓ ดำรงวงศ์ตระกูล	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๘๕	๐.3๘	๑.๔๔๑	๐.๒๓๑
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๘.๔๒	๐.๒๐		
	รวม	๒๐๐	๔๙.๒๗			
๒.๔ ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๑๑	๐.๐๔	๐.๑๘๖	๐.๙๐๖
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๖.๔๓	๐.๑๙		
	รวม	๒๐๐	๔๖.๕๔			

มรดก	รวม	๒๐๐	๔๖.๕๓			
๒.๕ ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อ ท่านล่วงลับไปแล้ว	ระหว่างกลุ่ม	๓	๖.๑๒	๒.๐๔	๒.๓๒๕	๐.๐๗๕
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๒๑๕.๗๗	๐.๘๘		
	รวม	๒๐๐	๒๒๑.๘๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๔๘	๐.๑๖	๐.๘๘๖	๐.๔๔๙
	ภายในกลุ่ม	๑๙๗	๔๔.๓๕	๐.๑๘		
	รวม	๒๐๐	๔๔.๘๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวที จำแนกตามการอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบัน โดยใช้การทดสอบทางสถิติ F-test เพื่อการทดสอบสมมติฐาน เนื่องจากค่า p-value > ๐.๐๕ นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_0) และยอมรับสมมติฐานหลัก (H_a) จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีการอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบันต่างก็มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวทีไม่แตกต่างกัน ในทุก ๆ ข้อ

๔. อาชีพของผู้ปกครอง

ตารางที่ ๔.๑๗

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวทีจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

พฤติกรรมด้านความกตัญญูทวดเวทีของนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ความเชื่อเรื่องความกตัญญูทวดเวทีในพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๕	๐.๗๘	๐.๑๖	๑.๒๒๑	๐.๓๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๙๕	๓๑.๑๐	๐.๑๓		
	รวม	๒๐๐	๓๑.๘๘			
๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเวทีต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม	๕	๐.๘๕	๐.๑๗	๐.๓๓๖	๐.๖๓๑
	ภายในกลุ่ม	๑๙๕	๖๐.๑๐	๐.๒๕		
	รวม	๒๐๐	๖๐.๙๕			

๒.๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๐.๘๗ ๑๒๖.๔๓ ๑๒๗.๓๐	๐.๑๗ ๐.๕๒	๐.๓๓๖	๐.๘๙๑
๒.๒ ช่วยทำการงานของ ท่าน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๓.๐๓ ๑๐๗.๙๖ ๑๑๐.๙๙	๐.๖๑ ๐.๔๔	๑.๓๖๙	๐.๒๓๗
๒.๓ ดำรงวงศ์ตระกูล	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๐.๖๙ ๔๘.๕๘ ๔๙.๒๗	๐.๑๔ ๐.๒๐	๐.๖๙๕	๐.๖๒๘
๒.๔ ปร ะ พ ฤ ตี ต น ไ ้ เหมาะสมแก่การรับทรัพย์ มรดก	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๐.๓๖ ๔๖.๑๗ ๔๖.๕๓	๐.๐๗ ๐.๑๙	๐.๓๘๕	๐.๘๕๙
๒.๕ ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อ ท่านล่วงลับไปแล้ว	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๓.๐๒ ๒๑๘.๘๗ ๒๒๑.๘๙	๐.๖๐ ๐.๙๐	๐.๖๗๒	๐.๖๔๕
รวม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๕ ๑๙๕ ๒๐๐	๐.๖๙ ๔๔.๑๔ ๔๔.๘๓	๐.๑๔ ๐.๑๘	๐.๗๖๓	๐.๕๗๗

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทิจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง โดยใช้การทดสอบทางสถิติ F-test เพื่อการทดสอบสมมติฐาน เนื่องจากค่า p-value > ๐.๐๕ นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_0) และยอมรับสมมติฐานหลัก (H_a) จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทิจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน ในทุก ๆ ข้อ

๕. ศาสนาที่นักเรียนนับถือ

ตารางที่ ๔.๑๘

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวทิจำแนกตามศาสนาที่นักเรียนนับถือ

พฤติกรรมด้านความกตัญญู ทเวทิจำแนกตามศาสนา	แหล่งความ	df	SS	MS	F	p-value
--	-----------	----	----	----	---	---------

	แปรปรวน					
๑. ความเชื่อเรื่องความกตัญญูกตเวทิตะในพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๐๘ ๓๑.๘๐ ๓๑.๘๘	๐.๐๔ ๐.๑๓	๐.๓๑๓	๐.๗๓๓
๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูกตเวทิตะต่อมารดาบิดา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๔๙ ๖๐.๔๖ ๖๐.๙๕	๐.๒๕ ๐.๒๔	๑.๐๐๙	๐.๓๖๖
๒.๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๒๘ ๑๒๗.๐๓ ๑๒๗.๓๐	๐.๑๔ ๐.๕๑	๐.๒๖๗	๐.๗๖๖
๒.๒ ช่วยทำการงานของท่าน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๐๕ ๑๑๐.๙๔ ๑๑๐.๙๙	๐.๐๒ ๐.๔๕	๐.๐๕๑	๐.๙๕๑
๒.๓ ดำรงวงศ์ตระกูล	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๐๘ ๔๙.๑๙ ๔๙.๒๗	๐.๐๔ ๐.๒๐	๐.๑๙๕	๐.๘๒๓
๒.๔ ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๑๒ ๔๖.๔๑ ๔๖.๕๓	๐.๐๖ ๐.๑๙	๐.๓๒๕	๐.๗๒๓
๒.๕ ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๑๕.๑๖ ๒๐๖.๗๒ ๒๒๑.๘๘	๗.๕๘ ๐.๘๔	๙.๐๖๐*	๐.๐๐๐
รวม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	๒ ๑๙๘ ๒๐๐	๐.๓๖ ๔๔.๔๗ ๔๔.๘๓	๐.๑๘ ๐.๑๘	๑.๐๐๑	๐.๓๖๙

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตะ จำแนกตามศาสนาที่นักเรียนนับถือ โดยใช้การทดสอบทางสถิติ F-test เพื่อการทดสอบสมมติฐาน เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_๐) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_๑) จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่นับถือศาสนาต่างกัน มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญู

กตเวทีแตกต่างกัน เกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา ในด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อหาความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD's Method ต่อไป ดังตารางที่ ๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๑๙

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวที ด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จำแนกตามศาสนาที่นักเรียนนับถือ

ศาสนาที่นักเรียนนับถือ	X	พุทธ	คริสต์	อิสลาม
		๓.๖๕	๓.๓๕	๒.๒๕
			๐.๓๐	๑.๖๐*
พุทธ	๓.๖๕	-	(๐.๖๔๒)	(๐.๐๐๐)
คริสต์	๓.๓๕		-	๑.๓๐
				(๐.๐๘๓)
อิสลาม	๒.๒๕			-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวที ด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จำแนกตามศาสนาที่นักเรียนนับถือ เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวที ด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว มากกว่านักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ปัญหาและอุปสรรค

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูลจากโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาและอุปสรรคคือการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน เป็นไปแบบล่าช้า กว่าที่จะเก็บข้อมูลครบต้องใช้เวลาานาน และแจกแบบสอบถามทั้งหมด ๒๑๕ ชุด แต่ได้คืนมาเพียง ๒๐๐ ชุด ถ้ามองภาพรวมผู้บริหารและนักเรียนให้ความร่วมมือในการทำวิจัยในคราวครั้งนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้รับองค์ความรู้จากงานวิจัย สรุปได้ดังนี้

๑. งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้ใหม่เกี่ยวกับการหาค่าในเชิงสถิติ

๒. งานวิจัยเรื่องนี้จะเน้นในด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยตรง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าเด็กมีความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความกตัญญูทเวที่ เป็นเครื่องหมายของคนดี อยู่ในระดับมากที่สุด

๓. ทำให้ ผู้บริหาร นักเรียน โรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน ได้มีความเข้าใจในหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อพระนิสิตที่เข้าไปทำวิจัยในคราวครั้งนี้ และทำให้บุคลากรทางการศึกษาได้รู้จักมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นอย่างดี

ตอนที่ ๕ วิเคราะห์ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน โรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม เฝยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๘๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๗ รองลงมาเป็นคนดีกตัญญูต่อมารดาบิดาและผู้มีพระคุณ จำนวน ๖๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๐

การสวดมนต์ไหว้พระฟังธรรม เป็นการรักษาพระธรรมวินัย จำนวน ๔๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๐ รักษาศีล ๕ จำนวน ๓๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๙.๕๐ ควรปฏิบัติตามพุทธศาสนาให้ถูกต้อง จำนวน ๒๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๖ กตัญญูต่อมารดาบิดา และผู้มีพระคุณ จะมีแต่ความสุข ความเจริญ จำนวน ๑๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๐ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนา จำนวน ๑๔ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๘ ทำให้มารดาบิดามีความสุขสบายใจ จำนวน ๑๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๓ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณจะได้ขึ้นสวรรค์ จำนวน ๙ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๒ ขวนบิดามารดาไปทำบุญ จำนวน ๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๐ ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี จำนวน ๗ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๙ บวชทดแทนผู้มีพระคุณ จำนวน ๖

คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘๘ การทำความดีทำให้สบายใจ จำนวน ๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๖
 ช่วยมารดาบิดาทำงานต่าง ๆ จำนวน ๔ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕

ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้สงบ ไร้ซึ่งทุกข์ จำนวน ๓ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๐.๙๔
 ดูแลพ่อแม่ตอนเจ็บป่วย หรือตอนแก่ชรา จำนวน ๒ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๒ และ
 ช่วยเหลือผู้อื่นมีน้ำใจต่อผู้อื่น จำนวน ๑ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๑ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 ตอนต้นของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ คน
 พบว่า ช่วยมารดาบิดาทำงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ จำนวน ๙๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓๑
 รองลงมาทดแทนพระคุณบิดามารดา จำนวน ๘๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔๕ ทำให้มารดาบิดา
 ภูมิใจ และมีความสุข ไม่ทำให้ท่านเสียใจ จำนวน ๖๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕๙ ดูแลมารดา
 บิดาทอนเจ็บป่วย หรือตอนแก่ชรา จำนวน ๔๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๐ ทำความดี จำนวน
 ๔๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๙.๘๗ ตั้งใจเรียน จำนวน ๒๙ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๒ ไหว้บิดา
 มารดา จำนวน ๒๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๖ เชื้อฟังกำสั่งสอนของมารดาบิดาและครูอาจารย์
 จำนวน ๒๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๙ พาบิดามารดาไปทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ฟังธรรม
 จำนวน ๑๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๓ หมั่นแสดงความรักต่อบิดามารดา จำนวน ๑๕ คำตอบ คิด
 เป็นร้อยละ ๓.๒๑ กตัญญูต่อบิดามารดา จำนวน ๑๑ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๖ บวชให้บิดา
 มารดา จำนวน ๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๘ ประพฤติตนให้เหมาะสมต่อบิดามารดาผู้มีพระคุณ
 จำนวน ๔ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๕ และทำให้มารดาบิดาสบายใจ จำนวน ๒ คำตอบ คิดเป็น
 ร้อยละ ๐.๔๒

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาความเชื่อและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่ (๓) เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๐๐ คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑ แนวคิดและหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา พบว่า ความกตัญญูทเวที่ เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุข รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อโดยลำดับ ซึ่งความกตัญญูทเวที่นั้นไม่มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ความรู้คุณของวัตถุสิ่งของก็เป็นกตัญญู ไม่ว่าจะเป็ถนนหนทางบ้านที่พักอาศัย ธรรมชาติแวดล้อมที่เราอยู่ ทุกสิ่งล้วนมีบุญคุณ

๕.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะอ้อม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๐๐ คน ส่วนใหญ่มีสถานะในครอบครัวโดยเป็นบุตรคนที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕ มีอายุระหว่าง ๑๒-๑๓ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐ ปัจจุบันอาศัยอยู่กับมารดาบิดา

คิดเป็นร้อยละ ๔๐ ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕

๕.๓ ระดับความเชื่อเรื่องความกตัญญูทวดเทวีในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีระดับความเชื่อเรื่องความกตัญญูทวดเทวีในพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด ๔.๗๓ และ ๔.๕๖ ได้แก่ ความกตัญญูทวดเทวีที่แสดงได้กับบุคคลทุกคนที่มีพระคุณต่อเรา และมารดาบิดาเสมือนเป็นพรหมเป็นอาจารย์และเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา ส่วนข้อที่เหลือ อยู่ในระดับมาก

๕.๔ ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเทวีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเทวีต่อมารดาบิดาในแต่ละด้านเป็นดังนี้

๕.๔.๑ ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

นักเรียน มีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเทวีต่อมารดาบิดาด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ๓.๓๑, ๓.๑๙ ได้แก่ อาบน้ำถูตัวให้มารดาบิดา และตัดเล็บมือเล็บเท้าให้ท่าน ส่วนข้อที่เหลือ มีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก

๕.๔.๒ ด้านช่วยทำการงานของท่าน

นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเทวีต่อมารดาบิดาด้านช่วยทำการงานของท่าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ๓.๗๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ช่วยล้างถ้วยล้างจาน และช่วยไปซื้อของนอกบ้านให้ ๔.๒๕ ช่วยกวาดบ้านถูบาน ๔.๑๔ ช่วยกรอกน้ำใส่ขวดแช่ตู้เย็นให้มารดาบิดาต้ม ๔.๑๓ เก็บสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านอย่างระมัดระวัง ๔.๐๒ ช่วยหุงข้าวทำกับข้าวรับประทาน ๓.๙๗ ช่วยรดน้ำต้นไม้ให้ ๓.๘๖ ช่วยล้างขัดห้องน้ำให้ ๓.๗๙ ช่วยทำงานโดยไม่ต้องเรียกใช้ ๓.๗๔ และช่วยทำธุระภายนอกบ้านแทน ๓.๕๙

๕.๔.๓ ด้านดำรงวงศ์ตระกูล

นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทวดเทวีต่อมารดาบิดาด้านดำรงวงศ์ตระกูล โดยรวม อยู่ในระดับมาก ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ นักเรียนหนีโรงเรียน (โดดเรียน) ๒.๒๙ และนักเรียนหนีออกจากบ้าน ๒.๒๘ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ กระทำให้มารดาบิดาเสียใจ ๓.๐๑ ส่วนข้อที่เหลือ มีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก

๕.๔.๔ ด้านประพฤตินให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก

นักเรียนมีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาด้านประพฤตินให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ให้ของขวัญแก่ท่านในโอกาสพิเศษ ๓.๙๒ และพูดคุยกับท่านด้วยกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย ๓.๘๙ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่แสดงความโกรธเมื่อถูกมารดาบิดาดำหนิ ๓.๔๑ ชื่อหนังสือธรรมะให้ท่านอ่าน ๓.๑๗ ชื่อเทพธรรมะให้ท่านฟัง ๒.๙๒ โตเถียงมารดาบิดาเมื่อได้รับการอบรมสั่งสอน ๒.๘๓ รักษาทรัพย์มรดกของมารดาบิดา ๒.๗๑ มีพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ เล่นการพนัน ๒.๑๓ ดืมสุราในงานเลี้ยงสังสรรค์ ๒.๐๔ สุกบุนหรีเมื่อถูกเพื่อนชวน ๑.๙๑

๕.๔.๕ ด้านทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

นักเรียนมีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาด้านทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ถวายสังฆทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดาบิดาและบรรพบุรุษ ๔.๕๖ มีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ บริจาคเงินซื้อโลงศพ ๓.๔๖ ส่วนข้อที่เหลือมีระดับพฤติกรรมกาปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก

๕.๕ ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

๕.๕.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา เรียงลำดับจากมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ การเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม แฝงพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๗ รองลงมาเป็นคนดีกตัญญูต่อมารดาบิดาและผู้มีพระคุณ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๐ และการสวดมนต์ไหว้พระฟังธรรมเป็นการรักษาพระธรรมวินัย คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๐

๕.๕.๒ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปลูกฝังพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา เรียงลำดับจากมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ ช่วยมารดาบิดาทำงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓๑ รองลงมาทดแทนพระคุณบิดามารดา คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔๕ ทำให้มารดาบิดาภูมิใจ และมีความสุข ไม่ทำให้ท่านเสียใจ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕๙ และดูแลมารดาบิดาตอนเจ็บป่วย หรือตอนแก่ชรา คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๐

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัด เชียงใหม่ มีระดับพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา มีความเชื่อเรื่องความกตัญญู ทเวที่ในพระพุทธศาสนา โดยรวม เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความกตัญญูทเวที่ เป็นเครื่องหมายของคนดี ในระดับมากที่สุด แต่มีความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวที่ในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการเห็นคุณค่า ในตัวเองเป็นความกตัญญูอย่างหนึ่ง ในระดับน้อยมาก ส่วนพฤติกรรมการปฏิบัติตน ด้านความกตัญญู ทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนนั้น อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ๆ ด้วย เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง การถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูอาจารย์ และ สิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนทางฐานะทางสังคมสู่สังคมเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและรับเอาวัฒนธรรม จากต่างชาติ คลั่งไคล้จนเกิดรสนิยม และเลียนแบบสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโทรทัศน์ Internet และสื่อประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการปฏิบัติตน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้เรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ของ นักเรียนทำให้เห็นคุณค่าในตัวเองน้อย

๕.๒.๒ ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาโดยรวม อยู่ใน ระดับบ่อยครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงจากมากไปน้อย ให้ความสำคัญต่อการประพฤติตน ให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก ด้านช่วยทำงานของท่าน และด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่าน ล่วงลับไปแล้ว อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา การประพฤติตน ด้านดำรงวงศ์ตระกูล และด้านท่าน เลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ สาเหตุที่ประพฤติตนด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ น้อยสุด (นานๆครั้ง) นั้น อาจเนื่องมาจากนักเรียนยังอยู่ในวัยเด็ก เยาว์วัยยังไร้เดียงสา ในการคิดอ่านในเรื่อง ความกตัญญูทเวที่ ต่อมารดาบิดาด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ และการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ในยุคปัจจุบันที่มีการเลี้ยงดูและทำแทนลูก ทำให้นักเรียนพึ่งพาตนเองน้อย ซึ่งนักเรียนคิดว่าอย่างไรก็ ยังมีพ่อแม่ดูแลในทุก ๆ เรื่อง ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมในการประพฤติตนด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบน้อย ซึ่งต้องปลูกฝังทัศนคติและอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความกตัญญูและมีหน้าที่ จะต้องปฏิบัติเลี้ยงดูมารดาบิดาในยามชรา ซึ่งสอดคล้องกับ **พุนทรัพย์ ขุนชิต** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูทเวที่ของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ศึกษาเฉพาะ กรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวไว้ ว่า การบำรุงมารดาบิดานั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่บุตรและธิดาจะต้องกระทำทันทีที่มีโอกาสในปัจจุบัน โดย ไม่ต้องรอโอกาสให้มาถึง แต่ต้องเป็นผู้แสวงหาโอกาสในการอุปัฏฐากดูแลมารดาบิดา

๕.๒.๓ นักเรียนที่มีสถานะในครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ โดยรวม แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาแต่ละด้าน มี

พฤติกรรมกรปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ แตกต่างกัน ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ โดยนักเรียนที่มีสถานะในครอบครัวเป็นบุตรคนที่ ๓ มีระดับพฤติกรรมความกตัญญูทเวที่ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ มากกว่า นักเรียนที่มีสถานะในครอบครัว โดยเป็นบุตรคนที่ ๒ เป็นไปตามสมมติฐาน

สถานะความเป็นบุตรนั้น มีผลต่อความกตัญญูทเวที่ด้านท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ อาจมีสาเหตุมาจากสภาพครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูสิ่งแวดล้อม ความใกล้ชิดและผูกพันภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ**พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)** ได้กล่าวถึงความกตัญญูไว้ว่า คนในสมัยโบราณเขามองเห็นการณ์ไกล และถือว่าความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญ และมีความจำเป็นแก่สังคม สอนให้ลูกมีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา ไม่ประทุษร้ายมารดาบิดา ไม่ทำอะไรให้มารดาบิดาเข้าใจ เจ็บไข้ดูแลรักษา ช่วยเหลือกิจการเมื่อมารดาบิดาต้องการ สอนให้ลูกมีความกตัญญูให้ลูกปฏิบัติต่อมารดาบิดา ปู่ ย่า ตา ยาย สอนให้บุคคลรู้จักเคารพนบนอบนับถือผู้มีพระคุณ

๕.๒.๔ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน พฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ โดยรวม แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา แต่ละด้านมีพฤติกรรมกรปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ แตกต่างกัน ในด้านดำรงวงศ์ตระกูล โดยนักเรียนที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป มีพฤติกรรมดำรงวงศ์ตระกูล มากกว่า นักเรียนที่มีอายุระหว่าง ๑๒ - ๑๓ ปี และอายุระหว่าง ๑๔ - ๑๕ ปี ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนที่มีอายุมากกว่า มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ในการดำรงวงศ์ตระกูลมากกว่า นักเรียนที่มีอายุน้อย

๕.๒.๕ นักเรียนที่มีการอยู่อาศัยในครอบครัวในปัจจุบันต่างกัน มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน กล่าวได้ว่า การอยู่อาศัยในครอบครัวในปัจจุบัน ต่างกัน ไม่มีผลต่อพฤติกรรมกรปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาในทุก ๆ ด้าน

๕.๒.๖ นักเรียนที่มีอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีพฤติกรรม ด้านความกตัญญูทเวที่ โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ในทุก ๆ ด้าน เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตน ด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ไม่แตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนที่มีอาชีพของผู้ปกครอง ต่างกัน ไม่มีผลต่อพฤติกรรมกรปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ**อานวย จันเงิน** ได้กล่าวถึงความกตัญญูทเวที่ว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบ ต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุข รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบ ดังนั้นไม่ว่านักเรียน จะมีผู้ปกครองซึ่งมีอาชีพต่างกันอย่างไร ก็มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ ไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๗ นักเรียนที่นับถือศาสนาต่างกัน พฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตน ด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา แต่ละด้านมีพฤติกรรมในด้านทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว โดยนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ มีพฤติกรรม ด้านทำบุญอุทิศให้ท่าน เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว มากกว่า นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน จึงกล่าวได้ว่า คำสั่งสอนและการปลูกฝังของแต่ละศาสนา ในการทำบุญอุทิศให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ต่างกัน เช่น ชาวพุทธสอนให้หมั่นทำบุญทำความดีสร้างบุญบารมีและอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ได้มีบุญกุศลเป็นเสบียงไปยังโลกหน้าและขึ้นสวรรค์ ไม่ตกไปยังอบายภูมิ ส่วนศาสนาอิสลาม สอนให้รอวันสิ้นโลก ซึ่งสอดคล้องกับ**ขุนทรัพย์ ขุนชิต** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูทเวทีของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร ความว่า ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นคำสอนที่ถูกต้องตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การเลี้ยงดูมารดาบิดาเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติ ถ้าบุตรและธิดา ไม่กตัญญูต่อมารดาบิดาแล้วคงยากที่จะมีความกตัญญูต่อคนอื่นการแสดงความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา สามารถทำได้ทั้งตอนที่ท่านมีชีวิตและเสียชีวิตไปแล้วเราจะรู้สึกดีใจ สุขใจ เมื่อได้ทำความดีตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณต่อเรา บุตรหลานที่มีความกตัญญูทเวที ต่อมารดาเมื่อเสียชีวิตไปแล้วย่อม ได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนบุตรหลาน ที่ไม่กตัญญูทเวทีเมื่อสิ้นชีวิตแล้วย่อมไปนรก

ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้นักเรียนได้ทราบถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดา ในด้านทำบุญอุทิศให้ท่าน เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วให้มากขึ้น เช่น วันพ่อ วันแม่ วันครอบครัวและวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น เพื่อนำไปใช้และปฏิบัติต่อมารดาบิดาดังคำประพันธ์จากวรรณคดีเรื่อง วิวาทพระสมุทร ทรงประพันธ์โดย รัชกาลที่ ๖ ตอนหนึ่งว่า “พ่อแม่แก่เฒ่าหมายเจ้าช่วยรับใช้ เมื่อยามไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ”

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยการแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนแม่อนวิทย์วิทยาลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

๑) ผู้ปกครอง ครอบครัว โรงเรียน วัด ให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดู สั่งสอน การประพฤติปฏิบัติตน ของนักเรียนให้มีความกตัญญูทเวทีต่อมารดาบิดาด้วยความเคารพ

๒) รัฐมีนโยบายมุ่งเน้นด้านการศึกษา โดยส่งเสริม สอดแทรก คุณธรรม ศีลธรรม ด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ความเป็นคนดีมีความกตัญญูทเวที่ ความเป็นคนเก่งคนกล้าแก่นักเรียนอย่างจริงจัง

๓) ให้ความรู้หลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) คว้าศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูทเวที่ ต่อมารดาบิดาของนักเรียนทุกระดับชั้น

๒) คว้าศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียน เกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักธรรม

คำสอนของพระพุทธศาสนาด้านอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : เฉลิม

ชาญการพิมพ์, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒.

ชมรมผู้รักบุญ. คำสอนหลวงปู่ สู่โลกปัจจุบัน พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์ เอส.เอ็ม.เค. พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๑.

ชูศรี วงศ์รัตน์. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต,

๒๕๔๑.

ณรงค์ โชควัฒนา. อนุสรณ์ในงานพระราชทานดินฝังศพ นายเทียม โชควัฒนา. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์ประสานศิลป์, ๒๕๓๔.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-

วิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐.

ทศพร ศรีคำ. อยากเป็นพระพุทธเจ้า ปฐมภาค : ภาค ๑ ภาคต้นกำเนิดพระพุทธเจ้า

กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดวงกลมสมัย, ๒๕๓๗.

ประสาน - ทิววรรณ หอมพูล. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : พิษณุการพิมพ์, ๒๕๓๗.

พุทธทาสภิกขุ. กัตถุญกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กล้วยานธมโม). พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ. พิมพ์

ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูศรีนิคมพิทักษ์ และพระมหานิยม สีส้วโร. หนังสือสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น แปล. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). คุณบิดามารดาสุดพรรณามหาศาล. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

_____ .ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . คนไทยกับป่า. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพุทโธสเถระ, รจนา. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียง โดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๖. Taiwan : The Coporate Body of the Buddha Educational Foundation, ๒๕๔๘.

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญาันทภิกขุ). กตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

_____ . รักลูกต้องปลุกนิสัยที่ดี. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระโพธิญาณเถระ. อุปลมณี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕.

พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พรณราย ทรัพย์ะประภา. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

พระราชมงคลบัณฑิต. พระพรหมมณี(ปู่ สุจินฺโธ ป.ธ.๙). กรุงเทพมหานคร : รมธรรม, ๒๕๔๓.

พระสิริมงคลจารย์. มงคลัตถปิณี แปล เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต, ๒๕๔๖.

เรียม ศรีทอง. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเวิร์ดเวฟเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒.

วุฒิพงษ์ ภาวะพิงค์. **พลาณภาพแห่งความกตัญญู**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๓.

ศรีธรรม ณะภูมิ. **พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

สงวน สุทธิเลิศอรุณและคณะ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒.

ส. ผ่องสวัสดิ์. **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาค ครอบครัวอบอุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

_____. **ปุชนิยบุคคลประจำบ้าน : ครอบครัวอบอุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **การปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ศรีธรรม ณะภูมิ. **พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

สงวน สุทธิเลิศอรุณและคณะ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒.

ส. ผ่องสวัสดิ์. **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ภาค ครอบครัวอบอุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

_____. **ปุชนิยบุคคลประจำบ้าน : ครอบครัวอบอุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **การปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

๒. วิทยานิพนธ์

พระครูศรีโสภณ (เงิน ชาติเมธี). “ความกตัญญูทศกวีในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระครูสิริธรรมรักขิต (บังคม สุธรรม). “การศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำหรับหน้าที่ของบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โอนมปญโญ/กองสินธุ์). “ศึกษาการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ด้วยหลักกตัญญูทเวทิตาธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาทวีป กตปุญโญ (หนูด้วง). “ศึกษางานปลูกฝังจริยธรรมของปัญหานันทภิกขุที่เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.

พระมหาบุญกอง कुमारโร (มหา). “การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู (กตณฺฏตา) ในพระพุทธานุสาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์). “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาวิชพงษ์ ปญญาวโร (มะพารมย์). “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับในพระพุทธานุสาเถรวาทที่มีต่อครอบครัว”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาศุภวัฒน์ ชุตินนโต (สุขคำ). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ในวรรณคดีของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ชิกมันด์ ฟรอยด์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาสมาน ชาตวิริโย (ศศิสุวรรณพงศ์). “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความกตัญญูในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาอภิวิชญ์ ธีรปญโญ, “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พูลทรัพย์ ชุนชิต. “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูทเวทิตาของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สมคิด เหลาฉลาด. “ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.**

โสภณ ศรีกฤษฎาพร. **ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๓๐. (รายงานการวิจัย).

โสภณ (ชูพิกุลชัย) ขปิลมันน์ และคณะ, “การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมในประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. **สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔.**

อำนาจ จันเงิน. “พัฒนาความกตัญญูทวดที่ตามแนวความคิดพระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน)”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาสารัตถบัณฑิตศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.**

๓. ภาษาอังกฤษ

Gordon Allport. **The Person in Psychology**. Boston : Beacon Press, 1968.

James W. Vander Zanden. **Sociology the Core**. 3rd ed. New York : McGraw-Hill Inc., 1986.

Keown, Damiew. **The Nature of Buddhist Ethics**. New York : University of New York Press, 1989.

Kohlberg, L. “Stages and Sequence: The Cognitive Developmental Approach to Socialization”, In **Handbook of Socialization Theory and Research**. Chicago : Rand McNaiiyand Company, 1969.

Kohlberg, L. “Development of Moral Character and Moral Ideology”, in **Review of Child Development Research**. Connecticut : Printers, Inc. , 1976.

Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). **Dictionary of Buddhism**. Bangkok : Sahadhammika.Ltd., 2002.

Piaget, **The Moral Judgment of Child**. London : Routledge & Kegan Raul, 1960.

Piaget, Jean, **The Moral Judgment of Child**. New York : Collier Book, 1962.

Rahula, Walpola Sri. **What the Budda Taught**. Bangkok : Mahachulalongkorn Rajavidyalaya, 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว๑๐๐

๒๕ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.สนิท สัตโยภาส

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑	ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑	ชุด

ด้วย พระรังสรรค์ ปณัญญาไพ (ธนูสิทธิ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๔๐๕๐๑๖ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การแสดงเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูภักดีต่อ
มารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนแม่อนวิทยลัย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ A
study of the gratefulness Behaviors Possessed by the Middle School Towards their Parents of
Maeon School Maecon District Chiang Mai"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รินสัตย์)

เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว๑๐๐

๒๕ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.อุเทน ปัญญา

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑	ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑	ชุด

ด้วย พระรังสรรค์ ปัญญาสุโข (ธนุสิทธิ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๔๐๕๐๑๖ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การแสดงความกตัญญูต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนแม่ออนวิทยาลัย อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ A
study of the gratefulness Behaviors Possessed by the Middle School Towards their Parents of
Maeon School Maecon District Chiang Mai”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รีนส์ิตย์)

เลขาธิการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๓-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๕ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติคราะหนในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑	ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑	ชุด

ด้วย พระรังสรรค์ ปณญาจุฑาโฒ (ธนุสิทธิ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๔๐๕๐๑๖ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การแสดงความกตัญญูต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนแม่ออนวิทยาลัย อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ A
study of the gratefulness Behaviors Possessed by the Middle School Towards their Parents of
Maecon School Maecon District Chiang Mai”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติคราะหนในการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รินเสถียร)

เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ภาคผนวก ข
แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓
ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสอบถาม ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็น
ในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม					

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(นางสิวิศ ลิ้มไพบูลย์)

ตำแหน่ง งามจากวิมลพวง

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

 คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓
 ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถูเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสอบถาม ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็น

ในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	/			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	/			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	/			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	/			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	/			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	/			
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	/			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	/			
	รวม	10			

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(ศ.ดร.วิมล วัฒน)

ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

๑. รศ.ดร. สนิท สัตโยภาส	กศ.บ. (การศึกษาบัณฑิต)
ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย) ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต
๒. รศ.อุเทน ปัญโญ	ศษ.ม.
๓. ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	ป.ธ.๗, พม., พธ.บ., M.A., Ph.D.

ภาคผนวก ง

แบบสอบถาม

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การแสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวทีต่อมารดา
บิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น : กรณีศึกษาโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง
จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ เรื่องการ
แสดงออกเชิงพฤติกรรมเรื่องความกตัญญูทเวทีต่อบิดามารดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ของโรงเรียนแม่อนวิทยาลัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ จึงขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตรง
ตามความคิดของท่านมากที่สุด ข้อมูลที่ได้จะวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวม ไม่มีผลกระทบต่อ
นักเรียนแต่อย่างใด แบบสอบถามฉบับนี้ มี ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน () ที่ตรงตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

๑. สถานะในครอบครัว

☐ บุตรคนที่ ๑	☐ บุตรคนที่ ๒
☐ บุตรคนที่ ๓	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

๒. อายุ

☐ ๑๒ - ๑๓ ปี	☐ ๑๔ - ๑๕ ปี
☐ ๑๕ ปีขึ้นไป	

๓. การอยู่อาศัยในครอบครัว ในปัจจุบัน

☐ อยู่กับมารดาบิดา	☐ อยู่กับมารดา
☐ อยู่กับบิดา	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

๔. อาชีพของผู้ปกครอง

☐ ข้าราชการ	☐ รัฐวิสาหกิจ	☐ พนักงานบริษัท
☐ ค้าขาย	☐ เกษตรกร	☐ รับจ้าง
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)		

๕. ศาสนาที่นักเรียนนับถือ

- () พุทธ () คริสต์
() อิสลาม () อื่นๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวทในพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง () หรือ ช่องคำตอบตามความเป็นจริง

การแปลผลการให้คะแนน

- ๕ หมายถึง ระดับการเห็นด้วย การปฏิบัติ มากที่สุด
๔ หมายถึง ระดับการเห็นด้วย การปฏิบัติ มาก
๓ หมายถึง ระดับการเห็นด้วย การปฏิบัติ ปานกลาง
๒ หมายถึง ระดับการเห็นด้วย การปฏิบัติ น้อย
๑ หมายถึง ระดับการเห็นด้วย การปฏิบัติ น้อยที่สุด

ความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูทเวท	ระดับการเห็นด้วย				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑ ความกตัญญูทเวทที่เป็นเครื่องหมายของคนดี					
๒. ความกตัญญูทเวทที่แสดงได้กับบุคคลทุกคนที่มีพระคุณต่อเรา					
๓. ความกตัญญูทเวทที่เป็นจิตสำนึกต้องแสดงออกด้วยใจบริสุทธิ์					
๔. การดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาตอบแทนเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดา					
๕. การเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นความกตัญญูอย่างหนึ่ง					
๖. ถ้าไม่กตัญญูต่อมารดาบิดาแล้วคงยากที่จะมีกตัญญูต่อบุคคลอื่น					
๗. หากไม่ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาด้วยความเคารพ ก็ถือว่าการกระทำนั้นไร้ความหมาย					

๘. มารดาบิดาเสมือนเป็นพรหม เป็นอาจารย์ และเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา					
๙. การบรรพชาอุปสมบทเป็นการตอบแทนคุณ มารดาบิดาได้					
๑๐. ความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา ทำได้ทั้ง ขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่และเสียชีวิต					
๑๑. รู้สึกสุขใจเมื่อได้ทำความดีตอบแทนบุญคุณ ผู้ที่มีพระคุณต่อเรา					
๑๒. ผู้ที่มีความกตัญญูต่อมารดาบิดาเมื่อสิ้นชีวิต ไปแล้ว ย่อมได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนผู้ที่อกตัญญูยอม ตกนรก					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามพฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง () หรือ ช่องคำตอบตามความเป็นจริง

พฤติกรรมกาปฏิบัติตนด้านความ กตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา	ระดับพฤติกรรม				
	๕	๔	๓	๒	๑
ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ					
๑. เตรียมอาหารให้มารดาบิดารับประทาน					
๒. เตรียมน้ำดื่มให้มารดาบิดาดื่ม					
๓. ดูแลทำความสะอาดห้องนอนของมารดาบิดา					
๔. ซักเสื้อผ้าให้มารดาบิดา					
๕. จัดอาหารให้เมื่อท่านเจ็บป่วย					
๖. จัดยาตามแพทย์สั่งให้เมื่อท่านเจ็บป่วย					
๗. ซื้ออาหารหรือผลไม้ที่ท่านชอบมาฝาก					
๘. อาบน้ำถูตัวให้ท่าน					
๙. ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้ท่าน					
๑๐. ปีบวดให้ท่านเมื่อท่านปวดเมื่อย					

ช่วยทำกรงานของท่าน					
๑๑. ช่วยหุงข้าวทำกับข้าวรับประทาน					
๑๒. ช่วยกวาดบ้านถูบ้าน					
๑๓. ช่วยล้างถ้วยล้างจาน					
๑๔. ช่วยกรอกน้ำใส่ขวดแช่ตู้เย็นให้ท่านดื่ม					
๑๕. เก็บสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านอย่าง ระมัดระวัง					
๑๖. ช่วยรดน้ำต้นไม้ให้					
๑๗. ช่วยล้างขัดห้องน้ำให้					
๑๘. ช่วยทำธุระภายนอกบ้านแทน					
๑๙. ช่วยไปซื้อของนอกบ้านให้					
๒๐. ช่วยทำงานโดยไม่ต้องเรียกใช้					
ตำรววงศ์ตระกูล					
๒๑. ไหว้มารดาบิดาก่อนออกจากบ้าน					
๒๒. ไหว้มารดาบิดาเมื่อกลับเข้าบ้าน					
๒๓. เป็นคนมีนิสัยมัธยัสถ์					
๒๔. ขยันตั้งใจเรียนหนังสือ					
๒๕. พุดใจกำลังใจเมื่อท่านเหนื่อยหรือท้อแท้					
๒๖. กล่าวชื่นชมยกย่องมารดาบิดาให้คนอื่นฟัง					
๒๗. กล่าวคำขอบคุณที่ท่านให้ความช่วยเหลือ					
๒๘. ไม่เคยกระทำให้มารดาบิดาเสียใจ					
๒๙. นักเรียนไม่หนีโรงเรียน(โดดเรียน)					
๓๐. นักเรียนไม่เคยหนีออกจากบ้าน					

พฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านความกตัญญู กตเวทีต่อมารดาบิดา	ระดับพฤติกรรม				
	๕	๔	๓	๒	๑
ประพฤติกรรมให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก					
๓๑. พุดคุยกับท่านด้วยกิริยามารยาทสุภาพ เรียบร้อย					

๓.๒ ให้ของขวัญแก่ท่านในโอกาสพิเศษ					
๓๓. ชื่อหนังสือธรรมะให้ท่านอ่าน					
๓๔. ชื่อเทพธรรมะให้ท่านฟัง					
๓๕. รักษาทรัพย์มรดกของมารดาบิดา					
๓๖. ไม่แสดงความโกรธเมื่อถูกมารดาบิดาดำหนิ					
๓๗. ได้เถียงมารดาบิดาเมื่อได้รับการอบรมสั่งสอน					
๓๘. ดื่มสุราในงานเลี้ยงสังสรรค์					
๓๙. สูบบุหรี่เมื่อถูกเพื่อนชวน					
๔๐. เล่นการพนัน					
ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ					
๔๑. สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนอุทิศให้มารดาบิดา					
๔๒. นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน					
๔๓. ไปฟังเทศน์ที่วัดในวันพระ					
๔๔. ถวายสังฆทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดาบิดาและบรรพบุรุษ					
๔๕. ไปทำบุญทอดกฐิน หรือ ผ้าป่า					
๔๖. ทำบุญปล่อยนกปล่อยปลาในวันเกิดอุทิศให้มารดาบิดา					
๔๗. ร่วมทำบุญตักบาตรในเทศกาลสำคัญ					
๔๘. ทำบุญครบรอบวันเสียชีวิต					
๔๙. บริจาคเงินซื้อโลงศพ					
๕๐. ทำบุญอุทิศส่วนกุศลวันสำคัญต่าง ๆ					

๒. การปฏิบัติตนด้านความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ / ฉายา/นามสกุล : พระรังสรรค์ ปณฺณาฑฺโฒ (ธนูสิทธิ์)
- เกิด : วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
- สถานที่เกิด : ๑๕ หมู่ ๕ บ้านฮ่องห่าน้อย ตำบลสันตน์หมือ อำเภอมะนัง
จังหวัดเชียงใหม่
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๖ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาบาลี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๕๕ กำลังศึกษาระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๘ สอบได้นักธรรมชั้นเอก วัดเปาสามขา ตำบลออนกลาง
อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๑ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการ
การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๓๕ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน
สันตน์หมือ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่
- อุปสมบท : วันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ.พัทธสีมาวัดบ้านปาง ตำบล
ศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๐๕/๑ สถานอุปการะธรรม ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัด
เชียงใหม่ โทรศัพท์ ๐๘๙-๒๖๓-๔๔๐๓